

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Michal Svoboda

Obhajoba obhájcem v hlavním líčení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Katedra: Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 14.06.2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 186 063 znaků včetně mezer.

Michal Svoboda

V Praze dne

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval doc. JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph.D. a zesnulému doc. JUDr. Mgr. Jiřímu Herczegovi, Ph.D. za odborné vedení a pomoc při vypracování této diplomové práce. Také bych chtěl tímto poděkovat svým rodičům za jejich podporu.

Obsah

Úvod	6
1. Historický vývoj postavení obhájce v trestním řízení před soudy	8
1.1. Antický Řím	8
1.2. České země do počátku 17. století	10
1.3. Období od doby pobělohorské do konce druhé světové války	12
1.4. Československo po druhé světové válce	16
2. Obviněný a jeho práva v hlavním líčení	20
2.1. Právo na obhajobu	20
2.2. Právo vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazům a uvádět okolnosti sloužící k obhajobě	21
2.3. Právo odepřít výpověď	23
2.4. Právo uvádět důkazy sloužící k obhajobě	24
2.5. Právo zvolit si obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby	27
2.6. Nutná obhajoba a ustanovený obhájce	29
2.7. Právo na bezplatnou obhajobu	32
3. Obhájce	34
3.1. Osoba obhájce	34
3.2. Práva a povinnosti obhájce	37
3.2.1. Vázanost pokyny klienta	37
3.2.2. Poskytování právní pomoci	38
3.2.3. Důvěrnost komunikace mezi obhájcem a obviněným a povinnost mlčenlivosti	40
3.3. Pluralita obhájců	45
4. Výkon obhajoby	48
4.1. Obhajoba v hlavním líčení	48
4.1.1. Postup po nařízení hlavního líčení	48
4.1.2. Dokazování v hlavním líčení	51
4.1.2.1. Právo vyhledat a provést důkaz	51
4.1.2.2. Výslech obviněného	52
4.1.2.3. Taktika obhajoby	53
4.1.3. Závěr hlavního líčení	55
4.2. Obstrukce v hlavním líčení	56

4.3.	Trestný čin nadřování spáchaný obhájcem	58
5.	Zvláštní případy obhajoby	60
5.1.	Řízení ve věcech mladistvých	60
5.2.	Řízení proti právnické osobě	62
5.3.	Řízení proti uprchlému	65
6.	Vybrané rozdíly v postavení obhájce v hlavním líčení mezi českým právním řádem a právní úpravou platnou na území Anglie a Walesu	67
6.1.	Druhy trestných činů a věcná příslušnost soudů	67
6.2.	Osoba obhájce	68
6.3.	Důsledky doznání obviněného	70
6.4.	Nutná obhajoba a právní pomoc v hlavním líčení	73
	Závěr	75
	Seznam použitých zkratk	80
	Seznam použitých zdrojů	81
	Abstrakt	90
	Abstrakt v anglickém jazyce	92

Úvod

Právo na obhajobu je jedním ze základních a nejdůležitějších součástí práva na spravedlivý proces. Tuto skutečnost pravidelně potvrzuje i Ústavní soud. Ten ve svých nálezech opakovaně zdůrazňuje, že nezávislost rozhodování obecných soudů se uskutečňuje v ústavním i zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci, přičemž procesněprávní rámec představuje především a zejména princip řádného a spravedlivého procesu, jakož i pojem právního státu.¹ Odvětví jakéhokoli práva procesního je v právním státě vybudováno na základech zásady spravedlivého procesu, na kterých je třeba bezvýjimečně trvat a bránit je před jakýmkoli nedůvodnými omezeními. Tím spíše v odvětví trestního práva, které plní svou úlohu pouze v případech společensky škodlivých, kdy nepostačuje uplatnění odpovědnosti dle jiných právních předpisů.² Závažnost právních jednání, kterými se trestní právo zabývá, pak samozřejmě odpovídá závažnosti sankcí s velmi citelnými následky, které odsuzující rozhodnutí může mít, a to nejen na osobu pachatele, ale také pro jeho bezprostřední okolí, např. jeho rodinné příslušníky. Z tohoto důvodu je nutné nejen dát obviněnému velký prostor pro uplatnění své obhajoby, ale také je nutné trvat na zákonném postupu orgánů činných v trestním řízení s tím, že ve všech jeho fázích musí být obviněnému dána faktická možnost pro uplatnění svého práva na obhajobu.

S právem na obhajobu jsou pak nerozlučně spjaty další zásady práva na spravedlivý proces, a to zejména zásada nezávislosti a nestrannosti soudů, soudců a dalších orgánů činných v trestním řízení, presumpce nevinny, zásada materiální pravdy, kdy je nutnost zjistit skutkový stav, o němž nejsou žádné důvodné pochybnosti, zásada *in dubio pro reo*, zásada veřejnosti, ústnosti, přímosti a další zásady na ně navazující.

Formální právo na obhajobu je pak v českém právním řádu nedílně spojeno s osobou obhájce. Závažnost trestního řízení a důraz na kvalitu obhajoby se pak promítá tím způsobem, že v českém právním řáde může být obhájcem pouze advokát. Zákonodárce tedy považuje právo na obhajobu za tak zásadní a důležité, že jej svěřil pouze kvalifikovaným osobám, které zároveň nesou odpovědnost za to, že obhajoba bude vykonávána s náležitou odborností, pečlivostí a kvalitou.

Ani právo na obhajobu v nejširším slova smyslu není a nemůže být chápáno jako neomezené a neomezitelné právo. To platí zejména pro vystupování obhájce, který sice musí činit vše nutné pro obhajobu práv a oprávněných zájmu svého klienta, ale na druhou stranu je také omezen zákony a stavovskými předpisy, a to včetně etického kodexu. Mohou tedy nastat

¹ Např. Nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 51/96.

² §12 odst. 2 t.z.

situace, kdy klient po svém obhájci požaduje určitý způsob obhajoby, přičemž ale je obhájcetakový způsob obhajoby dokonce povinen odmítnout. I velice široce vykládané právo na obhajobu z pohledu obviněného nelze chápat absolutně. I zde existují určitá omezení.

Cílem a motivací této práce je jednak analyzovat postavení obhájce a potažmo i postavení obviněného během hlavního líčení s důrazem na vymezení hranic práva obviněného na obhajobu, ale také mezí, ve kterých je obhájce oprávněn a povinen vykonávat obhajobu svého klienta. Tato práce se, po stručném historickém exkursu, ve své druhé části zabývá právy obviněného v trestním řízení s důrazem na vytyčení hranic těchto práv, které ve svém souhrnu vymezují obsah práva obviněného na obhajobu. Třetí část této práce je pak věnována osobě obhájce, kdy jsou popsány a rozebrány jeho práva a povinnosti, jejich uplatňování a role obhájce v trestním řízení jako takovém, přičemž jsou zdůrazněny limity stanovené ať již zákonem nebo stavovskými předpisy, které je obhájce při výkonu obhajoby povinen dodržovat a za jejichž dodržování také nese odpovědnost. Čtvrtá část je pak věnována přímo uplatňování obhajoby v hlavním líčení, a to nejen z právního pohledu, ale také z pohledu mimoprávního. Pátá část je pak věnována odlišnostmi v obhajobě ve zvláštních typech řízení. V poslední části této práce jsou pak porovnávány vybrané rozdíly v postavení obhájce v českém právním řádu a postavení obhájce v právním řádu platném na území Anglie a Walesu. Závěr pak shrnuje výsledky analýzy postavení obhájce a obviněného v hlavním líčení a obsahuje úvahy *de lege ferenda*, které z analýzy vyplynuly.

1. Historický vývoj postavení obhájce v trestním řízení před soudy

K pochopení a vysvětlení současných právních institutů je důležité znát jejich historický vývoj, který odpoví na otázku, proč jsou tyto instituty právě takové, jaké jsou a odlišují se od obdobných institutů existujících v právních řádech jiných států. Tato kapitola se zabývá stručným popisem jednak vzniku trestního řízení v římském právu, jeho vývojem na území současné České republiky a dále pak vývojem advokacie, která je s obhajobou neoddělitelně spjata.

1.1. Antický Řím

V nejstarší době, tedy v době království, si římský stát vyhradil stíhání pouze některých trestných činů, zejména trestných činů spojených s náboženstvím, ale také trestných činů proti státu a trestných činů vojenských.³ Pokud byl trestný čin spáchán v rámci rodiny, výlučnou pravomoc vyšetřovat, vynášet rozsudek a vykonat trest, popřípadě dohlížet na vykonání trestu, měl otec rodiny.⁴ Ostatní trestné činy byly ponechány iniciativě soukromých osob, které měly právo soukromé msty.⁵ Soukromá msta byla, jako způsob vypořádání se s trestnou činností, postupně vytlačována, ale svůj význam si uchovala ještě v době republiky.⁶

V době republiky vznikly dva druhy trestního řízení, a sice řízení před lidovými shromážděními (komiciální) a řízení před trestními porotami (*quaestiones*).⁷ Řízení před lidovými shromážděními mělo inkviziční charakter.⁸ Mohlo být zahájeno pouze na návrh příslušného magistráta, který posléze vedl vyšetřovací fázi, jejímž úkolem bylo zjištění, zda byl trestný čin spáchán či nikoli.⁹ Poté magistrát podal návrh trestu, o kterém lidové shromáždění rozhodovalo tajným hlasováním.¹⁰ Tento typ procesu trval až do poloviny 1. století př. n. l., ale v průběhu jeho existence se jeho vliv stále více zmenšoval a byl postupně nahrazován trestním řízením se soudní porotou.

³KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*, s. 319, 322.

⁴Ibid, s. 319.

⁵Ibid, s. 320.

⁶Ibid, s. 323.

⁷Ibid, s. 322

⁸Ibid, s. 326

⁹Ibid.

¹⁰Ibid.

Řízení před soudními porotami mělo akuzační charakter.¹¹ Po vzniku tohoto druhu procesu byla soudní porota vybírána stranami sporu, ale později byli její členové losováni.¹² Předsedou soudní poroty byl vždy magistrát (*praetor*, nebo bývalý *aedil* pověřený senátem).¹³ Žalobcem mohl být jakýkoli římský občan, který se tím automaticky stal procesní stranou řízení, a to se všemi vyplývajícími právy a povinnostmi.¹⁴ V tomto řízení se mohl jak obžalovaný, tak i žalobce nechat zastoupit patronem nebo požádat o pomoc advokáta.¹⁵ Tento typ trestního procesu existoval ještě výraznou dobu po konci republiky, než byl nahrazen císařskými soudy.¹⁶

Za císařství vznikl nový druh trestního procesu označovaný jako *cognitio extra ordinem*.¹⁷ V tomto procesu císař rozhodoval buď sám, nebo pověřil některého z magistrátů k provedení procesu.¹⁸ Tento proces byl založený znovu na inkvizičním principu a byl zahajován z moci úřední.¹⁹ Nejprve se jednalo o mimořádný druh trestního procesu, který stíhal pouze ty trestné činy, které nespádaly do působnosti trestních porot, ale zhruba od počátku 4. století n. l. byl již jediným trestním řízením.²⁰

Před výkladem o právu na obhajobu je třeba nejprve vymezit osobu právníka. Jelikož v této době neexistovaly právnické školy, bylo možné za právníka považovat muže, který se stal proslulým svou znalostí práva a schopností jej aplikovat, ať už jako žalobce či obhájce před soudem, nebo jako autor nejrůznějších pojednání o tehdejší právu.²¹ Monopol ve znalostech a interpretaci práva měli po dlouhou dobu náboženští hodnostáři, především pontifikové.²² Po prolomení tohoto monopolu se však právo stalo výsadou pouze členů nejvýznamnějších a nejbohatších římských rodin, neboť právní služby byly v Římě tradičně poskytovány bezplatně a často se jednalo pouze o vedlejší znalost usnadňující dané osobě

¹¹KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*, s. 335.

¹²Ibid, s. 330, 331.

¹³Ibid, s. 330.

¹⁴Ibid.

¹⁵Ibid.

¹⁶Ibid, s. 334.

¹⁷Ibid, s. 333.

¹⁸Ibid.

¹⁹Ibid, s. 335.

²⁰Ibid, s. 334, 338.

²¹SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnický stav a právnické profese v minulosti*, s. 16.

²²Ibid, s. 37.

politickou kariéru.²³ Postupem času však bylo za poskytování právních služeb povoleno přijímání darů, které však byly limitovány horní hranicí.²⁴

„Právo na soudní obhajobu bylo, stejně jako dnes, pokládáno za jedno z nezadatelných občanských práv.“²⁵ Advokáty, tedy osoby poskytující právní pomoc a obhajující klienty u soudu, je však v kontextu římského práva nutné chápat jinak než v dnešním slova smyslu.²⁶ Advokáti totiž nemuseli (a často neměli) právnícké vzdělání.²⁷ Tehdejší advokáty je možné rozdělit do dvou skupin, a to sice na právníky, kteří měli znalosti o právu, ale disponovali většinou pouze základními rétorickými schopnostmi, a soudní řečníky, kteří vynikali v řečnickém umění, ale často postrádali dostatečnou znalost práva.²⁸ Ačkoliv se obhajoba specializovanými soudními řečníky ukazovala jako účinnější, ve složitějších případech bylo nutné pro řečníka, popřípadě přímo pro klienta, vyhledat pomoc i právního znalce.²⁹

1.2. České země do počátku 17. století

Právo na území současné České republiky se vyvíjelo společně s tím, jak se vyvíjely státní útvary na něm sídlící a struktura společnosti jako takové. Raně feudální právo, které vytvořilo základy právních obyčejů, je na našem území spojováno s Velkomoravskou říší a také s pozdějším přemyslovským státem.³⁰ Na našem území se nejen v době feudalismu setkáváme s recepcí římského práva, které nejvíce ovlivnilo vývoj středověkého městského práva, ale postupem času se recipované zásady a struktura římského práva nějakým způsobem projeví prakticky ve všech právních odvětvích.³¹ Důvodů pro tuto skutečnost je hned několik. Prvním z nich je zakládání prvních univerzit, na kterých se vyučovalo vedle práva kanonického také právo římské.³² S tímto důvodem úzce souvisí vliv církve, neboť převážná část tehdejších studentů práv byla pevně spjata s církevními strukturami.³³ Právě tyto klerikové s právníckým vzděláním pak často působili nejen v biskupských, ale také

²³SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnícký stav a právnícké profese v minulosti*, s. 38 a 39.

²⁴Ibid, s. 45.

²⁵Ibid.

²⁶Ibid, s. 42.

²⁷Ibid.

²⁸Ibid, s. 43.

²⁹Ibid, s. 44.

³⁰MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 17.

³¹Ibid, s. 95.

³²Ibid, s. 96.

³³SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnícký stav a právnícké profese v minulosti*, s. 112.

v panovnických kancelářích.³⁴ Mimo to, je třeba také zmínit římsko-kanonický proces, který se uplatňoval v řízení před církevními soudy.³⁵ Dalším důvodem je také skutečnost, že římské právo sloužilo jako vzor pro vytváření nových právních norem, a proto i v knihách zachycujících obyčejové právo na našem území je možné nalézt stopy po římskoprávním myšlení.³⁶

Proces v době feudalismu nebyl na našem území rozlišen na civilní a trestní, protože trestný čin byl chápán nikoli jako útok proti státu a společnosti, ale jako útok proti soukromé osobě.³⁷ Trestní řízení bylo tedy zahajováno z iniciativy poškozené osoby, popřípadě příbuzného poškozené osoby.³⁸ K rozhodnutí ve věci docházelo v řadě sporů na základě ordálů, od kterých však bylo postupně upouštěno a v době husitské ordály zanikly úplně.³⁹ V době stavovské existovaly dva druhy řízení. Proces před zemskými soudy, ve kterém se stále nerozlišovaly spory náležící do práva trestního a civilního a proces před soudy městskými, kde už toto dělení existovalo.⁴⁰ Obě řízení od sebe odlišovalo, mimo jiné, použití tortury jako důkazního prostředku.⁴¹ V řízení před zemskými soudy bylo použití tortury ve většině případů zakázáno, ale v trestních procesech před městskými soudy bylo přiznání na mučidlech pokládáno často za rozhodující důkaz v řízení.⁴² Nutné je ovšem zdůraznit, že o rovnosti v právu nelze v tomto období hovořit a tortura jako prostředek donucení k přiznání byla používána v drtivé většině případů proti obžalovaným pocházejících z nižších společenských vrstev.⁴³ Soukromoprávní povaha trestného činu se také projevovala při vykonávání trestu, kdy záleželo na vítězi sporu, zda trvá na vykonání trestu, nebo zda trest promine.⁴⁴ Již v době feudalismu se však právo začíná postupně přiklánět k veřejnoprávnímu charakteru trestního práva, a to z počátku zejména u těch trestných činů poškozujících církve nebo panovníka.⁴⁵

Až do založení Univerzity Karlovy bylo možné na našem území označovat za právníka, v současném slova smyslu, pouze osoby, které získaly právnícké vzdělání

³⁴SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnícký stav a právnícké profese v minulosti*, s. 112.

³⁵Ibid.

³⁶Ibid.

³⁷MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 97.

³⁸Ibid, s. 99.

³⁹Ibid.

⁴⁰Ibid, s. 102.

⁴¹Ibid.

⁴²Ibid.

⁴³Ibid.

⁴⁴Ibid, s. 101.

⁴⁵Ibid, s. 121.

v zahraničí.⁴⁶ Pojem advokát⁴⁷ byl na našem území poprvé použit v roce 1144, a to v souvislosti s hájením církevního majetku.⁴⁸ Od poloviny 13. století se tento pojem vyskytuje také v souvislosti se soudním řízením.⁴⁹ Advokáti, označováni také jako řečníci, se v tomto období začínají postupně profilovat jako právní poradci soudících se stran.⁵⁰ Tento pojem nelze ale plně ztotožňovat s dnešním chápáním pojmu advokát, protože jeho tehdejší účelem nebylo jednání za zastoupenou stranu sporu, ale za úplatu poskytovat rady o procesním postupu.⁵¹ Vhledem k tomu, že advokát tedy nejednal jménem svého klienta, zastoupený tak mohl tvrzení svého advokáta (řečníka) nejen opravovat ale i rozporovat.⁵² Pokud si strana sporu nemohla dovolit služby řečníka, mohl jí řečníka přidělit soud ze svého středu, nicméně pouze s jeho souhlasem.⁵³ Advokáti (řečníci) nemuseli mít právnické univerzitní vzdělání, ale vyžadovala se, mimo čtení a psaní, základní orientace v zemském, popřípadě městském právu.⁵⁴ V roce 1615 generální sněm svým usnesením vydal seznam osob, kterým jako jediným bylo umožněno vystupovat jako řečníci před zemským soudem v Praze.⁵⁵ Toto usnesení je dnes hodnoceno jako první „advokátní řád“.⁵⁶

1.3. Období od doby pobělohorské do konce druhé světové války

Po bitvě na Bílé Hoře se na našem území pozvolna rozvíjí absolutismus, který postupně nahrazuje feudální uspořádání společnosti. Vývoj absolutistického práva provází tendence k jeho unifikaci a kodifikaci a během 18. století začíná být právo ovlivňováno také přirozenoprávní teorií.⁵⁷ Procesní právo trestní se začíná odlišovat od procesního práva civilního, kdy v trestním právu procesním začíná převládat zásada oficiality, která byla zakotvená již v Obnoveném zřízení zemském, ačkoliv až do vydání tereziánského trestního zákoníku mohla jako žalobce v trestním řízení vystupovat i soukromá osoba.⁵⁸ Do trestního řízení přinesl změny trestní zákoník Josefa I. z roku 1707, který zakotvil inkviziční pravidla

⁴⁶SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnický stav a právnické profese v minulosti*, s. 110.

⁴⁷*Advocatus*.

⁴⁸SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnický stav a právnické profese v minulosti*, s. 108.

⁴⁹Ibid, s. 109.

⁵⁰Ibid, s. 109.

⁵¹Ibid, s. 121.

⁵²BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 45.

⁵³SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnický stav a právnické profese v minulosti*, s. 132.

⁵⁴Ibid, s. 133, 134.

⁵⁵Ibid, s. 135.

⁵⁶Ibid.

⁵⁷MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 153.

⁵⁸Ibid, s. 158.

pro trestní řízení zahajované z úřední povinnosti.⁵⁹ V roce 1768 byl vydán trestní zákoník tereziánský, ve kterém byla jako hlavní důkazní prostředek upravena tortura, která však nemohla být užita, až na výjimky, proti dětem, těhotným ženám, těžce nemocným a osobám vyššího stavu.⁶⁰ Již v té době však byla tortura považována za přežitek, a proto jí bylo užíváno jen u nejtěžších zločinů, až byla nakonec roku 1776 zakázána.⁶¹ Tereziánský zákoník také zavádí presumpci viny a důkazní břemeno tedy přesouvá na obviněného, který musí prokázat svou nevinu.⁶² Obecný soudní řád kriminální, který byl vydán roku 1788, důsledně zavádí zásady inkvizičního procesu, tajnost a písemnost trestního řízení a zakotvuje, že soudce trestního soudu musí mít právnické vzdělání.⁶³ Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803 pak prakticky převzal principy inkvizičního procesu obsažené v Obecném soudním řádu kriminálním.⁶⁴

Postavení a funkce advokáta se v době absolutismu podstatně změnila oproti době předbělohorské. Řečnická část, tedy vystupování na ústních jednáních před soudy, se v důsledku změny povahy trestního procesu prakticky vytratila a hlavní náplní práce tehdejších advokátů bylo zpracovávání spisu a provádění dalších procesních úkonů v plné moci za svého klienta.⁶⁵ V průběhu druhé poloviny 18. století dochází ke zpřísnění požadavků na vykonávání povolání advokáta, kdy je do budoucna požadováno univerzitní právní vzdělání s graduací bez ohledu na to, u jakých soudů bude advokát působit.⁶⁶ V roce 1800 byla zakotvena obligatorní podmínka doktorátu a dvouleté praxe pro všechny advokáty a v roce 1821 bylo jmenování nových advokátů limitováno principem *numerus clausus*.⁶⁷

Trestní řízení po revolučním roce 1848 bylo předmětem mnoha změn. Nový trestní řád, který byl vydán 17. 1. 1850, se odkláněl od principu inkvizičního a zavedl zásadu obžalovací, pro kterou byl zřízen nový institut státního zástupce.⁶⁸ Trestní řízení bylo postaveno na zásadách ústnosti, veřejnosti a také byla zaručena účast laické veřejnosti ve formě soudních porot.⁶⁹ Tyto změny však netrvaly dlouho a již v roce 1853 byl vydán nový procesní řád, který se vrátil zpět k inkvizičnímu procesu, ačkoliv nadále zachoval institut

⁵⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 159.

⁶⁰ Ibid, s. 159 a 160.

⁶¹ Ibid, s. 160.

⁶² Ibid, s. 159.

⁶³ Ibid, s. 160.

⁶⁴ Ibid, s. 161.

⁶⁵ SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnický stav a právnické profese v minulosti*, s. 151.

⁶⁶ Ibid, s. 153.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 234.

⁶⁹ Ibid..

státního zástupce.⁷⁰ V roce 1873 byl však vydán nový trestní řád,⁷¹ který se vrátil zpět k zásadám trestního řádu z roku 1850, tedy k zásadě akuzační, veřejnosti, ústnosti a k porotním soudům.⁷² Podle této úpravy si obviněný mohl zvolit obhájce ze seznamu obhájců vedeného příslušnými soudy.⁷³ V těchto seznamech byli automaticky vedeni advokáti skutečně vykonávající advokacii a dále na žádost také doktoři práv vyučující na právnických fakultách a některé další osoby s dokončeným právnickým vzděláním.⁷⁴ Během hlavního líčení před porotními soudy bylo zastoupení obviněného obhájcem obligatorní.⁷⁵ Pokud si obviněný obhájce nezvolil, soud mu z úřední povinnosti obhájce přidělil a stejně tak tomu bylo i v případě, kdy obviněný neměl dostatek finančních prostředků, abys mohl obhájce dovolit.⁷⁶ Obviněný si mohl kdykoliv zvolit jiného obhájce, pokud touto změnou nedocházelo k průtahům řízení, a to i v případech, kdy byl obviněnému obhájce ustanoven soudem.⁷⁷

Stejně zásadně jako se změnilo trestní řízení po roce 1848, se změnilo i postavení advokátů. Nejprve provizorní advokátní řád z roku 1849⁷⁸ zrušil *numerus clausus* a advokátní řád vydaný roku 1868⁷⁹ umožnil volný přístup k výkonu advokacie všem osobám splňujícím podmínky, kterými byly domovské právo, svéprávnost, doktorát práv, právní praxe a advokátní zkouška.⁸⁰ Advokátním řádem byly také zřízeny samosprávné advokátní komory, které měly disciplinární pravomoc nad svými členy.⁸¹ Advokát již byl oprávněn zastupovat své klienty nejen před soudy a úřady,⁸² ale i ve věcech mimosoudních.⁸³

Po vzniku první Československé republiky byl dne 28. října 1918 Národním výborem československým přijat zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, který v článku 2 stanovil, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají v platnosti, pokud neodporují republikánskému zřízení.⁸⁴ To tedy znamenalo, že v první

⁷⁰ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 234.

⁷¹ Zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního.

⁷² MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 234.

⁷³ §39 zákona č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid, §41.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 57.

⁷⁸ Císařské nařízení č. 364/1849 ř. z., kterým se přijímá prozatímní advokátní řád.

⁷⁹ Zákon č. 96/1868 ř. z., jímžto se uvádí řád advokátský.

⁸⁰ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 222.

⁸¹ *Historie advokacie v ČR*. [online]. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=38>

⁸² S výjimkou živnostenských a částečně burzovních.

⁸³ SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnický stav a právnické profese v minulosti*, s. 169.

⁸⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 337.

republiky platila jak úprava stanovená trestním řádem z roku 1873 v novelizovaném znění,⁸⁵ která upravovala trestní řízení na území současné České republiky, tak i právní úprava uherská, která byla platná na území dnešního Slovenska. Tento dualismus a zároveň mezery a nedostatky vyskytující se v recipované právní úpravě byly postupně během první republiky odstraňovány, ale nová ucelená právní úprava, která by tyto předpisy zcela nahradila, přijata nebyla.⁸⁶

Advokacie byla během první republiky upravená rakouským advokátním řádem z roku 1868⁸⁷ a uherským zákonem č. XXXIV/1874 platným na Slovensku.⁸⁸ Doplnění a změny přinesl až zákon o prozatímní úpravě advokacie⁸⁹ a zákon, kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech,⁹⁰ které stanovily, že do seznamu advokátů mohl být zapsán jen československý státní občan s dokončeným právnickým vzděláním, praxí a složenou advokátní zkouškou.⁹¹ Tato novela byla prvním právním předpisem platným na území České republiky, která umožňovala výkon advokacie i ženám.⁹² Tato úprava také umožňovala, aby se advokát mohl u soudu dát zastoupit koncipientem.⁹³

Trestní soudnictví bylo za protektorátu dvoukolejné, kdy kromě protektorátních soudů existovaly i soudy říšské pro německé státní občany.⁹⁴ Kromě nich vznikly i zvláštní soudy, před kterými bylo řízení zkráceno a zjednodušeno tak, že proti jejich rozhodnutí nebyl možný žádný opravný prostředek a rozhodnutí mohlo být i okamžitě vykonatelné.⁹⁵ Platnost německého trestního práva byla rozšířena nejenom na německé státní občany žijící na území protektorátu, ale v některých případech i na samotné protektorátní občany.⁹⁶ Trestně právní předpisy byly po dobu protektorátu upravovány právními normami jednotlivých členů říšské vlády, říšského protektora, ale i nařízeními protektorátní vlády a jejích členů, a to vše za účelem zjednodušení trestního procesu a jeho přizpůsobení říšskému právu.⁹⁷

⁸⁵ Zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního.

⁸⁶ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 337 - s. 340.

⁸⁷ Zákon č. 96/1868 ř. z., jímžto se uvádí řád advokátský.

⁸⁸ SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právní stav a právní profese v minulosti*, s. 173.

⁸⁹ Zákon č. 83/1920 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě advokacie.

⁹⁰ Zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.

⁹¹ SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právní stav a právní profese v minulosti*, s. 173.

⁹² BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, s. 41.

⁹³ SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právní stav a právní profese v minulosti*, s. 173.

⁹⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, s. 384.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Ibid.*, s. 388.

⁹⁷ *Ibid.*, s. 388, 389.

Toto období samozřejmě také ovlivnilo výkon advokacie. Kromě skutečnosti, že v protektorátu působili němečtí advokáti a německé advokátní komory, byla vydána také celá řada vládních nařízení, která omezovala jak volný přístup k advokacii, tak i její samosprávu.⁹⁸ Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n. zakázalo židům výkon advokacie a zároveň nařídilo advokátním komorám vymazání židovských advokátů a koncipientů ze seznamu advokátů, resp. seznamu kandidátů advokacie.⁹⁹ Vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n. svěřilo ministerstvu spravedlnosti pravomoc rozhodovat o tom, zda bude proti politicky nespolehlivým advokátům a koncipientům zahájeno kárné řízení, které mohlo rozhodovat samo ministerstvo, jehož cílem mohlo být i trvalé vyškrcnutí advokáta nebo koncipienta z příslušných seznamů.¹⁰⁰

1.4. Československo po druhé světové válce

V poválečných letech se trestní právo neslo v duchu obnovení právního pořádku a potrestání válečných zločinců a kolaborantů. Na území České republiky tak znovu platily trestněprávní předpisy předmnichovské a na Slovensku byly kromě nich ponechány v platnosti i některé předpisy vzniklé v období samostatného slovenského státu.¹⁰¹ Pokusy unifikovat trestní právo a vytvořit novou kodifikaci nebyly stejně jako za období první republiky úspěšné.¹⁰² Zákonem č. 232/1946 Sb. byly obnoveny soudní poroty, jejíž členové byli vybíráni losováním.¹⁰³ V poválečném období také byla konsolidována advokacie postižená válkou, proto cílem právních předpisů upravujících advokacii vydaných v tomto období byla především očista advokacie a doplnění početního stavu advokátů.¹⁰⁴

Nová kodifikace trestního práva procesního byla přijata až zákonem č. 87/1950 Sb. v rámci tzv. „právníkové dvouletky“.¹⁰⁵ Trestní právo po únorovém převratu mělo, kromě svých tradičních účelů, také fungovat jako nástroj třídního boje a jak trestní řád k tomuto účelu přímo uvádí: „*Projednávání věcí se má dít tak, aby vychovávalo občany k ostráživosti vůči nepřátelům pracujícího lidu a jiným rušitelům jeho budovatelského úsilí a k plnění občanských povinností.*“¹⁰⁶ Právě trestní právo se stalo jedním z nejdůležitějších nástrojů k

⁹⁸BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, s. 47.

⁹⁹Ibid, s. 48.

¹⁰⁰Ibid, s. 49.

¹⁰¹KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, s. 66.

¹⁰²Ibid, s. 71.

¹⁰³Ibid, s. 76.

¹⁰⁴BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, s. 50, 51.

¹⁰⁵KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, s. 123.

¹⁰⁶ §1 odst. 2 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním.

dosažení cílů nového režimu.¹⁰⁷ Přijetí nové kodifikace upravující trestní řízení však nijak neovlivnilo zneužívání trestněprávních předpisů.¹⁰⁸ Trestní řád byl v praxi orgány činnými v trestním řízení porušován, a to zejména v přípravném řízení, pro které bylo typické vynucené doznání, neprověření obhajoby a porušování zásad materiální pravdy.¹⁰⁹ Navazující řízení před soudem, včetně vydání rozhodnutí, pak bylo ovlivňováno nezákonnými zásahy jak ministerstva spravedlnosti, tak i prokuratury.¹¹⁰ Byla upravena i samotná soudní soustava a jistě je důležité zmínit, že byl zaveden institut soudců z lidu, kteří pocházeli především z „dělnické třídy“, a kteří byli v poměru k soudcům z povolání vždy ve většině.¹¹¹ Trestní řád z roku 1950 se nevěnoval obhajobě s takovou pozorností jako trestní řády pozdější, přesto však obsahoval ustanovení o právu obviněného zvolit si obhájce, nutné obhajobě a bezplatné obhajobě.¹¹² Obecně mohl být obhájcem jen advokát, ale je nutné dodat, že za určitých okolností jím mohl být i soudce nebo zaměstnanec způsobilý k úřadu soudce z povolání, který byl u soudu činný.¹¹³ Již v roce 1956 byl přijat nový trestní řád,¹¹⁴ který oproti předchozí úpravě zakotvuje i základní zásady trestního řízení, včetně práva na obhajobu.¹¹⁵ Obecně mohl být obhájcem pouze advokát, ačkoliv trestní řád připouštěl výjimky.¹¹⁶ V řízení o trestných činech, o kterých rozhodoval v prvním stupni krajský soud, mohl být obhájcem pouze advokát zapsaný ve zvláštním seznamu vedeném ministerstvem spravedlnosti.¹¹⁷ Nový trestní řád obsahoval i řadu nových a pokrokových institutů a oproti předchozí úpravě znamenal posílení zákonnosti v trestním řízení.¹¹⁸

Ačkoliv vlastní znění tehdejších právních předpisů mohou znít neutrálně, realita jejich aplikace byla často naprosto jiná, což dokazují zejména procesy z přelomu 40. a 50. let.¹¹⁹ Tyto procesy sloužily nejenom k odstranění politických odpůrců a dalších nepohodlných lidí,

¹⁰⁷KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, s. 146.

¹⁰⁸GŘIVNA, Tomáš a Petra GŘIVNOVÁ. *Trestní právo procesní. Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezprávi* [online], s. 585.

¹⁰⁹Ibid.

¹¹⁰Ibid.

¹¹¹KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, s. 635.

¹¹²GŘIVNA, Tomáš a Petra GŘIVNOVÁ. *Trestní právo procesní. Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezprávi* [online], s. 597, 598.

¹¹³§43, odst. 2 a 3 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹¹⁴Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním.

¹¹⁵§2 odst. 12zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

¹¹⁶Ibid, §33 odst. 1.

¹¹⁷Ibid.

¹¹⁸GŘIVNA, Tomáš a Petra GŘIVNOVÁ. *Trestní právo procesní. Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezprávi* [online], s. 587.

¹¹⁹KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, s. 166.

ale také jako způsob propagandy a působení na veřejnost.¹²⁰ Do těchto procesů, řízených Ústředním výborem Komunistické strany Československa, byli jako obhájci vybíráni „prověřeni“ advokáti, kteří svou přítomností neměli ohrozit politický účinek procesu, ale ani neměli být zcela pasivní, aby pomohli dokreslit iluzi spravedlivého soudního procesu.¹²¹ Na druhou stranu je však třeba připomenout advokáty, kteří se i této úlohy ujali se ctí a nezůstali pouze pasivními účastníky těchto procesů s předem připravenou rolí.¹²²

Advokacie po únorovém převratu musela čelit snahám o podřízení se vedoucí úloze KSČ.¹²³ Zákon o advokacii z roku 1948¹²⁴ měl za cíl odstranit soukromý charakter advokátního povolání, kdy zrušil dosavadní advokátní komory,¹²⁵ pověřil ministerstvo spravedlnosti dohledem nad výkonem advokacie a odebral právo vykonávat advokacii advokátům nepřevzatých do krajských sdružení advokátů, což v zásadě znamenalo likvidaci soukromých advokátních kanceláří.¹²⁶ Zákonem o advokacii z roku 1951¹²⁷ byla změněna organizační struktura advokacie, kdy byly zřízeny tzv. advokátní poradny a ústřední advokátní poradny podřízené dohledu ministerstva spravedlnosti.¹²⁸ Nově se advokátem mohla stát i osoba bez maturity a se zkráceným právnickým vzděláním a dokonce i režimu oddaná osoba bez jakýchkoliv odborných předpokladů.¹²⁹

Přijetí Ústavy z roku 1960¹³⁰ spolu se snahou zaručit, aby se neopakovaly největší nezákonnosti z přelomu 40. a 50. let, vedly k přijetí nového trestního řádu.¹³¹ Nový trestní řád navazující na předchozí právní úpravu, který v mnohonásobně novelizované podobě je účinný do současnosti, do jisté míry zmírňoval třídně perzekuční charakter trestního práva, ačkoliv ho neodstranil úplně.¹³² V hlavním líčení byla, kromě řízení před samosoudcem, zachována účast lidových soudců, kteří měli v senátech okresních a krajských soudů početní převahu nad profesionálními soudci z povolání.¹³³ Změněno bylo i právo na obhajobu, kdy oproti

¹²⁰ KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, s. 170.

¹²¹ *Ibid.*, s. 176.

¹²² BALÍK, Stanislav. *Advokacie. Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví* [online], s. 898, 899.

¹²³ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, s. 53.

¹²⁴ Zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii.

¹²⁵ Místo nich zavedl obligatorní členství v krajských sdružení advokátů.

¹²⁶ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, s. 55.

¹²⁷ Zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii.

¹²⁸ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, s. 58.

¹²⁹ *Ibid.*, s. 59.

¹³⁰ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.

¹³¹ KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, s. 405.

¹³² *Ibid.*, s. 417.

¹³³ *Ibid.*, s. 640.

předcházející právní úpravě měl obhájce nyní povinnost pečovat o objasnění skutečností svědčících pouze ve prospěch obviněného¹³⁴ a byly také rozšířeny případy nutné obhajoby.¹³⁵ Po roce 1968 byl trestní řád několikrát novelizován a trestní právo bylo znovu užíváno v politicky motivovaných procesech a dalších formách persekuce politických odpůrců a dalších nepohodlných osob.¹³⁶

Nový zákon o advokacii z roku 1963¹³⁷ upravil organizační strukturu advokacie podle nového územního členění státu a výslovně zakotvil *numerus clausus* jak pro advokáty, tak i pro koncipienty.¹³⁸ Tento zákon ale platil jen do roku 1975, kdy byl nahrazen novým zákonem o advokacii.¹³⁹ Tato nová úprava přizpůsobila organizační strukturu federálnímu uspořádání ČSSR a zásadně omezila dohled ministerstva spravedlnosti, kdy již nemohlo zasahovat do personálních věcí advokacie, neboť v konečné instanci rozhodoval orgán advokátní samosprávy.¹⁴⁰

Po listopadu 1989 došlo k zásadním novelizacím platného trestního řádu, kdy byla vypuštěna a nahrazena ustanovení odporující demokratickému uspořádání a zásadám právního státu. Společným znakem novelizací trestního řádu v tomto období bylo rozšiřování a prohlubování jak procesních práv obviněného, tak i práva obhajoby.¹⁴¹ V roce 1990 byl přijat nový zákon o advokacii,¹⁴² který však byl nahrazen zákonem novým již v roce 1996, který je stále účinný.¹⁴³ Tyto zákony upravily organizační strukturu advokacie a znovu obnovily advokátní komoru. V roce 1996 byly přijaty také další dodnes účinné zásadní právní předpisy o advokacii, konkrétně advokátní tarif,¹⁴⁴ kárný řád¹⁴⁵ a zkušební řád.¹⁴⁶

¹³⁴ §41 odst. 1 t. ř.

¹³⁵ §36 t. ř.

¹³⁶ KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*, s. 424.

¹³⁷ Zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii.

¹³⁸ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, s. 62.

¹³⁹ Zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii.

¹⁴⁰ BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*, s. 65.

¹⁴¹ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 70.

¹⁴² Zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii.

¹⁴³ Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.

¹⁴⁴ Vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif).

¹⁴⁵ Vyhláška č. 244/1996 Sb., kterou se podle zákona č. 58/1996 Sb., o advokacii, stanoví kárný řád (advokátní kárný řád)

¹⁴⁶ Vyhláška č. 197/1996 Sb., kterou se vydává zkušební řád pro advokátní zkoušky a uznávací zkoušky (advokátní zkušební řád)

2. Obviněný a jeho práva v hlavním líčení

2.1. Právo na obhajobu

Právo na obhajobu je, jako součást práva na spravedlivý proces, jedním z nejzákladnějších a nejdůležitějších práv osob, proti nimž se trestní řízení vede, které směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu obviněného, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu.¹⁴⁷ Z toho důvodu mu je věnována značná pozornost v nejrůznějších právních normách upravujících základní lidská práva. Právo na obhajobu je tak zaručeno článkem 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, článkem 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, článkem 48 odst. 2 Listiny základních práv Evropské unie a také článkem 40 odst. 3 a 4 Listiny základních práv a svobod.

Právo na obhajobu se dělí na tři základní složky – materiální obhajobu, formální obhajobu a právo požadovat zákonný postup všech orgánů činných v trestním řízení.¹⁴⁸ Materiální obhajobou se rozumí právo obviněného rozhodnout se jakým způsobem a jakými prostředky se bude hájit. Formální obhajobou se rozumí právo obviněného zvolit si obhájce, popř. právo obviněného na ustanovení obhájce soudem v případech stanových zákonem. Třetí částí práva na obhajobu je právo obviněného na to, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly tak, aby byl bez důvodných pochybností zjištěn skutkový stav a aby byly i bez návrhu stran stejně pečlivě objasněny okolnosti svědčící ve prospěch i neprospěch obviněného.¹⁴⁹

Obviněný je procesní stranou v trestním řízení¹⁵⁰ a má zásadně rovnoprávné postavení se státním zástupcem. Kontradiktorní charakter sporu, tedy spor dvou rovnoprávných stran, má za cíl všestranné a úplné objasnění věci, a to jak z hlediska obžaloby, tak i z hlediska obhajoby.¹⁵¹ Trestní řád upravuje práva obviněného zejména v § 33. Nejde ale o taxativní výčet, neboť trestní řád upravuje i další práva obviněného v jiných částech trestního řádu.¹⁵² Tato práva jsou pak doplněna povinnostmi orgánů činných v trestním řízení, aby byl obviněný

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 2. 2002, sp. zn. I. ÚS 592/2000.

¹⁴⁸ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 7.

¹⁴⁹ § 12 odst. 5 t. ř.

¹⁵⁰ § 12 odst. 6 t. ř.

¹⁵¹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 11.

¹⁵² JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, k § 33 t. ř..

v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o všech svých právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby.¹⁵³

Právo na obhajobu zahrnuje celou řadu dalších práv, která vyplývají nejen ze samotných zásad trestního řízení, ale i z práva na spravedlivý proces jako takového. Jedním z takových práv je například právo obviněného na osobní účast při projednávání věci před soudem, kdy toto právo zaručuje možnost skutečně uplatňovat své právo na obhajobu, tj. vyjádřit se ke všem důkazům, oponovat tvrzením protistrany, předložit svoji verzi skutku, nebo navrhnout a popřípadě provést další důkazy.¹⁵⁴ Jednotlivá práva obviněného v trestním řízení, které se uplatní v hlavním líčení před soudem, jsou detailněji upraveny v dalších kapitolách této části. Tato práva přísluší obviněnému i tehdy, byla-li jeho svéprávnost omezena.¹⁵⁵

Závažná porušení právních norem zajišťující právo na obhajobu mají v trestním řízení zásadní důsledky, kdy jsou například důvodem pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření při předběžném projednání obžaloby, zrušení rozsudku soudu prvního stupně, důvodem k podání dovolání nebo důvodem k podání stížnosti pro porušení zákona.¹⁵⁶

2.2. Právo vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazům a uvádět okolnosti sloužící k obhajobě

Obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich.¹⁵⁷ Kromě toho, má obviněný právo také uvádět i jiné okolnosti, které slouží k jeho obhajobě.¹⁵⁸ K naplnění těchto svých práv má obviněný během hlavního líčení několik možností. K obsahu obžaloby a nároku na náhradu škody (byl-li uplatněn) se může obviněný vyjádřit v rámci výsledku obžalovaného ihned po přednesení obžaloby a vyjádření poškozeného.¹⁵⁹ Po provedení každého důkazu je povinností soudu se dotázat obviněného, zda se chce k provedenému důkazu vyjádřit.¹⁶⁰ Po skončení dokazování má obviněný ještě možnost uplatnit tato svá práva ve své závěrečné řeči, která ze zákona musí být přednesena jako poslední,¹⁶¹ popřípadě dle § 218 trestního řádu v rámci institutu posledního slova. Právo

¹⁵³ §12 odst. 13 t. ř.

¹⁵⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 234.

¹⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 406.

¹⁵⁶ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 12, 13.

¹⁵⁷ §33 odst. 1 t. ř.

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ §207 odst. 1 t. ř.

¹⁶⁰ § 214 t. ř.

¹⁶¹ §216 odst. 2 t. ř.

vyjádřit se ke všem skutečnostem také úzce souvisí s dalším právem obviněného, a to s právem užívat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, který ovládá, pokud obviněný prohlásí, že český jazyk neovládá.¹⁶² V takovém případě se pak při nutnosti přetlumočení výpovědi nebo jiného procesního úkonu přibere tlumočnick, a to způsobem stanoveným v § 28 a § 29 trestního řádu. Na žádost obviněného, který využil svého práva užívat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka, popř. jazyka který ovládá, přibráný tlumočnick přetlumočí i poradu obviněného s jeho obhájcem v průběhu procesních úkonů.¹⁶³ Dle názoru Vrchního soudu v Olomouci však není třeba automaticky překládat do češtiny obsah důkazů zachycených ve slovenském jazyce vzhledem k značné příbuznosti českého a slovenského jazyka a specifickému postavení slovenštiny v celé řadě právních předpisů.¹⁶⁴

Při vykonávání svého práva vyjádřit se ke všem uváděným skutečnostem a důkazům i při uvádění okolností sloužících ve prospěch obhajoby nic nebrání obviněnému, aby lhal.¹⁶⁵ Trestný čin křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek dle §346 t. z. upravuje pouze odpovědnost svědků, resp. znalců, za uvádění nepravdivých skutečností mimo jiné před orgány činnými v trestním řízení. Obviněný se nemůže dopustit trestného činu křivé výpovědi tehdy, byl-li řádně poučen o svém právu odepřít výpověď a tohoto práva nevyužil.¹⁶⁶ Stejně tak se nemůže dopustit trestného činu poškození cizích práv dle § 181 odst. 1 t. z. vůči orgánům činným v trestním řízení tím, že svou nepravdivou obhajobou či jiným chováním své trestní stíhání znesnadňuje, popřípadě že orgány činné v trestním řízení svede na špatnou stopu.¹⁶⁷ Obviněný se však při své lživé výpovědi může dopustit jiného trestného činu, a to trestného činu křivé obvinění dle §345 odst. 1 t. z., a to v případě, kdy jiného lživě obviní z trestného činu. Možnost lživé výpovědi samozřejmě znamená, že mohou nastat situace, kdy stojí lživé tvrzení obviněného proti tvrzení jiné osoby (např. svědka). V takových případech jsou potom soudy povinny důkladně posuzovat věrohodnost jednotlivých výpovědí a postupovat obzvláště pečlivě a obezřetně při jejich hodnocení a vyvozování skutkových závěrů.¹⁶⁸

Právo vyjádřit se ke všem důkazům, popř. důkaz provést, však má své limity, a to především týkající se ochrany práv poškozeného a jeho ochrany nejen před sekundární

¹⁶² § 2 odst. 14 t. ř.

¹⁶³ §28 odst. 1, věta poslední t. ř.

¹⁶⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 5 To 76/2013.

¹⁶⁵ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 37.

¹⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 12. 2011, č. j. 6 Tz 47/2011 - 55

¹⁶⁷ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 28.

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 6. 2016, č. j. I. ÚS 520/16 – 1.

viktimizací. Trestní řád stanoví některá omezení při výslechu svědka, tedy i poškozeného, který v trestním řízení vystupuje jako svědek, mezi které lze zařadit například povinnost šetřit osobnost vyslychané osoby, pokud jde zejména o jeho osobní údaje a intimní oblast,¹⁶⁹ nebo možnost předsedy senátu učinit vhodná opatření k zajištění bezpečnosti nebo utajení totožnosti vyslychané osoby, nebo případně vykázat obviněného po dobu výslechu z jednací síně, pokud hrozí, že vyslychaná osoba nevypraví pravdu, nebo jemu nebo osobě jemu blízké hrozí z podaného svědectví újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí.¹⁷⁰ Kromě trestního řádu se otázkou výslechu poškozeného a jeho ochrany při něm zabývá také zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, a to zejména v ustanoveních § 17 až § 22.

2.3. Právo odepřít výpověď

Článek 40 odst. 4 LZPS stanoví, že obviněný má právo odepřít výpověď, přičemž tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven. Ustanovení §33 odst. 1, věta první t. ř. stanoví, že obviněný není povinen vypovídat. Toto právo obviněného doplňuje základní zásady trestního řízení, a to dle §2 odst. 5 věta pátá t. ř. zásadou, že státní zástupce je povinen dokazovat vinu obžalovaného, *a contrario* obviněný není povinen dokazovat svou nevinu, tj. nemá povinnosti uvádět skutečnosti ani předkládat důkazy. Podle §2 odst. 5 věty třetí t. ř. je povinností orgánů činných v trestním řízení objasňovat nejen okolnosti svědčící v neprospěch obžalovaného, ale i se stejnou pečlivostí objasňovat okolnosti svědčící ve prospěch obžalovaného a to tak, aby dle zásady materiální pravdy byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.¹⁷¹ Ze způsobu obhajoby, tedy například ze skutečnosti, že se obviněný rozhodl využít svého práva nevypovídat, nemohou být ze strany orgánů činných v trestním řízení činěny žádné závěry o jeho vině či nevině.¹⁷²

Obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání¹⁷³ s tím, že výslech musí být proveden plně v souladu s trestním řádem. Pokud by bylo doznání obviněného vynuceno, je nesporné, že nemůže být použito jako důkaz, neboť soud by byl v takovém případě povinen postupovat tak, jako kdyby taková výpověď neexistovala.¹⁷⁴ Dle Herczega, se kterým se ztotožnil Vrchní soud v Praze v mediálně sledovaném případě

¹⁶⁹ § 101 odst. 2 věta poslední t.ř.

¹⁷⁰ § 209 odst. 1 t. ř.

¹⁷¹ §2 odst. 5 věta první t. ř.

¹⁷² MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 28.

¹⁷³ §92 odst. 1 věta druhá t. ř.

¹⁷⁴ HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. č. 1-2/2010, s. 38, 39.

MUDr. Davida Ratha, nebudou v trestním řízení použitelné ani důkazy za situace, kdy informace o nich byly získány na základě vynuceného doznání.¹⁷⁵ Za výslech obviněného také nemůže být považováno vyličení skutku před znalci při přípravě znaleckého posudku¹⁷⁶ nebo bez dalšího listinný důkaz obsahující výpověď učiněnou před orgánem veřejné moci, pokud byla učiněna pod hrozbou sankce nebo má sebeobviňující povahu.¹⁷⁷ Při určování, co již má být považováno za donucení k výpovědi nebo donucení k doznání, nemusí být zákonné hranice vždy jednoznačně patrné a bude vždy záležet na konkrétních okolnostech daného případu, např. při užití institutu spolupracujícího obviněného dle § 178a t. ř. Aby bylo možné tento institut využít, nesmí existovat žádné důvodné pochybnosti o tom, že doznání obviněného bylo učiněno svobodně, vážně a určitě.¹⁷⁸

Pro úplnost informací je třeba ještě zdůraznit, že pokud se obviněný kdykoli během trestního stíhání rozhodne vypovídat, nelze jej tohoto práva zbavit s poukazem na skutečnost, že v předcházejícím stadiu tohoto řízení využil svého práva odepřít výpověď.¹⁷⁹

2.4. Právo uvádět důkazy sloužící k obhajobě

Kromě práva obviněného podrobně se vyjádřit obvinění a uvést okolnosti, které obvinění zeslabují nebo vyvracejí, má obviněný také právo nabídnout o těchto skutečnostech důkazy.¹⁸⁰ Toto právo patří nepochybně mezi základní zásady spravedlivého procesu. Ústavní soud opakovaně judikoval, že soud není sice povinen všechny obviněným navržené důkazy provést, musí však o vznesených návrzích rozhodnout a v případě že jim nevyhoví, má ve svém rozhodnutí povinnost zdůvodnit, proč navrhované důkazy neprovedl.¹⁸¹ To platí také i v případě, kdy obviněný namítá například nezákonné provedení domovní prohlídky a v té souvislosti neúčinnost provedených důkazů, které byly v souvislosti s touto prohlídkou opatřeny.¹⁸² Pouhé obecné konstatování soudu, že v daném ohledu neshledal žádnou nezákonnost pak nelze pokládat za dostatečné.¹⁸³ Obviněný může také žádat, aby mu za určitých podmínek bylo umožněno provést důkaz.¹⁸⁴ Jako i u ostatních práv je právo obviněného navrhopvat důkazy doplněno o povinnost orgánů činných v trestním řízení počít

¹⁷⁵HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. č. 1-2/2010, s.41.

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 1968, sp. Zn. 11 Tz 29/68.

¹⁷⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2006, sp. Zn. III. ÚS 451/04.

¹⁷⁸ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 2321.

¹⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2012, č. j. 3 Tdo 87/2012 - 20.

¹⁸⁰ §92 odst. 2 t. ř.

¹⁸¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 4. 2001, sp. zn. I. ÚS 549/2000.

¹⁸² Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 9. 2005, sp. Zn. III. ÚS 183/03.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ § 215 odst. 2 t. ř.

obviněného o tomto jeho právu. Poučení o možnosti učinit návrhy na doplnění dokazování je pak učiněno předsedou senátu při doručení obžaloby,¹⁸⁵ po provedení všech důkazů v hlavním líčení¹⁸⁶ i při odročení hlavního líčení.¹⁸⁷

Jak již bylo zmíněno, dle § 2 odst. 5, věta předposlední t. ř., je státní zástupce povinen dokazovat vinu obviněného. Obviněný tak nemá žádnou důkazní povinnost a nesmí být nucen k žádné procesní aktivitě.¹⁸⁸ Z této zásady pak tedy vyplývá, že obviněný nemůže být ani donucován k součinnosti, tj. ke svému aktivnímu jednání, při obstarávání a zjišťování důkazů v trestním řízení, např. formou pořádkové pokuty.¹⁸⁹ Zákaz vynucování součinnosti při zjišťování skutečností a důkazů relevantních pro trestní řízení však není absolutní. Dle názoru Ústavního soudu na úkony orgánů činných v trestním řízení spočívající v sejmutí pachové stopy, odebrání vzorku vlasů a bukálního stěru, jejichž cílem je získání objektivně existujících důkazů pro forenzní vyšetření a které nevyžadují aktivní jednání obviněného, ale pouze strpění jejich provedení, nelze pohlížet jako na donucení obviněného k sebeobviňování, a tedy užití zákonných donucovacích prostředků k zajištění takovéto součinnosti obviněného neodporuje ústavněprávním zásadám.¹⁹⁰ Obdobně má pak obviněný například povinnost dostavit se k výslechu (i když nemá povinnost vypovídat).¹⁹¹

Další otázkou je, zda obviněný může uvádět i důkazy, o kterých ví, že jsou padělané nebo pozměněné. Až do 31. ledna 2019 postihoval trestní zákoník pouze případy, kdy by obviněný padělal nebo pozměnil veřejnou listinu, aby ji užil jako pravou,¹⁹² nebo padělal nebo podstatně změnil obsah lékařské zprávy, posudku nebo nálezu s úmyslem užít jich mimo jiné například v trestním řízení.¹⁹³ Trestní zákoník tak nepostihoval, v souvislosti s osobou obviněného, úmyslné uvádění jiných padělaných nebo pozměněných důkazů, např. soukromé listiny.¹⁹⁴ Jak již bylo uvedeno výše, obviněný má právo hájit se i lži. Vzhledem k této skutečnosti a také k tomu, že na předkládání padělaných nebo pozměněných důkazů může být nahlíženo jako na formu lži, lze z tohoto důvodu na tuto otázku hledět jako na součást práva na obhajobu a je tedy pouze na zvážení samotného obviněného, jakým způsobem bude vykonávat svou obhajobu. Tato úprava ale byla změněna zákonem č. 287/2018 Sb., který

¹⁸⁵ §196 odst. 2 t.ř.

¹⁸⁶ §215 odst. 4 t. ř.

¹⁸⁷ §219 odst. 2 t. ř.

¹⁸⁸ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 28.

¹⁸⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. 8. 2006, sp. zn. I. ÚS 636/05.

¹⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2010, č. j. Pl. ÚS-st 30/10-1.

¹⁹¹ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 28.

¹⁹² §348 odst. 1 t. z.

¹⁹³ §350 odst. 1 t. z.

¹⁹⁴ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 29.

nabyl účinnosti dne 1. února 2019 a který upravuje nový trestný čin maření spravedlnosti, a to v následujícím znění.

- (1) *„Kdo pro účely zahájení řízení před soudem, před mezinárodním soudním orgánem nebo trestního řízení, anebo v takovém řízení předloží důkazní věcný nebo listinný důkazní prostředek, který má podstatný význam pro rozhodnutí, o kterém prohlásí, že je pravý, ač ví, že je padělaný nebo pozměněný, v úmyslu, aby byl použit jako pravý, anebo padělá nebo pozmění takový důkazní prostředek v úmyslu, aby byl použit jako pravý, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.*
- (2) *Kdo sám nebo prostřednictvím jiného poskytne, nabídne nebo slíbí prospěch jinému nebo pro jiného za účelem spáchání trestného činu křivého obvinění (§ 345), křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku (§ 346) nebo křivého tlumočení (§ 347), bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.“*

Tato novela trestního zákoníku však v průběhu legislativního procesu vyvolávala rozpory mezi jejími autory a částí odborné veřejnosti reprezentovanou zejména Českou advokátní komorou. Původní návrh zákona totiž postihoval veškeré důkazní prostředky a nikoli pouze listinné a věcné bez ohledu na jejich význam pro meritorní rozhodnutí, a dále také postihoval svádění ke spáchání trestného činu křivého obvinění, křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku nebo křivého tlumočení.¹⁹⁵

Česká advokátní komora s původním zněním návrhu zákona nesouhlasila, kdy poukázala na důležitost práva obviněného využít ke své obhajobě prostředky, které uzná za vhodné, což je projevem rovného postavení stran v trestním procesu. Toto ustanovení tak může, dle názoru advokátní komory, ve výsledku vést k závažnému zásahu do práva na obhajobu tak, že omezí procesní aktivitu osob zúčastněných na řízení kvůli strachu z případně hrozící aplikace tohoto ustanovení a následného trestněprávního postihu. Advokátní komora se proto k návrhu zákona vyjádřila tak, že ho navrhla zpřesnit tím způsobem, aby bylo zcela zjevné, že nepostihuje lež obviněného a neporušuje tedy zákaz sebeobviňování. Zejména aby bylo výslovně uvedeno, že se trestný čin maření spravedlnosti bude týkat pouze věcných a listinných důkazů, které mají podstatný význam pro meritorní rozhodnutí soudu, což odpovídá i účinné právní úpravě trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku a

¹⁹⁵ Sněmovní tisk č. 79 [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=79>.

trestného činu křivého tlumočení.¹⁹⁶ V neposlední řadě se Advokátní komora také ohrazovala proti kriminalizaci svádění k trestnému činu křivého obvinění, křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku a křivého tlumočení, kdy by šlo o postihování ještě ranější fáze jednání, než je příprava trestného činu.¹⁹⁷

Některé argumenty ze strany České advokátní komory byly ze strany zákonodárce vyslyšeny a původní verze návrhu zákona tak doznala některých změn. Přesto k této novele advokátní stav zastává ne úplně kladné stanovisko, že „*Spor byl vyřešen kompromisem, který je nutno respektovat. Svádění vypadlo zcela. Přijatá formulace skutkové podstaty trestného činu maření spravedlnosti by měla riziko postihu advokáta za to, že předloží důkazní prostředek, který má podstatný význam pro rozhodnutí, o kterém ví, že je padělaný nebo pozměněný, v úmyslu, aby byl použit jako pravý, zmírnit. Advokáti si tedy při předkládání důležitých dokumentů jako důkazů v civilním i v trestním řízení budou muset počínat poněkud obezřetněji než doposud. Za sebe bych doporučoval, aby advokát, pokud bude přebírat od klienta cokoli, co má být předloženo jako důkaz, jednak klienta poučil o uvedeném trestném činu a dále si vyžádal souhlas s tím, že důkaz bude předkládat s výslovným komentářem, že jej obdržel k tomu účelu od klienta a nemá důvod pochybovat o jeho pravosti a autenticitě.*“¹⁹⁸

2.5. Právo zvolit si obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby

Právo obviněného na volbu svého obhájce zaručuje jednak článek 37 odst. 2 a článek 40 odst. 3 LZPS a dále také §33 odst. 1 trestního řádu. Právní úprava je postavena na zásadě priority volby obhájce, kterou je obviněný oprávněn uplatnit v kterémkoli stádiu neskončeného řízení, a je proto tedy vždy věcí odpovědností samotného obviněného, kdy a koho v trestním řízení svou obhajobou pověří, popřípadě zda tohoto svého práva vůbec využije.¹⁹⁹ Osoba obhájce nesmí být obviněnému vnucována, mimo případ nutné obhajoby, kdy si obviněný obhájce nezvolí.²⁰⁰ O svém právu zvolit si obhájce musí být obviněný vhodným způsobem a srozumitelně poučen v každém období řízení.²⁰¹

Pokud obviněný nevyužije svého práva zvolit si obhájce, má toto právo jeho opatrovník.²⁰² V případě, že ani opatrovník nevyužije tohoto práva, může obviněnému

¹⁹⁶ Česká advokátní komora. 9. Schůze jednání představenstva [online]. 14.-15. květen 2018 [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/priloha_2_2018_05_14.pdf.

¹⁹⁷ *Maření spravedlnosti se stane trestným činem*. Bulletin-advokacie.cz [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/mareni-spravedlnosti-se-stane-trestnym-cinem2>.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 83/1996

²⁰⁰ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 30, 31.

²⁰¹ § 12 odst. 13 t. ř.

²⁰² § 37 odst. 1 t. ř.

obhájce zvolit příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh, jakož i zúčastněná osoba.²⁰³ V případě, že obviněný je omezen na svéprávnosti, mohou tyto osoby zvolit osobu obhájce i proti vůli obviněného.²⁰⁴ Tyto osoby, mimo opatrovníka, volí obhájce vlastním jménem a na vlastní náklady a nikoli v zastoupení obviněného postupem podle § 59 trestního řádu.²⁰⁵ Trestní řád v tomto případě vychází z předpokladu, že jde o osoby, které mají vzhledem k blízkému vztahu k obviněnému osobní zájem na výsledku řízení.²⁰⁶ Obhájce musí s touto volbou souhlasit, a tak vztah obviněného a obhájce vzniká až uzavřením příkazní smlouvy o poskytování právních služeb.²⁰⁷ Pokud si obviněný zvolí obhájce, popř. mu ho zvolí jiná osoba k tomu oprávněná, a orgány činné v trestním řízení postupují tak, jako by obhájce zvolen nebyl, lze na tuto skutečnost nahlížet jako na dovolací důvod dle § 265b odst. 1 písm. c) t. ř., tedy že obviněný v řízení obhájce neměl, ač jej ze zákona mít měl.²⁰⁸

Obviněný má právo zvolit si jiného obhájce, než mu byl ustanoven, nebo který mu byl zvolen jinou osobou k tomu oprávněnou.²⁰⁹ Stejně tak může obviněný ukončit spolupráci s obhájcem, kterého si sám zvolil. V obou případech je pak obhájce povinen vykonávat obhajobu do doby, než ji osobně převezme později zvolený obhájce.²¹⁰ Tato povinnost, kdy obhájce vykonává obhajobu obviněného ve chvíli, kdy vztah mezi nimi byl fakticky ukončen, je pak ukládána zejména v zájmu nerušeného průběhu trestního řízení a náležitého výkonu obhajoby.²¹¹

Obviněný má také právo zvolit si více obhájců. V takovém případě by pak měl oznámit orgánům činným v trestním řízení, kterého z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení.²¹² V případě, že tak neučiní, obhájce zmocněného k přijímání písemností a vyrozumívání určí předseda senátu, popř. v přípravném řízení státní zástupce.²¹³

S právem volby obhájce úzce souvisí i právo radit se sním, a to i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení.²¹⁴ Obviněný se však nemůže radit o tom, jak

²⁰³ § 37 odst. 1 t. ř.

²⁰⁴ Ibid.

²⁰⁵ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 137.

²⁰⁶ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 79.

²⁰⁷ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 132.

²⁰⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 2002, sp. zn. 11 Tdo 636/2002

²⁰⁹ § 37 odst. 2 t. ř.

²¹⁰ § 37 odst. 3 t. ř.

²¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 471.

²¹² § 37 odst. 3 t. ř.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ § 33 odst. 1 t. ř.

odpovědět na otázku, která již byla položena.²¹⁵ V případě, že by obviněný požádal o poradu po položení otázky a zároveň před jejím zodpovězením, bude mu umožněna porada s obhájcem až po zodpovězení položené otázky, a to při zachování jeho práva nebyt k odpovědi nijak donucován.²¹⁶ Otázkou však zůstává, co v případě, kdy byla obviněnému položenakapciozni nebo sugestivní otázka, která odporuje § 92 odst. 3 t. ř.. V této situaci má obhájce zřejmě jedinou možnost, a to aby podal námitku podle §165 odst. 2 t.ř. proti nezákonně položené otázce, která bude zaznamenána do protokolu o výsledku obviněného. Dle Mandáka však obhájce může poradit obviněnému i poté, co byla otázka položena, aby na ní neodpovídal, jelikož trestní řád pouze stanoví, že obhájce nesmí radit obviněnému, jak odpovědět, nikoli však, zda vůbec odpovědět.²¹⁷

Obviněný má právo na poradu se svým obhájcem v soukromí a bez přítomnosti třetích osob.²¹⁸ Zásadní důležitost ochrany vztahu mezi obviněným a jeho obhájcem pro právo na spravedlivý proces pak dokládá nejen advokátní povinnost mlčenlivosti, ale i další instituty zakotvené v trestním řádu jako například zákaz odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obhájcem a obviněným.²¹⁹ Zjistí-li policejní orgán při odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, že obviněný komunikuje se svým obhájcem, je povinen záznam odposlechu bezodkladně zničit a informace, které se v této souvislosti dozvěděl, nijak nepoužít.²²⁰

2.6. Nutná obhajoba a ustanovený obhájce

Nutná obhajoba je součástí práva na obhajobu ve smyslu článku 40 odst. 3 LZPS. Nutná obhajoba zahrnuje případy, kdy obviněný musí mít obhájce z důvodu, že zákonodárce považuje obhajobu obhájcem v některých situacích za tak zásadní, že rozhodnutí o právním zastoupení neponechává na úvaze obviněného.²²¹ Jednotlivé případy nutné obhajoby jsou stanoveny v § 36 a § 36a t. ř. a § 42 z. s. v. m.. Pokud by v těchto případech neměl obviněný obhájce a pokud byly provedeny úkony, které neměly povahu neodkladných a neopakovatelných úkonů, je nutné tyto úkony provést znovu.²²² Skutečnost, že obviněný neměl v řízení obhájce, ačkoliv ho podle zákona mít měl, je také jedním z dovolacích

²¹⁵ § 33 odst. 1 t. ř.

²¹⁶ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 24.

²¹⁷ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 37.

²¹⁸ §33 odst. 1 t. ř.

²¹⁹ § 88 odst. 1 t. ř.

²²⁰ Ibid.

²²¹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 64.

²²² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání*, s. 252.

důvodů.²²³ Ze systematického a logického výkladu ustanovení § 265b odst. 1 písm. c) t. ř. vyplývá, že se nejedná pouze o případy, kdy obviněný obhájcem vůbec formálně nedisponoval, ale tento důvod zahrnuje i případy, kdy obviněný sice obhájce formálně měl, ale orgány činné v trestním řízení neplnily své zákonné povinnosti z této situace vyplývající, tj. neumožnily obhájci, aby svá zákonná oprávnění a povinnosti mohl plnit.²²⁴

Výjimku z nutné obhajoby stanoví § 36b t. ř., kdy obviněný má právo vzdát se obhájce výslovným písemným prohlášením nebo ústně do protokolu u orgánu činného v trestním řízení, pokud se jedná o řízení o trestném činu, za který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let (resp. v řízení o mimořádném opravném prostředku jde-li o trestný čin, za který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let), nejde-li ovšem o trestný čin, za který lze uložit výjimečný trest, nebo pokud se hlavní líčení koná formou zjednodušeného řízení proti zadrženému. Prohlášení o vzdání se obhájce v těchto vymezených případech však musí být učiněno za přítomnosti obhájce a po předchozí poradě s ním.²²⁵ Toto prohlášení může obviněný vzít kdykoliv zpět.²²⁶ Pokud obviněný zároveň s tímto zpětvzetím nepředloží plnou moc pro obhájce, kterého si zvolil, bude mu ustanoven stejný obhájce (je-li to možné), který mu byl ustanoven před tímto prohlášením o vzdání se obhájce.²²⁷ Vzdání se obhájce v těchto případech může, dle Vantucha, ve svém výsledku vést ke zhoršení kvality rozhodování soudů, neboť i v případech, kdy reálně hrozí obviněnému uložení mnohaletého trestu odnětí svobody, nemusí být obviněný schopen učinit ani kvalifikované vyjádření k obžalobě, a tím je jeho postavení výrazně zhoršeno.²²⁸

V případě, kdy nastane některý z důvodů nutné obhajoby dle § 36 a § 36a t. ř., má obviněný, popř. některá z osob oprávněných, právo zvolit si obhájce dle vlastního uvážení. Pokud tak dobrovolně neučiní, bude mu určena lhůta pro jeho zvolení.²²⁹ Délka lhůty se stanoví podle konkrétních okolností daného případu, a to jednak za účelem, aby byla obviněnému dána reálná možnost ke zvolení obhájce a aby nedošlo k ohrožení účelu nutné obhajoby, ale také aby nedocházelo ke zbytečným průtahům trestního řízení.²³⁰ V případě marného uplynutí této lhůty bude obviněnému obhájce neprodleně ustanoven soudem, a to na

²²³ § 265b odst. 1 písm. c) t. ř.

²²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 2002, sp. zn. 11 Tdo 636/2002

²²⁵ § 36b odst. 2 t. ř.

²²⁶ § 36b odst. 3 t. ř.

²²⁷ § 38 odst. 2, § 39 odst. 3 t. ř.

²²⁸ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 591.

²²⁹ § 38 odst. 1 t. ř.

²³⁰ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 86.

dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby.²³¹ Obhájce bude obviněnému ustanoven předsedou senátu, popř. soudcem v přípravném řízení.²³² Trestní řád v § 39 odst. 2 a 3 t. ř. určí postup jakým způsobem předseda senátu, popř. soudce v přípravném řízení, ustanoví obhájce. Obhájci jsou ustanovováni jednotlivým obviněným tak, jak za sebou následují jejich příjmení v pořadníku, které soudy vedou za tímto účelem. Abecedně uspořádané pořadníky pak obsahují seznam advokátů, kteří souhlasí s výkonem obhajoby jako ustanovení obhájci u konkrétního soudu, který pořadník vede, za podmínky, že v jeho obvodu mají své sídlo. Obecně platí, že ustanovený obhájce je povinen obhajobu převzít.²³³ V některých situacích není možné ustanovit obhájcem advokáta, ačkoliv tento by podle pořadníku ustanoven být měl. Půjde o případy, kdy je advokát vyloučen z obhajoby podle § 35 odst. 2, 3 a § 37a t. ř., nebo o další skutečnosti, např. dlouhodobá nemoc advokáta, pro kterou není schopen obhajobu vykonávat, nebo dlouhodobá nepřítomnost advokáta v České republice.²³⁴ Obviněný si může místo obhájce, který mu byl ustanoven, zvolit jiného obhájce.²³⁵ Podle § 40 t. ř. může také obviněný z důležitých důvodů požádat, aby byl ustanovený obhájce zproštěn obhajoby a místo něho byl ustanoven obhájce jiný. Nejčastějšími důvodem pro tuto žádost bývá narušení vztahu důvěry mezi obviněným a obhájcem, ale může jít o jiné důležité důvody.²³⁶

Pokud nenastanou jiné zákonem předvídané okolnosti (např. dle § 40 nebo § 40a t.ř.) zaniká obhájcovo ustanovení skončením trestního stíhání, pokud nebylo zmocnění obhájce při jeho ustanovování vymezeno jinak.²³⁷ Předseda senátu, popř. soudce v přípravném řízení, zruší ustanovení obhájce v případě, kdy pominou důvody nutné obhajoby.²³⁸

Kromě obhajoby na základě plné moci a obhajoby obhájcem ustanoveným soudem existuje obhajoba určená advokátní komorou podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii. Toto určení ale samo o sobě nezakládá práva a povinnosti obhájce obhajobu vykonat, neboť tím je až uzavření příkazní smlouvy mezi určeným advokátem a obviněným.²³⁹ Advokát, který byl k obhajobě takto určen, však má povinnost obhajobu odmítnout pokud nastane některá z taxativně vymezených situací v § 19 zákona o advokacii.

²³¹ § 38 odst. 1 t. ř.

²³² § 39 odst. 1 t. ř.

²³³ § 40 t. ř.

²³⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 86.

²³⁵ § 37 odst. 2 t. ř.

²³⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 256.

²³⁷ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 87.

²³⁸ § 39 odst. 1 t. ř.

²³⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 258.

2.7. Právo na bezplatnou obhajobu

Dalším ze základních atributů spravedlivého procesu v trestních věcech je v zákonem stanovených případech právo na bezplatnou pomoc obhájce, popř. pomoc obhájce za sníženou odměnu.²⁴⁰ Návrh na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou obhajobu může podat sám obviněný, jeho obhájce, ale také osoba oprávněná zvolit obviněnému obhájce ve smyslu § 37 odst. 1 t. ř.²⁴¹ Návrh se podává soudu, který koná řízení v prvním stupni, nebo státnímu zástupci v přípravném řízení.²⁴² Aby předseda senátu, popř. soudce v přípravném řízení, rozhodl o přiznání bezplatné obhajoby, případně obhajoby za sníženou odměnu, musí být prokázáno, že obviněný nemá dostatek finančních prostředků, aby si hradil náklady obhajoby.²⁴³ Kromě přiznání bezplatné obhajoby, nebo obhajoby za sníženou odměnu, na základě návrhu, může předseda senátu (soudce na návrh státního zástupce v přípravném řízení) rozhodnout o tomto nároku i bez návrhu v případě, kdy ze shromážděných důkazů vyplývá, že obviněný nemá dostatek finančních prostředků na úhradu nákladů obhajoby a zároveň je-li to třeba k ochraně jeho práv.²⁴⁴ Jediným kritériem pro přiznání nebo nepřiznání nároku na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu je nemajetnost nikoli přechodné povahy obviněného s tím, že další okolnosti, např. rozpor s dobrými mravy, nemají při rozhodování o tomto nároku žádnou relevanci.²⁴⁵ V těchto případech pak náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát.²⁴⁶

Poté, co rozhodnutí o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu nebo obhajobu za sníženou odměnu nabude právní moci, může obviněný požádat o ustanovení obhájce, přičemž se uplatní stejná pravidla jako v situaci ustanovení obhájce v případech nutné obhajoby.²⁴⁷ Existují tedy dva důvody, kdy obviněný může požádat o ustanovení obhájce – v případech nutné obhajoby a v případech pravomocného rozhodnutí o přiznání nároku na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu. Ustanovení obhájce obviněnému v případě, kdy mu byl přiznán nárok na bezplatnou obhajobu, se tak vůbec neváže na existenci důvodu nutné obhajoby.²⁴⁸ Pokud s ohledem na pominutí důvodu nutné obhajoby zruší soud své rozhodnutí ustanovení obhájce, aniž by přezkoumal, zda také pominuly důvody pro přiznání

²⁴⁰ Článek 40 odst. 3, věta poslední LZPS

²⁴¹ § 33 odst. 2 a 3 t.ř.

²⁴² Ibid, odst. 3 t.ř.

²⁴³ Ibid, 2 t. ř.

²⁴⁴ Ibid.

²⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2011, č. j. 11 Tz 49/2011 – 38.

²⁴⁶ § 33 odst. 2, věta poslední t.ř.

²⁴⁷ Ibid, odst. 4 t. ř.

²⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2010, sp. zn. 11 Tdo 1041/2009.

bezplatné obhajoby, půjde o porušení práva na obhajobu a půjde také o dovolací důvod dle ustanovení § 265b odst. 1 písm. c) t. ř.²⁴⁹

V případě přiznání tohoto nároku obviněnému samozřejmě zůstává právo na volbu obhájce. Záleží tedy na něm, zda a kdy si obhájce zvolí, popř. zda a kdy o ustanovení obhájce požádá. Jestliže však byl obviněnému pravomocně přiznán nárok na bezplatnou obhajobu a byl poučen o tom, aby si obhájce zvolil, popř. požádal o jeho ustanovení, a ten tak učiní se značným časovým odstupem až poté, co orgány činné v trestním řízení prováděly úkony trestního řízení směřující k vydání meritorního rozhodnutí, nemůže pak obviněný namítat dovolací důvod dle § 265b odst. 1 písm. c) t. ř.²⁵⁰

Bez ohledu na osobu zvoleného nebo ustanoveného obhájce, bude odměna a náhrada hotových výdajů určena stejně, a to dle advokátního tarifu.²⁵¹ O výši odměny a náhradě hotových výdajů rozhodne na návrh obhájce orgán činný v trestním řízení, který vedl v řízení v době, kdy obhájci povinnost obhajovat skončila.²⁵²

²⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2010, sp. zn. 11 Tdo 1041/2009.

²⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. 8 Tdo 1020/2009.

²⁵¹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 87.

²⁵² § 151 odst. 3 t. ř.

3. Obhájce

3.1. Osoba obhájce

Obhájce je právní zástupce osoby, proti níž se vede trestní řízení a je důležitou součástí práva na obhajobu.²⁵³ Obhájce je samostatným subjektem trestního řízení, který vystupuje jménem obviněného.²⁵⁴ Obecně platí, že obhájcem v trestním řízení může být jen advokát.²⁵⁵ Advokát se stává obhájcem obviněného třemi možnými způsoby. První z možností je, že obviněný si advokáta jako svého obhájce zvolí a advokát toto zmocnění k obhajobě přijme. V takovém případě je pak ze strany obviněného pro advokáta vystavena plná moc. Z formulace plné moci pak musí jednoznačně vyplývat, že obhájce převzal zmocnění k obhajobě.²⁵⁶ Tuto plnou moc pak obhájce zašle orgánu činnému v trestním řízení s tím, že převzal obhajobu obviněného v dané věci.²⁵⁷ Kromě udělení plné moci uzavírá obviněný se zvoleným advokátem také smlouvu o poskytování právních služeb, jejímž obsahem je dohoda obou stran na podmínkách výkonu obhajoby včetně odměny za zastupování obviněného.²⁵⁸ Jak obhájce, tak i obviněný, pak můžou v souladu se smlouvou o poskytování právních služeb a právními předpisy vzájemnou spolupráci ukončit, kdy důvodem pro ukončení spolupráce bude zejména ztráta důvěry ať už z jedné, nebo druhé strany. Druhou možností vzniku zmocnění k obhajobě obviněného je ustanovením na základě usnesení příslušného soudu.²⁵⁹ Advokát je pak povinen tuto obhajobu, až na výjimky, převzít.²⁶⁰ Z důležitých důvodů může být obhájce na svou žádost nebo na žádost obviněného povinnosti obhajování zproštěn a místo něho bude ustanoven obhájce jiný.²⁶¹ Třetí možností je pak ustanovení obhájce advokátní komorou podle §18 odst. 2 zákona o advokacii, kdy je advokát povinen obhajobu převzít, pokud nejsou dány důvody pro její odmítnutí dle §19 zákona o advokacii.

Ustanovení § 35 t. ř. stanoví omezení, kdy advokát nemůže vykonávat obhajobu obviněného v trestním řízení. Prvním případem je situace, kdy je nebo bylo proti advokátu vedeno trestní stíhání a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby.²⁶² Cílem tohoto ustanovení je pak

²⁵³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 243.

²⁵⁴ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 30.

²⁵⁵ §35 odst. 1, věta první, t. ř.

²⁵⁶ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 31.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ §38 odst. 1 t.ř.

²⁶⁰ §40 t.ř.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² §35 odst. 2 t.ř.

vyloučení situací, kdy advokát vykonává obhajobu obviněného v řízení, kde vystupuje sám jako spoluobviněný.²⁶³ Dále pak nemůže být obhájcem v trestním řízení advokát, který v tomto řízení vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník.²⁶⁴ To platí bez ohledu na to, zda byl obhájce zvolen nebo ustanoven soudem, resp. advokátní komorou. Situace, kdy obhájce je předvolán k tomu, aby ve věci vypovídal jako svědek, ještě automaticky neznamená, že bude z obhajoby vyloučen. Jestliže obhájce nebyl zproštěn své povinnosti mlčenlivosti, nesmí jako svědek vypovídat a nadále bude moci ve výkonu obhajoby pokračovat.²⁶⁵ Aby bylo vyloučení obhájce opodstatněné, musí tak obhájce ve věci skutečně vypovídat, podat znalecký posudek nebo tlumočit.

Pokud nastane některá ze shora uvedených skutečností, předseda senátu (v přípravném řízení soudce) i bez návrhu rozhodne usnesením o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování.²⁶⁶ To samé pak platí i v případě, kdy byl obhájce ustanoven soudem. V tomto případě předseda senátu (v přípravném řízení soudce) i bez návrhu zproští obhájce z povinnosti obhajování.²⁶⁷ Před tímto rozhodnutím dá soud obviněnému i obhájci možnost, aby se k věci vyjádřil.²⁶⁸ Proti oběma těmito usnesením je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.²⁶⁹ V případě jmenování obhájce advokátní komorou, je toto určení zrušeno přímo advokátní komorou.²⁷⁰ Pokud advokátní komora určení sama nezruší, je pak advokát povinen smlouvu o poskytování právních služeb vypovědět, sám požádat o zrušení ustanovení nebo požádat advokátní komoru o určení jiného advokáta.²⁷¹

Obhájce se může pro jednotlivé úkony trestního řízení nechat zastoupit advokátním koncipientem.²⁷² V těchto případech pak zastoupený advokát odpovídá za kvalitu poskytnuté obhajoby.²⁷³ Výjimkou z možnosti nechat se zastoupit advokátním koncipientem je řízení před krajským soudem jako soudem prvoinstančním a pak dále řízení před vrchními soudy a Nejvyšším soudem.²⁷⁴ Jestliže advokát pověří advokátního koncipienta obhajobou v rozporu

²⁶³VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 53.

²⁶⁴ §35 odst. 3 t.ř.

²⁶⁵JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 99.

²⁶⁶ §37a odst. 1 písm. a)

²⁶⁷ §40a odst. 1 t.ř.

²⁶⁸Ibid.

²⁶⁹ §37a odst. 4 a §40a odst. 2 t.ř.

²⁷⁰VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 53.

²⁷¹ §20 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷²Ibid., věta druhá.

²⁷³JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 244.

²⁷⁴Ibid.

s tímto ustanovením, a tím tak zmaří veřejné zasedání soudu, půjde o závažné porušení povinností advokáta, ze kterého pak může být vyvozen i kárný postih.²⁷⁵

Od možnosti nechat se zastoupit pro úkon v trestním řízení advokátním koncipientem je nutné odlišit tzv. substituci. Ustanovení §26 odst. 1 zákona o advokacii, stanoví, že advokát se v rámci svého pověření může dát zastoupit jiným advokátem. Advokát se pak může nechat zastoupit jiným advokátem jak pro jednotlivé úkony trestního řízení, tak i pro celé trestní řízení bez ohledu na to, zda se jedná o obhájce zvoleného nebo o obhájce ustanoveného soudem nebo advokátní komorou. Právo advokáta nechat se zastoupit substitutem nebo advokátním koncipientem pak není vázáno na souhlas zastupované osoby a nemůže být vyloučeno zákazem obviněného.²⁷⁶ To ale nemění nic na tom, že by obhájce měl učinit vše, co od něj lze spravedlivě vyžadovat, aby vyhověl požadavku klienta týkající se osobního vykonávání jeho obhajoby.²⁷⁷ V případě zvoleného obhájce pak může být rozhodnuto o jeho vyloučení z obhajoby i z důvodu, kdy se opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná (zde půjde zejména o případy nutné obhajoby), ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn.²⁷⁸ Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. 8 Tdo 748/2008 vyjádřil názor, že není porušeno právo obviněného na obhajobu, pokud si obviněný, u kterého nejsou dány důvody nutné obhajoby, zvolí obhájce, kterému udělí plnou moc obsahující prohlášení o oprávnění advokáta ustanovit za sebe zástupce a pokud se tento zmocněný obhájce nezúčastní hlavního líčení s odkazem na nutnost zúčastnit se jednání soudu ve věci jiného klienta a s poukazem na nesouhlas obviněného, aby obhájce za sebe ustanovil substituta.

Pokud nebylo zmocnění obhájce k obhajobě vymezeno při zvolení nebo ustanovení jinak (např. pouze pro jediný úkon), nedošlo k výpovědi plné moci ze strany obhájce nebo obviněného, popřípadě nedošlo ke zproštění obhajoby rozhodnutím soudu nebo advokátní komorou, zaniká zmocnění k obhajobě skončením trestního stíhání.²⁷⁹ V případě, kdy zmocnění k výkonu obhajoby takto zaniklo, je obhájce oprávněn ještě podat za obviněného dovolání a účastnit se řízení u Nejvyššího soudu, podat žádost o milost nebo požádat o odkladu výkonu trestu.²⁸⁰

²⁷⁵ SYKA, Jan. Z kárné praxe (12/2010 BA). *Bulletin advokacie*. č. 12/2010, 54.

²⁷⁶ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 32.

²⁷⁷ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 86.

²⁷⁸ §37a odst. 1 písm.b) t.ř.

²⁷⁹ §41 odst. 5 t.ř.

²⁸⁰ Ibid.

3.2. Práva a povinnosti obhájce

3.2.1. Vázanost pokyny klienta

Ohledně otázky koncepčního postavení obhájce v trestním řízení existují dva teoretické protipóly – na jedné straně existují názory, že obhájce má plnit funkci jakéhosi pomocníka výkonu spravedlnosti společně s tím vyplývajícími povinnostmi zejména vůči soudu, anebo naopak má obhájce být jakýmsi alter egem obviněného, kdy má mít k dispozici všechny možnosti a způsoby obhajoby, které má k dispozici sám obviněný.²⁸¹ Postavení obhájce v českém právním řádu vychází zejména ze základních povinností obhájce vůči svému klientovi, a to zejména z povinnosti poskytnou obviněnému potřebnou právní pomoc k ochraně jeho práv a oprávněných zájmů a také z povinnosti řídit se při výkonu obhajoby pokyny klienta.²⁸² Povinnost řídit se při výkonu obhajoby pokyny klienta však není absolutní. Pokud jsou pokyny klienta v rozporu ať již se zákonem o advokacii, jinými obecně závaznými právními předpisy nebo stavovskými předpisy (zejména pak s etickým kodexem advokáta), není obhájce pokyny svého klienta vázán.²⁸³ V takových případech pak převládnu povinnosti nejen vůči advokátní komoře, ale i povinnosti k advokátnímu stavu jako takovému.²⁸⁴ O tom, že obhájce nemůže konat v souladu s pokyny klienta, pokud jsou v rozporu s obecně závaznými právními předpisy nebo stavovskými předpisy, je obhájce povinen svého klienta přiměřeně poučit.²⁸⁵

Mandák rozděluje tuto problematiku do tří částí, na otázky týkající se procesního postupu, otázky týkající se skutkového stavu věci a dále pak týkající se právních otázek.²⁸⁶ Pokud se jedná o procesní postup, je obhájce plně vázán pokyny klienta v případě, kdy neodporují zákonu nebo stavovským předpisům. V případě, kdy jsou v rozporu ať již s právními předpisy nebo stavovskými předpisy, musí obhájce postupovat proti vůli obviněného. Tato situace tak může nastat například v případě, kdy klient zcela odmítá jakoukoli účast ustanoveného obhájce při hlavním líčení, ačkoliv jsou splněny podmínky nutné obhajoby. Pokud ale půjde o úkony, na kterých není účast obhájce nezbytná (např. vyšetřovací úkony) je advokát v takovém případě vázán pokyny klienta neúčastnit se takového úkonu. Pokud se jedná o dispozici s opravnými prostředky, důkazními a jinými návrhy a žádostmi, je obhájce vázán pokyny klienta, a to i v případě, i když je klient podat

²⁸¹ §37a odst. 1 písm.b) t.ř.

²⁸² MATZNER, Jiří. *Vztah mezi advokátem a klientem: z čeho vyplývá a co si pod ním představit?*. Právní prostor [online].

²⁸³ Ibid.

²⁸⁴ Ibid.

²⁸⁵ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 29.

²⁸⁶ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 33,34.

nechce, ale obhájci se jeví jako důvodné. Jelínek pak v takovém případě doporučuje z praktických důvodů nechat si tento pokyn klienta písemně potvrdit.²⁸⁷ Stejně je pak obhájce vázán pokyny klienta i v opačném případě, kdy klient na podání opravných prostředky trvá, přestože je obhájce přesvědčen o jejich beznadějnosti.²⁸⁸

Dle Mandáka v otázce skutkových vychází obhájce z vyjádření obviněného.²⁸⁹ Jeho sdělení však mohou být zjevně nepravdivé, kdy odporují spisovému materiálu, popř. mohou být v rozporu dokonce i s vědeckými poznatky, a proto nemůže být obhájce v těchto otázkách bez dalšího vázán stanoviskem obviněného. Pokud by jimi byl bezvýhradně vázán, mohlo by tím dojít k oslabení účinnosti obhajoby. Naproti tomu obhájce není oprávněn uvádět jakékoli skutečnosti, neboť dle §41 odst. 1 t. ř. je obhájce povinen uvádět pouze skutečnosti, které zbavují obviněného viny, popřípadě skutečnosti, které jeho vinu zmírňují. Advokát však nemá povinnost ověřovat pravdivost a úplnost informací, které jsou mu poskytnuty ze strany klienta.²⁹⁰

K otázkám právním pak Mandák uvádí, že „*Zde se obhájce setkává s obviněným jako odborník s laikem a bylo by paradoxní, kdyby obhájce měl být vázán názory obviněného.*“²⁹¹ Obhájcovou povinností tak tedy spíše bude informovat a poučit svého klienta o právní stránce případu a pomoci mu uplatnit svá práva a oprávněné zájmy řádně a včas.²⁹²

Obhájce by tak měl obviněnému navrhnout možné varianty způsobů vedení obhajoby s tím, že konečné rozhodnutí je vždy plně v kompetenci samotného obviněného. Pokud by se v některých případech obhájce bezdůvodně neřídil pokyny klienta, nebo v případě, kdy by vznikly rozpory mezi obviněným a jeho obhájcem o způsobu vedené obhajoby, bude pravděpodobně nutné vzájemnou spolupráci ať už z jedné, nebo druhé strany ukončit.²⁹³

3.2.2. Poskytování právní pomoci

Při výkonu advokacie, tedy i při vykonávání obhajoby, je advokát povinen jednat čestně a svědomitě a je dále povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a uplatit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné.²⁹⁴ Ustanovení §41 odst. 1 t. ř. stanoví základní povinnost obhájce v trestním řízení. Dle tohoto ustanovení je

²⁸⁷JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 211.

²⁸⁸Ibid.

²⁸⁹MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 34.

²⁹⁰MATZNER, Jiří. *Vztah mezi advokátem a klientem: z čeho vyplývá a co si pod ním představit?*. Právní prostor [online].

²⁹¹MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 34.

²⁹²Ibid.

²⁹³Ibid.

²⁹⁴ §16 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

obhájce povinen poskytnout obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí ve věci. Věta poslední tohoto ustanovení však neplatí absolutně. Obhájce je povinen vykonávat svou činnost, kterou zároveň přispívá k objasnění skutkových okolností a správnému rozhodnutí ve věci, jen ve prospěch obviněného, tedy jen pokud touto svou činností nezhorší postavení a neztíží procesní situaci obviněného.²⁹⁵ Jelínek k tomuto uvádí: „*Obhájce tedy zásadně nesmí uvádět žádnou okolnost, která by postavení jeho klienta zhoršila, a to i přestože je sám vnitřně přesvědčen o vině obviněného, ač tento vinu popírá, či dokonce o tom, že klient spáchal trestný čin, ví, jelikož mu klient tuto skutečnost sdělil ovšem s tím, že před orgány činnými v trestním řízení bude obviněný trvat na tom, že se žádného trestného činu nedopustil.*“²⁹⁶

Tuto povinnost pak doplňují četná oprávnění – obhájce tak může v souladu s pokyny svého klienta, právními a stavovskými předpisy podávat jménem obviněného návrhy na rozhodnutí v příslušných stádiích trestního řízení, zejména pak návrhy na postoupení věci, zastavení trestního stíhání, podmíněné zastavení trestního stíhání, na schválení narovnání nebo návrh na zproštění obhajoby apod.²⁹⁷

Obhájce je také oprávněn zúčastnit se vyšetřovacích úkonů a ve stádiu řízení před soudem všech úkonů, kterých se může zúčastnit obviněný.²⁹⁸ V rozsahu tohoto oprávnění trestní řád dává obhájci více práv než samotnému obviněnému.²⁹⁹ Obhájce má právní nárok být přítomen u vyšetřovacích úkonů, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit, přičemž má právo vyslychaným klást otázky a vznášet námitky proti způsobu provádění jednotlivých úkonů.³⁰⁰ Naopak účast obviněného může policejní orgán připustit, tj. není na účast právní nárok, a to zejména v případech, kdy obviněný nemá obhájce, nebo jde-li o výslech svědka, který má právo odepřít výpověď.³⁰¹ Obhájci také nemůže být odepřeno nahlížet do protokolů o úkonech, při jejichž provedení měl právo být přítomen.³⁰² Dle §41 odst. 6 t. ř. má obhájce také právo ve všech stádiích trestního řízení vyžádat si předem kopii nebo průpis protokolu o

²⁹⁵JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 246.

²⁹⁶JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 215.

²⁹⁷VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 47.

²⁹⁸ §41 odst. 2 a 3 t. ř.

²⁹⁹MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 36.

³⁰⁰ §165 odst. 2 t. ř.

³⁰¹ §165 odst. 1 t.ř.

³⁰² §65 odst. 3.t.ř.

každém úkonu trestního řízení, přičemž mu musí být vyhověno, ledaže to není z technických důvodů možné.

Dále je obhájce oprávněn nahlížet do spisů, činit z nich výpisky a poznámky a pořizovat na své náklady kopie spisů a jejich částí.³⁰³ V přípravném řízení však může policejní orgán ze závažných důvodů odepřít nahlížení do spisu, popřípadě do jeho části, jak obviněnému tak i jeho obhájci.³⁰⁴ Za závažný důvod bude považována zejména odůvodněná obava, že získané informace mohou být zneužity k maření účelu trestního stíhání.³⁰⁵ Restriktivní výklad tohoto ustanovení ve výsledku ale může, dle Herczega, v některých případech vést až k porušení práva na obhajobu.³⁰⁶ V praxi se ale stává, že zatímco je obviněnému odepřena možnost nahlížení do spisu, jeho obhájci nikoliv.³⁰⁷ Mandák pak k tomuto uvádí, že: „Nelze proto považovat za nepřijatelné, aby obviněný seznámil obviněného s obsahem protokolů, které má k dispozici, popř. pořídil pro něho kopii, nebo jej jen ústně informoval o tom, co je mu ze spisu známo.“³⁰⁸ V soudním stádiu trestního řízení pak trestní řád neumožňuje odepřít nahlédnutí do spisu.³⁰⁹ V případě, kdy je obviněný omezen na svéprávnosti, může obhájce tato svá oprávnění vykonávat i proti vůli obviněného.³¹⁰

Obecně shrnuto, obhájce musí při výkonu obhajoby v trestním řízení usilovat o to, aby obviněný nebyl nedůvodně postižen, a to platí nejenom ve smyslu, kdy je uložen trest obviněnému, kterému nebyla vina bez důvodných pochybností prokázána, ale také například v případech, kdy je obviněnému (pachateli) za spáchaný trestný čin uložen nepřiměřený trest.³¹¹ Skutečnost, že se obviněný obhájci doznal ke spáchání trestného činu, nebo že je o tom obhájce přesvědčen, nezbavuje obhájce povinnosti nadále zdůrazňovat všechny okolnosti svědčící ve prospěch obviněného.³¹²

3.2.3. Důvěrnost komunikace mezi obhájcem a obviněným a povinnost mlčenlivosti

Jak již bylo uvedeno výše, obviněný má právo mluvit se svým obhájcem bez přítomnosti třetí osoby a být vyslýchán v přítomnosti obhájce.³¹³ To platí i pro obviněného, který je ve vazbě nebo ve výkonu odnětí svobody. Obsahem porady mezi obhájcem a

³⁰³ §65 odst. 1 t.ř.

³⁰⁴ §65 odst. 2 t.ř.

³⁰⁵ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 36.

³⁰⁶ HERCZEG, Jiří. Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě. *Bulletin advokacie*. č. 12/2007, s. 34.

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 36.

³⁰⁹ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 215.

³¹⁰ §41 odst. 4 t.ř.

³¹¹ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3., dopl. a přeprac. vyd., s. 45.

³¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 249.

³¹³ §33 odst. 1 t.ř.

obviněným není nijak omezen. Mandák uvádí, že i během hlavního líčení má obviněný právo na poradu s obhájcem o jakékoli otázce, ať již jde o procesní otázky, způsob obhajoby, zda, jak a kdy má vypovídat, obsah závěrečné řeči apod.³¹⁴

Advokát je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb.³¹⁵ Advokát je povinen mlčenlivost zachovat i poté, co byl vyškrtnut ze seznamu advokátů.³¹⁶ O této své povinnosti by měl advokát svého klienta informovat při převzetí právního zastoupení, neboť je zcela zásadní, aby klient získal v osobě svého obhájce důvěru a sdělil mu veškeré relevantní informace týkající se trestního řízení bez jakýchkoli obav z jejich vyzrazení orgánům činným v trestním řízení.³¹⁷ V případě, kdy obhájce nebude mít úplné informace od obviněného, nebo si nebude jistý, zda tyto informace jsou pravdivé a úplné (například v porovnání s vyšetřovacím spisem), neumožní to obhájci zvolit nejvhodnější taktiku obhajoby. Přitom nadále platí, že subjektivní názor obhájce není pro obhajobu důležitý, a tedy i v případech, kdy je obhájce přesvědčen o vině svého klienta, musí nadále usilovat o zajištění důkazů ve prospěch obviněného a nikoli se bez dalšího pouze ztotožnit s důkazy svědčícími v neprospěch klienta, které byly navrženy orgány činnými v trestním řízení.³¹⁸ Vantuch k tomuto dále uvádí, že situace, kdy se klient záměrně snaží svému obhájci ukázat v lepším světle a je v podávání informací svému obhájci stejně obezřetný jako před orgány činnými v trestním řízení, svědčí nejenom o nedostatku důvěry vůči obhájci, ale zejména nepochopením jeho procesního postavení.³¹⁹

Povinnosti mlčenlivosti může advokáta zprostit pouze klient, popřípadě po jeho smrti právní nástupce klienta.³²⁰ Zproštění klientem nemůže být tedy nahrazeno například rozhodnutím soudu nebo advokátní komory. Je-li však z okolností případu zřejmé, že klient advokáta zprostil povinnosti mlčenlivost pod nátlakem nebo v tísní, je advokát nadále povinen mlčenlivost zachovat.³²¹ Povinnost mlčenlivosti se pak vztahuje nejenom na skutečnosti, o nichž se advokát dozvěděl v souvislosti s trestním řízením, ve kterém vystupuje jako obhájce, ale i na jiné skutečnosti, se kterými se seznámil již v minulosti při poskytování právních

³¹⁴ MANDÁK, Václav. K obsahu a vnějším podmínkám rozmluvy obžalovaného s obhájcem v průběhu hlavního líčení. *Bulletin advokacie*. III/1984, s. 193.

³¹⁵ §21 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

³¹⁶ *Ibid.*, §21 odst. 8.

³¹⁷ VANTUCH, Pavel. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*. 4/2013, s.13.

³¹⁸ *Ibid.*

³¹⁹ *Ibid.*, s. 14.

³²⁰ §21 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

³²¹ *Ibid.*

služeb.³²² Zprostit advokáta této povinnosti může klient pouze písemnou formou a toto zproštění musí být adresováno přímo advokátovi, popřípadě v řízení před soudem tak lze učinit i ústně do protokolu.³²³ Jiná forma zproštění advokáta povinnosti mlčenlivosti není tedy možná. Pokud by tak například došlo ze strany obviněného zproštění mlčenlivost ústně do protokolu před policejním orgánem nebo přípisem adresovaným policejnímu orgánu, musí tak advokát odmítnout vypovídat s odkazem na trvajících povinnost mlčenlivosti, neboť ke zproštění došlo v rozporu s § 21 odst. 2 zákona o advokacii.³²⁴

Advokát naopak nemá povinnost mlčenlivosti, ve vztahu k osobě, kterou pověřuje provedením některého z úkonů souvisejícím s poskytováním právních služeb, pokud ovšem tato osoba je sama povinná mlčenlivost zachovat.³²⁵ Advokát tak tedy nebude mít povinnost mlčenlivosti vůči jinému advokátu, kterého pověřil k obhajobě na základě substitučního zmocnění, vůči advokátnímu koncipientovi, kterým se nechává zastoupit pro jednotlivý úkon trestního řízení, nebo vůči jiným svým zaměstnancům, pokud je těmito úkony pověřuje.³²⁶

Mohou nastat situace, kdy je advokát předvolán k tomu, aby vypovídal v trestním řízení jako svědek, popř. aby podal vysvětlení. Pokud by pak advokát měl povinnost vypovídat o okolnostech důležitých pro trestní řízení, o kterých se dozvěděl od obviněného, mohl by mu obhájce přitěžovat nebo ho dokonce usvědčovat z trestné činnosti.³²⁷ To by pak samozřejmě bylo ve zřejmém rozporu s principem celé obhajoby, kdy je naopak žádoucí, aby obviněný, bez jakýchkoli obav, sdělil obhájci všechny důležité informace o předmětu trestního stíhání, na jejichž základě pak může obhájce zvolit nejvhodnější způsob obhajoby. Pokud by povinnost vypovídat dle §97 t. ř. nebyla korigována zákazem výslechu z důvodu povinnosti mlčenlivosti dle §99 odst. 2 t.ř., stál by obhájce před dvěma nepřijatelnými možnostmi, kdyby buď pravdivě vypovídal jako svědek v neprospěch svého klienta, nebo by se dopustil trestného činu křivé výpovědi dle §346 odst. 2 t. z.³²⁸ Před začátkem výslechu musí být advokátovi, který má ve věci vypovídat jako svědek, popř. má podat vysvětlení, přesně sděleno, k čemu má vypovídat a ten pak musí v případech okolností, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti, odmítnout vypovídat.³²⁹ Pokud by obhájce vypovídal přes to,

³²²JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 100.

³²³ §21 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

³²⁴VANTUCH, Pavel. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*. 4/2013, s.14.

³²⁵ §21 odst. 3 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

³²⁶VANTUCH, Pavel. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*. 4/2013, s.16.

³²⁷VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3., dopl. a přeprac. vyd., s. 65.

³²⁸Ibid, s. 66.

³²⁹Ibid, s. 53.

že nebyl zproštěn povinnosti mlčenlivosti, dopustil by se kárného provinění a z procesního hlediska by šlo o neúčinný důkaz.³³⁰

To ale nezabavuje advokáta povinnosti se na základě předvolání dostavit k orgánu činnému v trestním řízení, a to i v případě, kdy je předem jasné, že se uplatní zákaz výpovědi.³³¹ V případě nedostavení se bez řádné omluvy by pak mohl být advokát předán advokátní komoře ke kárnému postihu.³³² Jelínek pak uvádí, že není vyloučeno ani předvedení advokáta za podmínek §98 t. ř. za předpokladu nedostavení se bez dostatečné omluvy a předchozího řádně provedeného předvolání, ve kterém byl advokát na možnost předvedení upozorněn.³³³

Advokátní povinnost mlčenlivosti se vztahuje i na situace, kdy se advokát dozví v souvislosti s výkonem advokacie nebo právní praxe o spáchaném trestném činu. Tato povinnost je pak doplněna ustanovením §368 odst. 3 t. z., kdy se advokát nemůže dopustit trestného činu neoznámení trestného činu dle § 368 odst. 1 t.z. Stejně se neoznámení trestného činu nemůže dopustit zaměstnanec advokáta.³³⁴

Na rozdíl od neoznámení trestného činu se advokát nebo jeho zaměstnanec může dopustit nepřekazení trestného činu podle §367 t. z., neboť ustanovení §21 odst. 7 zákona o advokacii stanoví, že povinností mlčenlivosti není dotčena zákonem uložená povinnost překazít spáchání trestného činu. Pokud se tedy advokát v souvislosti s výkonem advokacie hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá jeden z taxativně určených trestných činů uvedených v §367 odst. 1 t. z., má povinnost, pokud nastala některá skutečnost předvídaná v druhém odstavci tohoto ustanovení, spáchání nebo dokončení takového trestného činu překazít, popřípadě skutečnosti včasné oznámit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.³³⁵

Má-li být právní pomoc efektivní, musí příslušná právní úprava zajistit, aby informace, které obviněný sdělí svému obhájci v souvislosti s poskytováním právních služeb, byly chráněny absolutně.³³⁶ Z tohoto důvodu je nutné přesně vymezit meze povinnosti mlčenlivosti. Gřivna pak v tomto kontextu podtrhuje tři aspekty – od kdy má obhájce

³³⁰MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 36.

³³¹ §97 t. ř.

³³² §66 odst. 3 t.ř.

³³³JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 102.

³³⁴ §368 odst. 3 t.z.

³³⁵ §367 t.z.

³³⁶GŘIVNA, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletin advokacie*. 6/2017, s. 62.

(advokát) povinnost mlčenlivosti, privilegium ochrany komunikace požívá klient a dále se musí jednat o oprávněné poskytování právní pomoci v souladu se zákonem.³³⁷

Ohledně počátku povinnosti mlčenlivosti Gřivna upozorňuje na rozpornou judikaturu Ústavního soudu. V zásadě Ústavní soud vyslovil tři názory. Podle prvního názoru bude advokát povinen zachovat mlčenlivost od doby, kdy se na něho klient obrátí s žádostí o poskytnutí právní pomoci, tedy ještě před tím, než se tato skutečnost stane zjevnou pro orgán činný v trestním řízení.³³⁸ V jiném svém usnesení pak Ústavní soud spojuje počátek povinnosti mlčenlivosti až se zahájením trestního stíhání.³³⁹ Podle třetího nálezu pak je důvěrnost komunikace advokáta a klienta pod ochranou až s okamžikem zahájení formálního řízení.³⁴⁰ Gřivna uzavírá, že ochrana důvěrné komunikace mezi advokátem a klientem má být širší než pouze od zahájení trestního stíhání. Dle jeho názoru by příliš restriktivní výklad popíral smysl obhajoby, a tedy povinnost mlčenlivosti by se měla vztahovat nejméně na celé trestní řízení a patrně i na dobu před jeho zahájením.³⁴¹ Na důležitost přesného vymezení okamžiku vzniku povinnosti mlčenlivosti upozorňuje i Vantuch.³⁴² Ten uvádí, že v případě, kdy je advokát svědkem trestného činu (např. nedbalostního trestného činu v silniční dopravě) a obviněný jej požádá o převzetí obhajoby, měl by advokát obviněného informovat, že pokud bude ve věci předvolán jako svědek, bude muset svědeckou výpověď poskytnout, neboť k trestnému činu došlo dříve, než převzal obhajobu a na tyto skutečnosti se tedy nevztahuje povinnost mlčenlivosti.³⁴³ Což ve výsledku způsobí, že obhájce bude dle ustanovení §35 odst. 3 t. ř. z obhajoby obviněného v tomto řízení vyloučen.

Druhým aspektem ochrany důvěrnosti komunikace mezi obhájcem a obviněným je, že povinnost mlčenlivost prospívá samotnému obviněnému a nikoli jeho obhájci. Není tak možné se dovolávat práva na ochranu důvěrnosti komunikace mezi obhájcem a obviněným za účelem ochrany advokáta.³⁴⁴ Advokát je v takovém případě, jako jakákoliv jiná osoba, chráněn ústavně zaručenými právy na ochranu soukromí.³⁴⁵ Ústavní soud tento názor potvrdil například v bodě 23. svého nálezu ze dne 3. 1. 2017, č. j. III. ÚS 2847/14 – 2, kdy uvádí, že

³³⁷GŘIVNA, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletin advokacie*. 6/2017, s. 62.

³³⁸Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. II. ÚS 889/10.

³³⁹Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. I. ÚS 1638/14.

³⁴⁰Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 2847/14.

³⁴¹GŘIVNA, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletin advokacie*. 6/2017, s. 66.

³⁴²VANTUCH, Pavel. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*. 4/2013.

³⁴³Ibid.

³⁴⁴GŘIVNA, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletin advokacie*. 6/2017.

³⁴⁵Ibid.

komunikace mezi obhájcem a klientem podléhá maximální možné ochraně, a to v zájmu klienta. Tím je, dle Ústavního soudu, určen směr výkladu významu předmětných ustanovení dotýkajících se problému důvěrnosti komunikace mezi obviněným a jeho obhájcem. „*Tato ustanovení, již však neposkytují ochranu takové komunikaci ku prospěchu advokáta, sledujícího zájmy rozporné s klientovými, nebo se klientových zájmu netýkajících.*“³⁴⁶

Gřivna dále zdůrazňuje třetí aspekt tohoto problému, tedy že poskytování právní pomoci musí být v souladu se zákonem.³⁴⁷ Pokud advokát páchá trestnou činnost spolu s klientem, není z pohledu ochrany důvěrné komunikace mezi nimi chráněn ani advokát ani klient, neboť pouhý formální vztah obhájce a obviněného není důvodem pro ochranu důvěrnosti komunikace mezi nimi.³⁴⁸ Tento postoj potvrzuje jak konstantní judikatura Ústavního soudu,³⁴⁹ tak i judikatura Evropského soudu pro lidská práva.³⁵⁰ Ústavní soud k prolomení ochrany důvěrnosti komunikace mezi advokátem a jeho klientem v těchto případech uvádí, že: „*Jako ústavně konformní tak lze označit i takový výklad, který vychází z předpokladu, že využití operativně pátracích prostředků k záznamu komunikace mezi klientem a obhájcem je v takových specifických případech...možný.*“³⁵¹

3.3. Pluralita obhájců

Od případů substitučního zastoupení, kdy sám obhájce zmocní (požádá) jiného advokáta, aby místo něj provedl některý z úkonů obhajoby, je třeba odlišit případy, kdy si sám obviněný zvolí ke své obhajobě dva nebo i více obhájců.³⁵² Trestní řád také předpokládá možnost, že si obviněný zvolí pro svou obhajobu několik obhájců. V ustanovení §37 odst. 3 trestní řád stanoví, že jestliže si obviněný zvolí dva nebo více obhájců a neoznámí-li orgánu činnému v trestním řízení, kterého ze zvolených obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, určí takové obhájce předseda senátu a své rozhodnutí pak sdělí všem zvoleným obhájcům. V případě lhůt např. k podání odvolání, odporu atd. běží stejná lhůta všem obhájcům od doby, kdy byla písemnost doručena obhájci, který byl tímto způsobem k přejímání písemností zmocněn.³⁵³

³⁴⁶Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 2847/14, bod 23.

³⁴⁷GŘIVNA, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem .*Bulletin advokacie.* 6/2017, s. 66.

³⁴⁸Ibid.

³⁴⁹Například usnesení Ústavního soudu ze dne 12.11.2014, sp. zn. I. ÚS 1638/14, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 24.3.2014, sp. zn. III. ÚS 3988/13.

³⁵⁰Rozsudek ESLP ze dne 16.6.2016, sp. zn. 49176/11, Versini-Campinchi a Crasnianski v. Francie.

³⁵¹Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 2847/14, bod 23.

³⁵²JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní.* 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 245.

³⁵³VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného.* 3., dopl. a přeprac. vyd., s. 50.

Každý ze zvolených obhájců pak má dle ustanovení §41 t. ř. stejná práva a povinnosti, což ale neznamená, že každý obhájce musí nutně všechna svá práva využít. Ve většině případů pak budou obhájci činit úkony společně nebo se při obhajobě doplňovat a nebudou nezávisle na sobě činit stejné úkony samostatně, neboť při obhajobě jsou obhájci zásadně vzájemně zastupitelní.³⁵⁴ Vše bude zejména záležet na pokynech klienta. Orgán činný v trestním řízení však musí umožnit všem obhájcům uplatnit obhajobu. Tento názor vyslovil i Ústavní soud kdy uvedl, že obhajoba je dovršena teprve tehdy, je-li dána příležitost k jejímu uplatnění všem obhájcům, kteří se na obhajobě obviněného podílejí.³⁵⁵

Obhajoba více obhájci má celou řadu výhod od rozdělení úkolů při přípravě obhajoby a jejím provádění, po kolektivní posuzování právních a skutkových otázek, konzultační činnost, tak i zvláštní znalosti vyplývající ze specializací jednotlivých obhájců.³⁵⁶ K plnému využití výhod obhajoby několika obhájci je ale nutná vhodná koordinace jejich činnosti, aby nejenom nedocházelo k rozporům mezi nimi, ale aby i v trestním řízení při provádění obhajoby postupovali v návaznostech.³⁵⁷ V opačném případě, kdy například každý z obhájců podá své vlastní podání, které budou ve vzájemném rozporu, by došlo spíše ke zhoršení postavení obviněného a ke komplikacím ve vykonávání obhajoby.³⁵⁸ V praxi tak v rámci koordinace a spolupráce mezi obhájci nebude každý obhájce využívat všech svých práv obhajoby, přestože mu příležitost k jejich uplatnění musí být vždy dána.³⁵⁹

V případě obhájce ustanoveného, pluralita obhájců nepřipadá v úvahu. Soud, popř. advokátní komora, pověří obhajobou vždy jen jednoho advokáta. Pokud si pak obviněný zvolí obhájce, ačkoliv mu již dříve byl jiný obhájce ustanoven, bude toto ustanovení zrušeno.³⁶⁰ Ustanovený obhájce pak bude dle ustanovení §37 odst. 2 t. ř. vykonávat obhajobu do doby, než ji zvolený obhájce osobně převezme.

Od shora uvedené situace, kdy je obviněný zastoupen několika obhájci, lze odlišit ještě opačnou situaci, kdy jeden obhájce zastupuje v jednom trestním řízení několik spoluobviněných. Obhájce však nemůže vykonávat obhajobu spoluobviněných v případě, kdy si jejich zájmy v trestním řízení odporují, přičemž tato situace nemusí existovat při převzetí obhajoby, ale může nastat až v průběhu řízení. Podle ustanovení §19 odst. 1 písm. a) zákona o advokacii je advokát povinen poskytnutí právních služeb odmítnout, jestliže v téže věci nebo

³⁵⁴VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 38.

³⁵⁵Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 6. 1998, sp. zn. III. ÚS 308/97.

³⁵⁶JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 245.

³⁵⁷VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 37.

³⁵⁸Ibid, s. 38.

³⁵⁹VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3., dopl. a přeprac. vyd., s. 49.

³⁶⁰ §37 odst. 2 t.ř.

ve věci související poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá. Dle Vantucha tak ustanovení §37a odst. 2 t. ř. nabádá advokáty k tomu, aby obhajobu více obviněných v téže věcipřevzali až po zralé úvaze a se znalostí projednávané trestní věci, a tedy aby k převzetí společné obhajoby nepřistupovali mechanicky a bez zamyšlení nad existencí rozporu mezi jejich zájmy, popř. nad tím, zda lze tuto kolizi v zájmech reálně očekávat.³⁶¹ Ani skutečnost, že obhájcem obhajovaný obviněný souhlasí s převzetím obhajoby dalších spoluobviněných, nemůže být bez dalšího důvodem k tomu, aby obhájce převzal obhajobu.³⁶²

Pokud tedy obhájce vykonává obhajobu dvou nebo více obviněných, jejíž zájmy si v trestním řízení odporují a sám z tohoto důvodu neukončí svou účast jako obhájce, rozhodně předseda senátu (v přípravném řízení soudce) usnesením o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce.³⁶³ Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek, a před jeho vydáním musí předseda senátu umožnit obhájci, aby se k věci vyjádřil, přičemž k tomuto jeho vyjádření ve svém rozhodnutí přihlédne.³⁶⁴ Pokud je obhájce z tohoto důvodu vyloučen, nesmí v téže věci dále vykonávat obhajobu žádného z obviněných.³⁶⁵ Jestliže ale obhájce odmítne obhajobu spoluobviněného v případě, kdy již ve věci vystupuje jako obhájce jiného obviněného, může v obhajobě v tomto případě pokračovat.³⁶⁶

Obdobné pravidla platí i pro situace, kdy je advokát do pozice obhájce ustanoven. Je-li obviněných několik, ustanoví se těm, jejichž zájmy si v trestním řízení neodporují, zpravidla obhájce společný.³⁶⁷ Tento rozpor mezi zájmy obviněných může být spatřován například v tom, že jeden ze spoluobviněných usvědčuje druhého, který svou vinu naopak popírá.³⁶⁸

³⁶¹VANTUCH, Pavel. *Obhajoba více obviněných* [online]. 2008 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://pravnihradce.ihned.cz/c1-26786370-obhajoba-vice-obvinenych>

³⁶²Ibid.

³⁶³ §37a odst. 2 t.ř.

³⁶⁴ §37a odst. 3 a 4 t.ř.

³⁶⁵ §37a odst. 2 t.ř.

³⁶⁶VANTUCH, Pavel. *Obhajoba více obviněných* [online]. 2008 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://pravnihradce.ihned.cz/c1-26786370-obhajoba-vice-obvinenych>

³⁶⁷ §38 odst. 2 t.ř.

³⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 1990, sp. zn. 5 To 46/90.

4. Výkon obhajoby

Advokát je povinen při výkonu advokacie (a tedy i při vykonávání obhajoby v trestním řízení) jednat čestně a svědomitě a takovým způsobem, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu.³⁶⁹ Zároveň je povinen zachovávat náležitou úctu a zdvořilost vůči soudům, rozhodčím orgánům, orgánům veřejné správy a jiným orgánům a osobám plnícím jejich úkoly.³⁷⁰ Lata tvrdí, že vzhledem k tomu, že je mezi advokáty velká konkurence a „*klienti si často více než věcnou argumentaci přejí velkohubé a agresivní prosazování vlastní verze útočící na všechny kolem, při které bude obhajoba testovat limity profesní etiky a zákonnosti*“ část advokátů vychází této poptávce vstříc.³⁷¹ Dále pokračuje, že tato obhajoba jde pak na úkor povinnosti, kterou má advokát ke společnosti jako celku a jež spočívá v dodržování limitů, které obhajoba nemá překračovat.³⁷² Sokol v reakci na tento článek naopak reagoval, že tyto otázky musí být posuzovány v souvislosti s konkrétními okolnostmi a že užití ostřejších výrazů, zejména ve vypjaté situaci, by nemělo být postihováno, neboť by tím byla výrazně redukována svoboda slova advokátů.³⁷³ Nedostatek zachování náležité úcty a zdvořilosti vůči soudu, jako porušení pravidel profesionální etiky, je kárným proviněním a je postihováno kárnou komisí České advokátní komory. Nedodržení náležité úcty a zdvořilosti vůči soudu pak bylo v minulosti shledáno nejen v dehonestujících výrocích na adresu soudce, urážkách obsažených v námitce jeho podjatosti, ale i například pokud se obhájce v případě nutné obhajoby opakovaně bez omluvy nedostavil k hlavnímu líčení a tím jej zmařil.³⁷⁴

4.1. Obhajoba v hlavním líčení

4.1.1. Postup po nařízení hlavního líčení

Pokud dojde trestní stíhání až do fáze, kdy soud má nařídit hlavní líčení, musí předseda senátu stanovit den hlavního líčení tak, aby měl obžalovaný od doručení předvolání k hlavnímu líčení a obhájce od vyzoomění o konání hlavního líčení lhůtu alespoň pěti pracovních dnů k přípravě obhajoby.³⁷⁵ Konat hlavní líčení bez zachování této lhůty lze pouze v případě, kdy se obviněný osobně dostaví k hlavnímu líčení a výslovně požádá o jeho

³⁶⁹ § 16 odst. 2 a §17 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷⁰ Článek 17 odst. 1 etického kodexu.

³⁷¹ LATA, Jan. Limity obhajoby v kárné praxi České advokátní komory. *Bulletin advokacie*. 1-2/2016, s. 80.

³⁷² Ibid.

³⁷³ SOKOL, Tomáš. Limity obhajoby v kárné praxi České advokátní komory – tentokrát z pohledu advokáta. *Bulletin advokacie*. 5/2016, s. 58.

³⁷⁴ NETT, Alexandr. Obstrukce v trestním řízení. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2/2013, s. 32.

³⁷⁵ §198 odst. 1 t. ř.

provedení.³⁷⁶ Pokud se obhájce se svým klientem shodne, že obhajoba je připravena a prodloužení lhůty by nemohlo mít za důsledek zkvalitnění přípravy k hlavnímu líčení, není potom důvodné nepožádat o konání hlavního líčení i bez zachování lhůty.³⁷⁷ V opačném případě, kdy obhájce a obviněný neměli možnost provést potřebnou a důkladnou přípravu k hlavnímu líčení, bude pak nutné trvat na odročení hlavního líčení a na zachování lhůty pro přípravu.³⁷⁸

Výjimkou z těchto pravidel pak je zjednodušené řízení před samosoudcem ve věcech, ve kterých se konalo zkrácené přípravné řízení. Pokud samosoudce nerozhodne mimo hlavní líčení, doručí obviněnému předvolání k hlavnímu líčení, které se může konat bezprostředně po výslechu obviněného, pokud s tím tento souhlasí.³⁷⁹ Pokud soudce rozhodne mimo hlavní líčení trestním příkazem, má obviněný (popř. osoba oprávněná podat ve prospěch obviněného odvolání) právo domoci se projednání věci v hlavním líčení, a to skrze podání odporu proti trestnímu příkazu.³⁸⁰ Samotné konání hlavního líčení je pak v těchto věcech modifikováno, kdy soudce může rozhodnout o upuštění od dokazování těch skutečností, které státní zástupce a obviněný označili za nesporné, pokud neexistuje závažný důvod o těchto skutečnostech pochybovat.³⁸¹ Toto řízení je tedy koncipováno jako jednoduché a neformální přičemž se klade důraz na jeho rychlost.³⁸² Pro konání zkráceného přípravného řízení je nutné splnění zákonných předpokladů v ustanovení §179a a násl. t.ř.

Vantuch pak také upozorňuje na skutečnost, že samotný zasedací pořádek v soudní síni může mít vliv na výkon obhajoby a průběh hlavního líčení.³⁸³ V citované publikaci uvádí, že pokud je to možné, měl by obviněný sedět vedle svého obhájce z důvodu, aby se v případech potřeby mohl se svým obhájcem radit bez toho, aby bylo třeba žádat o souhlas předsedu senátu. Samozřejmě ne vždy je tomu soudní síň uzpůsobená i s ohledem na případy, kdy je vedeno hlavní líčení proti více spoluobviněným, z nichž každý může být hájen jiným obhájcem. V takovém případě pak Vantuch doporučuje, aby obhájce v případě, kdy sedí obviněný na lavici obžalovaných ve vzdálenosti několik metrů od svého obhájce a je to s ohledem na uzpůsobení soudní síně objektivně možné, požádal předsedu senátu o provedení takových přesunů, aby obhájce a jeho klient seděli buď vedle sebe, nebo za sebou.³⁸⁴ Pokud

³⁷⁶ §198 odst. 1 t. ř.

³⁷⁷ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 585.

³⁷⁸ Ibid.

³⁷⁹ §314b odst. 2 t.ř.

³⁸⁰ FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd., s. 794.

³⁸¹ §314d odst. 2 t.ř.

³⁸² FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd., s. 791.

³⁸³ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 581.

³⁸⁴ Ibid.

předseda požadavku z jakéhokoli důvodu nevyhoví, bude pak v takových případech nutné využívat porady obhajoby vždy prostřednictvím žádosti k předsedovi senátu.

Zásada zajištění práva na obhajobu (§2 odst. 13 t. ř.) zahrnuje právo obviněného zúčastnit se hlavního líčení.³⁸⁵ Trestní řád ovšem zná výjimečnou možnost konání hlavního líčení i bez přítomnosti obviněného. Konání hlavního líčení bez přítomnosti obviněného, pokud nejde o řízení proti uprchlému, však nelze nikdy konat v řízení proti mladistvému.³⁸⁶ Podmínky konání hlavního líčení bez přítomnosti obviněného jsou tři a musí být splněny kumulativně.³⁸⁷ První podmínkou je přesvědčení soudu, že lze věc spolehlivě rozhodnout a účelu trestního řízení dosáhnout i bez přítomnosti obviněného. Přičemž samotná právní náročnost, skutková obtížnost, popř. závažnost trestného činu, pro který se vede trestní stíhání, předem nevylučují závěr, že lze věc spolehlivě rozhodnout a účelu trestního řízení dosáhnout i bez přítomnosti obviněného.³⁸⁸ Druhou podmínkou je, že obžaloba a předvolání k hlavnímu líčení bylo obviněnému řádně a včas doručeno. Třetí podmínka pak vyžaduje, aby byl obviněný, o skutku, který je předmětem obžaloby, již některým orgánem činným v trestním řízení vyslechnut, aby bylo dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání (§160 t.ř.) a aby byl obviněný upozorněn na možnost prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování.

V některých případech je nezbytná také přítomnost obhájce, kdy bez jeho účasti nelze hlavní líčení konat. Hlavní líčení tak nelze bez přítomnosti obhájce konat v případech nutné obhajoby³⁸⁹ a také v řízení ve věcech mladistvých.³⁹⁰ Pokud tedy nepůjde o případ nutné obhajoby, může obviněný prohlásit, že nevyužívá svého práva být v hlavním líčení zastoupen obhájcem, kterého si zvolil (popř. mu byl zvolen oprávněnou osobou) a není v takových případech nutné hlavní líčení odročit a lze pokračovat i bez přítomnosti obhájce.³⁹¹

³⁸⁵FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd., s. 515.

³⁸⁶ §64 odst. 1 z.s.v.m.

³⁸⁷ §202 odst. 2 t.ř.

³⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6.1999, sp. zn. 8 Tz 77/99.

³⁸⁹ §202 odst. 4 t.ř.

³⁹⁰ §42 odst. 2 z.s.v.m. ve spojení s §202 odst. 4 t. ř.

³⁹¹VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s.591.

4.1.2. Dokazování v hlavním líčení

4.1.2.1. Právo vyhledat a provést důkaz

Obhájce má právo vyhledat, předložit nebo navrhnout provedení důkazu.³⁹² Skutečnost, že důkaz nevyhledal orgán činný v trestním řízení, není důvodem pro jeho odmítnutí.³⁹³ Při tomto svém právu je však obhájce vázán svou povinností dbát na to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny, nebo jeho vinu zmírňují.³⁹⁴ Při navrhování provedení výslechu svědka tak bude zapotřebí, aby obhájce nejprve zjistil, jakým způsobem bude potencionální svědek před soudem případně vypovídat a následně zvážil, zda vůbec výslech této osoby jako svědka navrhne.³⁹⁵ Obdobné platí i pro ostatní důkazní prostředky. Obhájce je bude předkládat nebo jejich provedení navrhnout pouze tehdy, pokud budou zbavovat obviněného viny, popř. jeho vinu zmírňovat. Z toho vyplývá, že obhájce smí pátrat po důkazech, které mohou pomoci obhajobě, a to jak vlastní činností, tak i například prostřednictvím soukromých detektivních služeb.³⁹⁶

Kromě práva vyhledat, předložit a navrhnout provedení důkazu je obviněný i obhájce oprávněn žádat, aby mu bylo umožněno provést důkaz.³⁹⁷ Předseda senátu žádosti vyhová zejména v případech, kdy předmětný důkaz strana sama přeložila nebo jeho provedení navrhla.³⁹⁸ Nicméně i zde platí určitá omezení a soud tak nebude povinen žádosti vyhovět zejména v případech, kdy se jedná o výslech obviněného, svědka mladšího patnácti let, nemocného nebo zraněného svědka, anebo pokud soud shledá jiný závažný důvod, pro který by nebylo vhodné žádosti vyhovět.³⁹⁹ Právem navrhnout důkazy a žádat o provedení důkazu však aktivní účast v procesu dokazování ze strany obviněného a obhájce nekončí. Obviněný a obhájce se pak mohou aktivně účastnit i provádění dalších důkazních prostředků. Jak obžalovaný tak obhájce má například právo, se souhlasem předsedy senátu, klást vyslychaným osobám otázky.⁴⁰⁰ Zákon stanoví, že toto právo mohou zpravidla využít až tehdy, když předseda senátu své dotazy skončil, nicméně lze připustit i otázky během výslechu, a to zejména v případech, kdy se otázka bezprostředně týká skutečnosti, jež je právě

³⁹²JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 261.

³⁹³ §89 odst. 2 t. ř.

³⁹⁴ §41 odst. 1 t.ř.

³⁹⁵JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 263.

³⁹⁶MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 35.

³⁹⁷ §215 odst. 2 t.ř.

³⁹⁸ Ibid.

³⁹⁹ Ibid.

⁴⁰⁰ §215 odst. 1 t. ř.

předmětem výslechu.⁴⁰¹ Obviněný pak má samozřejmě také právo se, buď sám, nebo prostřednictvím svého obhájce, vyjádřit ke všem důkazům.⁴⁰²

4.1.2.2. Výslech obviněného

Po přednesení obžaloby (popřípadě vyjádření poškozeného) vyslechne předseda senátu obviněného k obsahu obžaloby.⁴⁰³ Obhájce by měl obviněného pečlivě poučit o průběhu a detailech výslechu včetně skutečnosti, že nemůže sice svou výpověď doslovně přečíst, ale je oprávněn nahlédnout do svých poznámek.⁴⁰⁴ Z toho důvodu je zásadní, aby měl obviněný svou výpověď po poradách se svým obhájcem pečlivě připravenou, a to včetně poznámek se základními body, které při výslechu zaručí, že obviněný žádnou podstatnou část výpovědi nezapomene.⁴⁰⁵

Výslech obviněného má dvě části – monologickou a dialogickou.⁴⁰⁶ Otázky mohou být v souladu s ustanovením §92 odst. 3 t. ř. kladeny až po ukončení monologu obviněného. Vantuch ale uvádí, že někteří předsedové senátů i samosoudci zřejmě cíleně přerušují dokonale formulovaný monolog.⁴⁰⁷ V takovém případě by pak měl, dle jeho názoru, obhájce, ještě před tím než obviněný odpoví na položenou otázku, vznést námitku dle §165 odst. 2 t. ř., ve které zdůrazní právo obviněného souvisle a podrobně se k věci vyjádřit.⁴⁰⁸ Připravená výpověď by měla být v souladu s taktikou obhajoby úplná, jasná a bez rozporů, což poté omezí počet kladených otázek v dialogické části, jejímž cílem je zejména odstranění neúplností, nejasností a rozporů ve výpovědi.⁴⁰⁹ Pokud však i přes pečlivou přípravu obviněný nějakou podstatnou část výpovědi neuvede, lze tuto skutečnost napravit během dialogické části, neboť i obhájce má právo klást obviněnému otázky.⁴¹⁰ Vantuch ale zdůrazňuje, že primárně by vše mělo být řečeno již v monologické části a případné doplňující otázky by měly být ze strany obhájce pokládány jen v nezbytných případech za podmínky, že na ně obviněný zná odpověď (např. z přípravy obhajoby).⁴¹¹ Stejně jako v monologické části, i v dialogické části může obhájce podat námitku například z důvodu, že jsou obviněnému pokládány otázky v rozporu s §92 odst. 3t.ř., tj. sugestivní nebo kápiciozní otázky. Obviněný

⁴⁰¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 1718.

⁴⁰² §33 odst. 1 t.ř.

⁴⁰³ §207 odst. 1 t.ř.

⁴⁰⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 597.

⁴⁰⁵ Ibid.

⁴⁰⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 401.

⁴⁰⁷ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 599.

⁴⁰⁸ Ibid.

⁴⁰⁹ Ibid., s. 601.

⁴¹⁰ Ibid., s. 604.

⁴¹¹ Ibid., s. 604.

má i během hlavního líčení právo odmítnou odpovídat na položené otázky.⁴¹² Na věrohodnost výpovědi obviněného mají dopad i případné změny v jeho výpovědi, kdy má poté soud povinnost upozornit obviněného na to, že se v průběhu jeho výslechu v hlavním líčení objevily podstatné rozpory oproti jeho dřívější výpovědi.⁴¹³

Pokud jde o výslech obviněného v hlavním líčení, je v některých situacích potřebné, aby obhajoba v souladu s ustanovením §55b odst. 3 t.ř. požádala soud o doslovné zaprotokolování výpovědi obviněného včetně vyznačení, kdy šlo o jeho monolog a kdy odpovídal na kladené otázky a zároveň i o přesnou doslovnou protokolaci otázek, jež byly obviněnému kladeny.⁴¹⁴ Tím je pak možné předejít situaci, kdy obhájce po obdržení protokolu z hlavního líčení zjistí zásadní rozpory a musí žádat o jeho opravu, které nemusí být vždy vyhověno.⁴¹⁵

Pokud je v hlavním líčení více spoluobviněných, může předseda senátu fakultativně podle konkrétních okolností daného případu rozhodnout, že spoluobvinění budou vyslýcháni odděleně.⁴¹⁶ Účelem tohoto postupu tak bude zejména předejít situacím, kdy by jeden z obviněných odmítal vypovídat z důvodu, že tak nechce činit v přítomnosti ostatních spoluobviněných, nebo aby se předešlo případnému ovlivňování a přizpůsobování výpovědi spoluobviněných.⁴¹⁷

4.1.2.3. Taktika obhajoby

Cíl obhajoby úzce souvisí s volbou taktiky obhajoby, která nebude ve všech případech stejná a bude se lišit v závislosti na konkrétních okolnostech daného případu, kdy se dokonce může i měnit s tím, jak se bude vyvíjet dokazování během hlavního líčení.⁴¹⁸ Podle výsledku dokazování zjištěných v přípravném řízení se pak může lišit zaměření obhajoby.⁴¹⁹ Způsob obhajoby tak bude odlišný podle důvodu pro zproštění dle ustanovení §226 t. ř., kterého se obhajoba bude snažit dosáhnout, nebo zda bude obhajoba usilovat pouze o zmírnění viny a uložení mírnějšího trestu.

Základní obhájcovou povinností je povinnost pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny, nebo jeho vinu zmírňují.⁴²⁰

⁴¹²VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s.612.

⁴¹³VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 441.

⁴¹⁴VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s.585.

⁴¹⁵Ibid.

⁴¹⁶ §208 t.ř.

⁴¹⁷ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 1659.

⁴¹⁸VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 437.

⁴¹⁹Ibid, s. 438.

⁴²⁰ §41 odst. 1 t.ř.

Mandák k tomuto uvádí, že „*pojem včas je tedy nutno vykládat tak, že se jedná o okamžik vhodný z pohledu obhajoby.*“⁴²¹ Tuto povinnost tak nelze chápat tak, že obhájce musí učinit příslušný úkon (např. důkazní návrh) jakmile k tomu má příležitost, ale naopak tak, aby dle zvolené taktiky a způsobu vedení obhajoby rozhodl, zda bude pro obviněného přínosnější, zda například příslušný úkon vykoná namísto v přípravném řízení až v řízení před soudem.⁴²² Tyto skutečnosti pak nemohou být obhájci vytýkány i přesto, že mohou být v přímém rozporu s ekonomikou trestního řízení a zásadou rychlého procesu.⁴²³ Obhájce tak dostojí této své povinnosti, pokud jednotlivé prostředky obhajoby splní nebo budou způsobilé splnit účel, který je jimi sledován.⁴²⁴ Soud proto nemá oprávnění posuzovat kvalitu obhajoby, protože obviněnému nelze upřít právo na volbu jeho procesní taktiky, již zamýšlí svůj záměr v řízení před soudem prosadit.⁴²⁵

Jak je již výše uvedeno, obviněný se může hájit i lží. Otázkou ale zůstává, zda může obhájce o této skutečnosti svého klienta poučit, popř. zda mu může udělit přímou radu, aby při uplatňování své obhajoby lhal. Přímá rada ke lživé výpovědi, dle Mandáka, by byla v rozporu s etickými principy výkonu povolání advokáta a vedla by k vyvození kárné odpovědnosti.⁴²⁶ Naopak samotné poučení o tom, že obviněný smí lhát, bez návodu nebo rady, aby tak obviněný v trestním řízení činil, lze, dle Mandáka, považovat za přípustnou obhajobu.⁴²⁷ „*Není rozhodující, zda o lživé obhajobě obviněného má obhájce jistotu, nebo zda jde o pochybnost či o tušení apod. Samotné tušení, či dokonce jistota obhájce o lživé výpovědi obviněného není též zákonným důvodem k odmítnutí obhajoby, k vypovězení plné moci nebo k podání žádosti ustanoveného obhájce, aby jej soud zprostil povinnosti obhajovat.*“⁴²⁸ V takovém případě pak bude povinností obhájce vykonávat obhajobu podle obsahu spisu.⁴²⁹

⁴²¹MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 35.

⁴²²Ibid.

⁴²³Ibid, s. 36.

⁴²⁴JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 214.

⁴²⁵Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96.

⁴²⁶MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 37.

⁴²⁷Ibid.

⁴²⁸Ibid.

⁴²⁹Ibid.

4.1.3. Závěr hlavního líčení

Poté, co předseda senátu prohlásí dokazování za skončené, udělí slovo k závěrečným řečem.⁴³⁰ Pořadí, ve kterém následují jednotlivé závěrečné řeči, přesně stanoví zákon v ustanovení §216 odst. 1 t. ř. a to tak, že vždy poslední mluví obhájce obviněného, popř. sám obviněný. Toto právo přednést závěrečnou řeč jako poslední slouží k vyrovnání faktické nerovnosti mezi státním zástupcem a obviněným a je obhajobě dáváno v rámci oprávnění označovaných jako oprávnění *favor defensionis*.⁴³¹ Tato skutečnost tedy umožňuje obviněnému, v rámci co nejširšího uplatnění práva na obhajobu, aby mohl případně reagovat i na své předřečníky a tím jako poslední ovlivnil rozhodnutí soudu.⁴³²

Obhájcová závěrečná řeč pak ve většině případů shrne a zhodnotí skutkovou a právní stránku projednávané věci s důrazem na okolnosti, které zbavují obviněného viny nebo jeho vinu zmírňují a přednese závěrečný návrh z hlediska otázky viny a trestu.⁴³³ Vzhledem k tomu, že může závěrečnou řeč přednést jak obhájce tak i obviněný, je zde třeba znovu zdůraznit důležitost pečlivé přípravy na hlavní líčení, kterou lze předejít situacím, kdy například obhájce a obviněný přednesou obsahově velice podobný projev nebo si ve svých závěrečných řečech dokonce protirečí.⁴³⁴ V případě, že se po závěrečné řeči obviněného nebo obhájce ujme slova znovu státní zástupce, má obviněný, resp. obhájce, právo na odpověď.⁴³⁵ Případná odpověď je pak ale pouze právem, nikoli povinností a jejím obsahem by měla být případně pouze reakce na argumenty státního zástupce, které nebyly obsaženy v jeho předcházející závěrečné řeči.⁴³⁶

Zcela na závěr hlavního líčení před odchodem senátu k závěrečné poradě, má obviněný právo posledního slova.⁴³⁷ Toto právo obviněný má vždy a to i v případě, kdy předtím odmítl pronést závěrečnou řeč, popř. jí za něj přednesl obhájce.⁴³⁸ Jelínek k tomuto uvádí, že „obžalovaný může podle své úvahy uvést vše, co pokládá z hlediska své obhajoby za významné. Obžalovaný se může zaměřit na otázky viny, trestu, na své osobní poměry a svůj dosavadní život, zejména pokud je bezúhonný, a vyjádřit své pocity z průběhu trestního řízení.“⁴³⁹ Stejně jako závěrečná řeč, není poslední slovo důkazním prostředkem, a proto

⁴³⁰ §216 odst. 1 t. ř.

⁴³¹ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 291.

⁴³² VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 473.

⁴³³ JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 291.

⁴³⁴ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 474.

⁴³⁵ §216 odst. 3 t.ř.

⁴³⁶ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 723.

⁴³⁷ §217 t.ř.

⁴³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 1730.

⁴³⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání*, s. 586 a 587.

nesmí být obviněnému kladeny žádné otázky.⁴⁴⁰ Nicméně předseda senátu je oprávněn poslední slovo přerušit dle ustanovení §203 odst. 2 t.ř., pokud by zcela zřejmě vybočovalo z rámce projednávané věci nebo působilo urážlivě.⁴⁴¹ V některých případech ale může být v zájmu obhajoby, aby se obviněný pouze ztotožnil se závěrečnou řečí přednesenou obhájcem a nevyužil svého práva posledního slova, a to zejména v případech, pokud má obviněný sklon k nepřesvědčivému vystupování, k povýšeneckému, výbušnému nebo dokonce arogantnímu jednání.⁴⁴²

4.2. Obstrukce v hlavním líčení

Obstrukcí se rozumí záměrné překažení nebo zmaření nějakého jednání, přičemž v advokátní praxi je obstrukce chápána převážně ve spojení s procesní obstrukcí.⁴⁴³ K procesním obstrukcím pak ze strany obviněného nebo obhájce dochází v případě, kdy při výkonu obhajoby sledují i jiné cíle než zproštění, popř. zmírnění, viny obviněného. Forem procesních obstrukcí je celá řada, přičemž některé z nich lze chápat, jako součást procesní taktiky vedení sporu. Některé z procesních obstrukcí však překračují meze přípustné taktiky obhajoby, kdy například jde zcela očividně o nedůvodnou námitku podjatosti, o opakovanou změnu zvoleného obhájce na základě tvrzení o ztrátě důvěry se záměrem překazit nebo oddálit hlavní líčení, o maření doručování soudních zásilek nebo úmyslné nedostavení se obhájce k hlavnímu líčení v případech, kdy je jeho přítomnost nezbytná.⁴⁴⁴ Do této kategorie pak spadají také například sebepoškozování obviněného, nebo simulace či agravace jeho zdravotního stavu.⁴⁴⁵ Obhájce je při výkonu povinen dodržovat etický kodex a za jeho případné porušení odpovídá nikoli soudu ale kárnému orgánu stavovské organizace a také obviněnému jako svému klientovi.⁴⁴⁶ Kromě kárné odpovědnosti obhájce, se může v těch nejzávažnějších případech uplatnit i trestněprávní odpovědnost, kdy se obhájce může dopustit trestného činu pohrdání soudem podle §336 t. z.

Právo obviněného na volbu taktiky (včetně užití procesních obstrukcí) tak je omezené především povinností státu, aby spravedlnost byla vykonána bez zbytečných důkazů a v přiměřené lhůtě.⁴⁴⁷ Soud tak není povinen přizpůsobovat průběh trestního řízení představám

⁴⁴⁰ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 1730.

⁴⁴¹JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 586.

⁴⁴²VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 724.

⁴⁴³NETT, Alexandr. Obstrukce v trestním řízení. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2/2013, s. 27.

⁴⁴⁴MANDÁK, Václav. Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 38.

⁴⁴⁵Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96.

⁴⁴⁶JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 139.

⁴⁴⁷Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96.

a požadavkům obviněného.⁴⁴⁸ Včasná volba obhájce, a tedy i dostatek času k přípravě obhajoby, je tedy nejen odpovědností samotného obviněného, ale také obhájce, jenž si musí tyto okolnosti, s ohledem na své zákonné a etické povinnosti, při přebírání obhajoby „na poslední chvíli“ zhodnotit.⁴⁴⁹ Součástí práva na obhajobu je i právo žádat o odročení úkonu trestního řízení (tedy i hlavního líčení) pro překážky na straně obhájce.⁴⁵⁰ Bude však zásadní, aby v konkrétním případě soud rozlišil, kdy jsou skutečně dány natolik významné skutečnosti, které odůvodňují odročení hlavního líčení a kdy se jedná pouze o obstrukční jednání ze strany obhajoby.⁴⁵¹ Právo na obhajobu není vyčerpáno zvolením obhájce, ale až přítomností zvoleného obhájce u úkonu trestního řízení.⁴⁵² Pokud se zvolený obhájce bez omluvy nedostaví k hlavnímu líčení v rozporu s dohodou mezi ním a obviněným, ačkoliv byl řádně a včas předvolán, může takové jednání založit jeho kárnou odpovědnost.⁴⁵³ Pokud tak soud má za to, že nejsou dány důvody pro odročení hlavního líčení, obhájce se k hlavnímu líčení nedostaví a nelze jej konat v jeho nepřítomnosti, měl by z toho vyvodit důsledky ve vztahu k obhájci (např. stížnost k České advokátní komoře) a jednání odročit.⁴⁵⁴

Za užití nepřijatelné obstrukce hrozí obhájci kárný postih. Dle §66 odst. 1 a 3 t.ř. pak může být obhájce kárně odpovědný také za to, že bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě soudu. Obhájcům byla kárnou komisí České advokátní komory uložena sankce například za to, že obhájce neoznámil soudu skutečnost, že mu byl uložen dočasný zákaz výkonu advokacie a zmařil tak soudní jednání, nebo že se obhájce nedostavil k hlavnímu líčení (přičemž nezajistit obhajobu ani substitučně), o kterém byl řádně a včas vyrozuměn, ačkoliv byl soudem upozorněn, že jeho omluva z hlavního líčení nebyla uznána.⁴⁵⁵

Právní úprava omezuje možnost užití procesních obstrukcí v několika ustanoveních trestního řádu. V první řadě, pokud jde o nutnou obhajobu, bude obviněnému neprodleně ex offo ustanoven obhájce v případě, kdy si ho sám nezvolí ve stanovené lhůtě.⁴⁵⁶ Trestní řád také dává předsedovi senátu v ustanovení §37a odst. 1 písm. b), resp. §40a odst. 1 t.ř., možnost i bez návrhu rozhodnout o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce, resp. o zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování, v případě, kdy se tento opakovaně

⁴⁴⁸Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96.

⁴⁴⁹NETT, Alexandr. Obstrukce v trestním řízení. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2/2013, s. 29.

⁴⁵⁰Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 2448/08.

⁴⁵¹Ibid.

⁴⁵²NETT, Alexandr. Obstrukce v trestním řízení. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2/2013, s. 30.

⁴⁵³JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*, s. 280.

⁴⁵⁴NETT, Alexandr. Obstrukce v trestním řízení. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2/2013, s. 30.

⁴⁵⁵Ibid., s. 32.

⁴⁵⁶§38 odst. 1 t.ř.

nedostaví (nebo nezajistí svého zástupce) k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná a o kterých byl řádně a včas vyrozuměn. Nett ve stávající úpravě spatřuje určitý nedostatek v tom, že při vyloučení advokáta dle §37a t.ř. dovoluje trestní řád další postup soudu v řízení, aniž by byl soud povinen vyčkat právní moci rozhodnutí o vyloučení advokáta z obhajování.⁴⁵⁷ Důležitým ustanovením je také §37 odst. 2 t. ř., které stanoví, že pokud si obviněný v průběhu trestního stíhání zvolí jiného obhájce, musí tento dříve ustanovený nebo zvolený obhájce vykonávat obhajobu do doby, než jí osobně převezme později zvolený obhájce. To ale neplatí, pokud byl předchozí obhájce z obhajoby vyloučen. Dalším omezením je také například §36b odst. 3 t. ř., které zakazuje obviněnému znovu se vzdát obhájce v případě nutné obhajoby poté, co své prohlášení o vzdání se obhájce vzal zpět.

4.3. Trestný čin nadřzování spáchaný obhájcem

Trestní zákoník v ustanovení §366 odst. 1 stanoví, že trestný čin nadřzování spáchá ten, kdo pachateli trestného činu pomáhá v úmyslu umožnit mu, aby unikl trestnímu stíhání, trestu nebo ochrannému opatření nebo jejich výkonu. Přičemž Nejvyšší soud po pojem „umožnit, aby unikl trestní stíhání“ podražuje „*nejen takové jednání, v jehož důsledku se pachatel jiného trestného činu zcela (definitivně) vyhne trestnímu stíhání, ale i dosažení stavu, kdy tento pachatel získá nadřzováním výhodu spočívající v podstatném oddálení zahájení jeho trestního stíhání.*“⁴⁵⁸

Ve shora citovaném případě se Nejvyšší soud zabýval skutkem, kdy obhájce na dotaz vyšetřovatele ohledně totožnosti jeho klienta uvedl záměrně nepravdivé údaje a zastřel tak jeho pravou identitu, čímž výrazně oddálil jeho trestní stíhání. Nejvyšší soud ve shora uvedeném rozsudku dospěl k závěru, že advokát v postavení obhájce není v žádné privilegované pozici, která by mu mohla, či dokonce měla umožňovat lhát některému orgánu činnému v trestním řízení ohledně identity svého klienta.⁴⁵⁹ Obhájcovou povinností v takovém případě bude, aby na dotaz orgánu činnému v trestním řízení vůbec neodpověděl nebo odmítl odpovědět s odkazem na povinnost mlčenlivosti ve smyslu §21 zákona o advokacii. Nejvyšší soud se dále zabýval argumentem, zda může být vztah obhájce a jeho klienta vztahem ve smyslu osoby blízké, na nějž by se pak uplatnila beztrestnost dle §366 odst. 2 t. z. Dle názoru Nejvyššího soudu, který v tomto rozsudku vyjádřil, že vztah advokáta (obhájce) a jeho klienta (obviněného) sám o sobě mezi nimi bez dalšího nezakládá poměr

⁴⁵⁷NETT, Alexandr. Obstrukce v trestním řízení. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2/2013, s. 38 a 39.

⁴⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1148/2007.

⁴⁵⁹VANTUCH, Pavel. Trestný čin nadřzování spáchaný advokátem. *Bulletin advokacie*. 3/2009, s. 34.

osob blízkých.⁴⁶⁰ V odůvodnění k tomu Nejvyšší soud pak dodává, že nelze teoreticky vyloučit, že i mezi obhájcem a jeho klientem (obviněným) může vzniknout silný přátelský vztah (založený například na tom, že jeden z nich v minulosti zachránil život druhému).⁴⁶¹

Pokud tedy advokát, aby dostal své povinnosti mlčenlivosti, neodepře výpověď ve smyslu §21 zákona o advokacii, ale namísto toho na konkrétní dotaz sdělní orgánu činnému v trestním řízení nepravdu s cílem, aby jeho klient unikl trestnímu stíhání, nebo aby se trestní stíhání oddálilo, bude jednat nejen v rozporu se zákonem o advokacii a se stavovskými předpisy, ale za splnění další podmínky může tímto jednáním i spáchat trestný čin nadržování dle §366 odst. 1 t. z.⁴⁶² Ustanovení §16 odst. 1 zákona o advokacii sice stanoví, že je advokát povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta, nejedná se ale o jakékoli jeho zájmy a obhájce tak bude při výkonu obhajoby limitován zejména zákony a stavovskými předpisy, přičemž ponese odpovědnost za jejich dodržování. Stejně tak tedy může jít o trestný čin nadržování spáchaný obhájcem (popř. o jiný trestného činu), pokud obhájce překročí meze obhajoby způsobem, kdy například obstarává pro klienta falešné svědky, vytváří jiné falešné důkazní prostředky nebo takové důkazní prostředky odstraňuje nebo v tom obviněnému napomáhá.⁴⁶³

Advokát se pak samozřejmě může dopustit při výkonu obhajoby dalších trestných činů, nejen trestného činu nadržování. Judikatura dokonce zná i případ, kdy se advokát dopustil trestného činu neoprávněného podnikání dle §251 odst. 1 t. z. poté, co nadále vykonával advokacii, ačkoliv byl pravomocně vyškrtnut ze seznamu advokátů vedeného Českou advokátní komorou.⁴⁶⁴ Kromě toho se advokáti mohou také účastnit trestné činnosti v podobě spolupachatelství ve smyslu §23 t. z. nebo účastenství ve smyslu §24 odst. 1 t. z., zejména pak ve formě návodu nebo pomoci.⁴⁶⁵

⁴⁶⁰VANTUCH, Pavel. Trestný čin nadržování spáchaný advokátem. *Bulletin advokacie*. 3/2009, s. 34.

⁴⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1148/2007.

⁴⁶²VANTUCH, Pavel. Trestný čin nadržování spáchaný advokátem. *Bulletin advokacie*. 3/2009, s. 34.

⁴⁶³MANDÁK, Václav. *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*. *Bulletin advokacie*. 10/2003, s. 37 a 38.

⁴⁶⁴PŮRY, František. K trestní odpovědnosti advokátů v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu ČR. *Bulletin advokacie*. 1-2/2010, s. 27.

⁴⁶⁵Ibid, s. 32.

5. Zvláštní případy obhajoby

5.1. Řízení ve věcech mladistvých

Řízení ve věcech mladistvých a vůbec trestní odpovědnost mladistvých za provinění jsou upraveny v zákoně č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon je pak v poměru speciality jak k trestnímu řádu, tak i k trestnímu zákoníku. Jelikož je řízení ve věcech mladistvých založeno mimo jiné i na odlišných zásadách než je právní úprava obsažená v trestním řádu, existují odchylky i v případě práva na obhajobu. Celé trestní řízení je ovlivněno zásadou, aby s mladistvými bylo zacházeno s přihlédnutím k jejich věku, zdravotnímu stavu a také rozumové a mravní vyspělosti.⁴⁶⁶ Důvodem této úpravy pak je zejména dosažení výchovného účelu trestního řízení, zajištění procesních práv mladistvého s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost a vyloučení všech škodlivých vlivů trestního řízení, které by mohly být na překážku jinak výchovného působení řízení za mladistvého.⁴⁶⁷ Mladistvý obviněný má pak dle §42 odst. 1 z.s.v.m. právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu. Tyto odchylky se pak budou týkat například i dokazování v hlavním líčení (např. u výslechu mladistvého), kdy bude i obhájcovou povinností, aby pečlivě kontroloval postup orgánů činných v trestním řízení a důsledně požadoval přezkum a nápravu případných pochybení.

Mladistvý má samozřejmě právo zvolit si obhájce dle §33 odst. 1 t.ř. Ustanovení §41 odst. 1 z.s.v.m., stanoví, že obhájcem mladistvého nemůže být ten, kdo současně zastupuje osobu, jejichž zájmy si odporují se zájmy mladistvého, a ten, kdo by byl mladistvému jako obhájce takovou osobou zvolen. Toto omezení je tedy širší než v obecné úpravě, kdy ta stanoví v ustanovení §37a odst. 2 t.ř. pouze zákaz, aby jeden obhájce zastupoval více obviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují, nicméně žádná omezení týkající se jeho zvolení nestanoví. V případě, že by tato skutečnost nastala, bude postupováno jako v obecné právní úpravě – tedy obhájce by neměl takovou obhajobu vůbec přijmout s odkazem na ustanovení §19 odst. 1 písm. a) zákona o advokacii, popřípadě svou účast na obhajobě ukončit, a pokud tak neučiní, bude z obhajoby v trestním řízení vyloučen dle ustanovení §37a odst. 2 t.ř., resp. bude zproštěn obhajoby dle §40a odst. 1 t.ř.

Pokud si mladistvý nezvolí svého obhájce, může mu ho zvolit jeho zákonný zástupce, popř. opatrovník. Pokud ani tyto osoby nevyužijí svého práva zvolit obviněnému obhájce, mohou tak učinit jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel, druh,

⁴⁶⁶ §3 odst. 4 z.s.v.m.

⁴⁶⁷ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 520.

jakož i zúčastněná osoba.⁴⁶⁸ Znovu má přednost osoba obhájce zvoleného přímo obviněným, a tak si může mladistvý místo obhájce, který mu byl ustanoven nebo osobou k tomu oprávněnou zvolen, zvolit jiného obhájce.⁴⁶⁹ Pokud není mladistvý plně svéprávný, obsahuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže ustanovení §44 odst. 4, které je shodné s ustanovením §41 odst. 4 t. ř., kdy tato ustanovení stanoví, že pokud mladistvý není plně svéprávný (resp. pokud byla svéprávnost obviněného omezena), může obhájce vykonávat určitá práva i proti vůli zastupovaného.

Vzhledem k věku mladistvého a jeho duševní vyspělosti pojímá zákon o soudnictví ve věcech mládeže institut nutné obhajoby širěji, než tomu je v případě obecné úpravy. Mladistvý tak musí mít obhájce již od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit.⁴⁷⁰ Pokud si v těchto případech tedy obviněný mladistvý nezvolí obhájce, nebo mu ho nezvolí jiná osoba k tomu oprávněná, bude mu obhájce ustanoven soudem postupem dle trestního řádu. Dle Jelínka by při ustanovení obhájce mladistvému měl soud přihlížet k tomu, aby obhájce měl dostatek životních zkušeností a dostatečnou praxi při poskytování služeb ve věcech mládeže, neboť také všechny úkony v řízení proti mladistvému obviněnému jsou svěřovány specializovaným orgánům činným v trestním řízení.⁴⁷¹ Nicméně ať už je obhájce zvolen nebo ustanoven, zákon nezakládá povinnost, aby jím byl výhradně advokát specializovaný na zastupování mladistvých (na rozdíl od orgánů činných v trestním řízení dle §3 odst. 8 z.s.v.m.).⁴⁷²

Obhájce by měl mladistvého vhodnou formou poučit o nezbytných informacích, zejména pak například jakým způsobem probíhá hlavní líčení, měl by dbát na to, aby měl mladistvý svou výpověď pečlivě připravenou a zároveň aby věděl o tom, že ji nemůže během hlavního líčení doslovně přečíst.⁴⁷³ To vše samozřejmě s ohledem na věk a rozumovou vyspělost mladistvého. Obhájce mladistvého (obdobně jako je tomu u dospělého obviněného) by měl důsledně dohlédnout na to, že na mladistvého nebude vyvíjen ze strany orgánů činných v trestním řízení při výslechu nedovolený nátlak, který by pak způsobil absolutní neúčinnost takového důkazu.⁴⁷⁴

⁴⁶⁸ §44 odst. 2 z.s.v.m.

⁴⁶⁹ §44 odst. 3 z.s.v.m.

⁴⁷⁰ §42 odst. 2 písm. a) z.s.v.m.

⁴⁷¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, s. 255.

⁴⁷² VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 785.

⁴⁷³ *Ibid*, s. 805.

⁴⁷⁴ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 806.

Lze tedy shrnout, že při obhajobě mladistvého by měl obhájce zejména dbát na to, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly ohleduplně a šetřily osobnost mladistvého obviněného. Také by mu s ohledem na jeho rozumovou vyspělost měl důsledně, přehledně a srozumitelně vysvětlit zásadní otázky týkající se jeho výslechu, dokazování a vůbec průběhu celého trestního řízení, jeho práv (např. právo posledního slova) a důkladně ho poučit a také připravit na situace, které mohou zejména pak během hlavního líčení nastat.

5.2. Řízení proti právnické osobě

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, jako zákon speciální k trestnímu řádu, upravuje odchylky od obecné právní úpravy v případě, kdy obviněným je právnická osoba. Právnická osoba má v trestním řízení právo na obhajobu prakticky ve stejném rozsahu, jako ho má osoba fyzická.⁴⁷⁵ Z právní úpravy právnických osob však samozřejmě vyplývá, že právnická osoba tato svá práva uplatňuje v trestním řízení prostřednictvím fyzických osob, které jsou oprávněni za ní činit úkony.⁴⁷⁶ Osoba, která by za normálních okolností byla způsobilá činit za právnickou osobu v trestním řízení úkony, však nebude moci v trestním řízení za obviněnou právnickou osobu jednat v případě, kdy je tato fyzická osoba sama v téže věci obviněná, popř. v téže věci vystupuje jako svědek nebo poškozený. To zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vylučuje výslovně v ustanovení §34 odst. 4. Také lze uvažovat i o vyloučení osoby, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy obviněné právnické osoby.⁴⁷⁷ To ale může vést v některých případech k situacím, kdy policejní orgán veškeré osoby, které by mohly právnickou osobu v trestním řízení zastupovat, předvolá k výslechu, a to z důvodu jejich úzké znalosti podstaty a okolnosti obvinění.⁴⁷⁸ To ve výsledku znamená, že nebude žádná osoba způsobilá za právnickou osobou v trestním řízení jednat. Právnická osoba si může také zvolit zmocněnce a v krajním případě (pokud například není žádná osoba způsobilá za právnickou osobu jednat a zároveň nebyl zvolen zmocněnec) jí může být zvolen soudem opatrovník.⁴⁷⁹

V případě práva právnických osob na obhajobu se pro toto řízení použijí prakticky veškerá ustanovení trestního řádu dopadající na fyzické osoby. Toto se týká i práva právnické osoby na bezplatnou obhajobu nebo na obhajobu za sníženou odměnu.⁴⁸⁰ Výjimku pak tvoří

⁴⁷⁵ GRŮVNA, Tomáš. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*, s. 167.

⁴⁷⁶ § 34 t.o.p.o.

⁴⁷⁷ §34 odst. 1 t.o.p.o. ve spojení s §21 odst. 4 o.s.ř.

⁴⁷⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*, s. 156.

⁴⁷⁹ GRŮVNA, Tomáš. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*, s. 169, 170.

⁴⁸⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*, s. 253.

pouze odlišnosti, které mají původ v povaze právnické osoby.⁴⁸¹ Osoby, které jsou oprávněny jednat za právnickou osobu v trestním řízení, pak mají právo zvolit právnické osobě kromě zmocněnce také obhájce.⁴⁸² Tato osoba bude dle názoru Ústavního soudu oprávněna zvolit právnické osobě obhájce dokonce i v případě, kdy tato osoba sama vystupuje v téže věci jako svědek.⁴⁸³ Gřivna však uvádí, že vzhledem ke skutečnosti, že ve většině případů bude jednat za právnickou osobu její statutární orgán, nebo člen statutárního orgánu, může být volba (nebo naopak nezvolení) obhájce v rozporu se zájmy právnické osoby, a protouvažuje nad otázkou, zda volbu obhájce pro trestní řízení neumožnit také dalším osobám např. kontrolním orgánům právnické osoby.⁴⁸⁴ Obhájce však nebude zástupcem právnické osoby ve smyslu ustanovení §37 odst. 1 t.o.p.o.⁴⁸⁵

Význam vztahu mezi právnickou osobou a fyzickými osobami, které jsou oprávněny za ní v trestním řízení jednat, se pak projevuje i v zákazu sebeobviňování. Ten platí i pro obviněnou právnickou osobu.⁴⁸⁶ Vrchní soud v Praze se touto problematikou zabýval ve svém usnesení ze dne 10. 2. 2016, sp. zn. 5 To 96/2015. Vrchní soud v tomto svém rozhodnutí odmítl argumentaci člena statutárního orgánu, který odmítl vypovídat s odkazem na ustanovení §100 odst. 2 t. ř.. Vrchní soud vyjádřil názor, že právnická osoba nemůže být v trestním řízení osobou blízkou ve smyslu tohoto ustanovení. Zároveň však naznačil, že v těchto situacích je možné uplatnit právě zásadu zákazu sebeobviňování a člen statutárního orgánu obviněné právnické osoby pak bude mít právo odmítnout výpověď právě z tohoto důvodu.⁴⁸⁷

Zásadním rozdílem v trestním řízení proti právnické osobě oproti obecné úpravě je, že se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.⁴⁸⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona k tomuto pouze uvádí, že ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě se v tomto případě nepoužijí z důvodu, že jsou vymezena výlučně ve vztahu k právům fyzické osoby.⁴⁸⁹ Tibitanzlová s tímto názorem ale nesouhlasí, neboť zastává názor, že by rysem procesní úpravy trestního práva měla být snaha zachovat v maximální míře stejný procesní postup při trestním stíhání fyzické nebo právnické osoby s tím, že určité rozdíly by měly

⁴⁸¹ GŘIVNA, Tomáš. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*, s. 171.

⁴⁸² VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 828.

⁴⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18.

⁴⁸⁴ GŘIVNA, Tomáš. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*, s. 172, 173.

⁴⁸⁵ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 836.

⁴⁸⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*, s. 156.

⁴⁸⁷ *Ibid.*, s. 159.

⁴⁸⁸ §35 odst. 2 t.o.p.o.

⁴⁸⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, k §35.

existovat pouze tam, kde je to skutečně nezbytné.⁴⁹⁰ Tibitanzlová proto tento argument v důvodové zprávě rozporuje, přičemž rozpor shledává mimo jiné v případě nutné obhajoby při sjednávání dohody o vině a trestu nebo v situaci, kdy soud (přípravném řízení státní zástupce) považuje obhajobu za nutnou zejména pak z důvodu, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti se náležitě hájit (§36 odst. 2 t. ř.).⁴⁹¹ Vantuch například k §36 odst. 2 t. ř. uvádí, že „*Takovým důvodem může být i právní nebo skutková složitost projednávané trestní věci, okolnost, že obviněný nemá obhájce, ač spoluobviněný, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy prvního obviněného, má dva specializované obhájce atd.*“⁴⁹² Tibitanzlová také zdůrazňuje, že právníkům osobám mohou hrozit v některých případech velice závažné tresty jako zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, zákaz činnosti, popřípadě i vysoký peněžitý trest, přičemž následky těchto sankcí budou dopadat nejenom na samotnou právnickou osobu, ale druhotně také mohou dopadat i na další osoby (např. na věřitele a zaměstnance právnické osoby), které se na protiprávním jednání právnické osoby nemusí ani podílet.⁴⁹³

Další odlišnosti se pak týkají pořadí výslechů, závěrečných řečí a posledního slova v případech, kdy se koná společné trestní řízení proti právnické a fyzické osobě. V případě výslechu během hlavního líčení nebo veřejného zasedání pak bude proveden nejprve výslech fyzické osoby, a naopak v případě závěrečné řeči a posledního slova bude fyzická osoba mluvit vždy až po zástupci právnické osoby.⁴⁹⁴ Obhájce také může v téže věci zastupovat společně jak fyzickou, tak i právnickou osobu, pokud si jejich zájmy v řízení neodporují.⁴⁹⁵ K tomu by ale dle Vantucha měli obhájci přistupovat až po zralém uvážení, se znalostí věci a vědomím toho, že důsledkem pozdějšího zjištění kolize v jejich zájmech bude nemožnost vykonávání obhajoby žádného obviněného.⁴⁹⁶

⁴⁹⁰TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2. část. *Bulletin advokacie*. 7-8/2018, s.23.

⁴⁹¹TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 6/2018, s. 30,31.

⁴⁹²VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 67.

⁴⁹³TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 6/2018, s. 32.

⁴⁹⁴ §37 t.o.p.o.

⁴⁹⁵VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 833.

⁴⁹⁶Ibid.

5.3. Řízení proti uprchlému

Trestní řád umožňuje vést výjimečně řízení v nepřítomnosti obviněného, kterého nelze postavit před soud a který dokonce ani nebyl vyslechnut v žádném stadiu řízení, ani mu nebylo sděleno osobně obvinění z trestného činu.⁴⁹⁷ Nicméně tento zvláštní způsob řízení je možný, pouze proti tomu, kdo se trestnímu řízení vyhýbá pobytem v cizině nebo tím, že se skrývá.⁴⁹⁸ Zároveň musí být totožnost obviněného známá a nemůže být zaměněn s jinou osobou.⁴⁹⁹ Řízení proti uprchlému je možné vést i v případě mladistvého obviněného.⁵⁰⁰

Skutečnost, že se obviněný zdržuje v cizině nebo že je neznámého pobytu, však automaticky neznamená, že se vyhýbá trestnímu stíhání.⁵⁰¹ „*Za skrývání se považuje takový způsob maření průběhu trestního řízení, kdy pachatel se na území republiky ukrývá v úmyslu oddálit nebo zmařit své dopadení a zajištění k úkonům trestního řízení. Ze zjištění, že pachatel je "neznámého pobytu", pak bez dalšího nelze dovodit, že se na území republiky skrývá, a ani to, že tak činí s cílem (v úmyslu) zabránit svému dopadení.*“⁵⁰² Stejně tak skutečnost, že se nepodařilo předvolání k hlavnímu líčení doručit obviněnému na jím uvedenou adresu nebo skutečnost, že obviněný mění často místo svého pobytu např. v rámci svého zaměstnání, samo o sobě neodůvodňuje konání řízení proti uprchlému.⁵⁰³ Orgány činnými v trestním řízení musí být proto nejprve spolehlivě zjištěno, že tak obviněný činí s úmyslem se trestnímu řízení vyhnout, aby bylo možné zahájit a vést řízení proti uprchlému.⁵⁰⁴ Pokud tedy existuje informace, že se obviněný nevyhýbá trestnímu stíhání pobytem v cizině (např. je v zahraničí hospitalizován, nebo z pracovních důvodů), má obhájce možnost podat stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání s tím, že uvede a doloží skutečnosti, ze kterých lze usuzovat, že se obviněný trestnímu stíhání nevyhýbá a nejsou tedy dány zákonné podmínky pro konání řízení proti uprchlému.⁵⁰⁵ Pokud bylo konáno řízení proti uprchlému bez toho, aby byly naplněny zákonné podmínky, jedná se o důvod podání dovolání podle §265b odst. 1 písm. d) t.ř.⁵⁰⁶ Soud je z úřední povinnosti povinen během řízení zkoumat, zda podmínky pro konání řízení proti uprchlému trvají a pokud v průběhu řízení tyto podmínky odpadnou, musí být v řízení nadále pokračováno podle obecných ustanovení trestního řádu.⁵⁰⁷

⁴⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 2301.

⁴⁹⁸ §302 t. ř.

⁴⁹⁹ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 839.

⁵⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*, s. 2301.

⁵⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4.2.2009, sp. zn. 3 Tdo1498/2008.

⁵⁰² Ibid.

⁵⁰³ VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného. 3., dopl. a přeprac. vyd.*, s. 538.

⁵⁰⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4.2.2009, sp. zn. 3 Tdo 1498/2008.

⁵⁰⁵ VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*, s. 840, 841.

⁵⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2003, sp. zn. 6 Tdo 1426/2003.

⁵⁰⁷ JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání, s. 1128.

V tomto řízení musí mít obviněný obhájce již v přípravném řízení.⁵⁰⁸ Ustanovení §303 odst. 1 t. ř. stanoví, že řízení se zahajuje doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného obhájci. Zároveň však má soud povinnost, aby předvolání k hlavnímu líčení, popř. k veřejnému zasedání, vhodným způsobem uveřejnil.⁵⁰⁹ Není relevantní, zda se obviněný s předvolání skutečně seznámil. Pokud nebude předvolání k hlavnímu líčení nebo veřejnému zasedání vhodným způsobem zveřejněno, půjde v řízení proti uprchlému o stejně závažnou procesní vadu, jako kdyby předvolání nebylo řádně obviněnému doručeno.⁵¹⁰ Nebyl-li obviněnému obhájce zvolen (např. osobami vyjmenovanými v §37 t. ř.), je třeba ho ustanovit, přičemž dle §304 t.ř. má obhájce v tomto řízení stejná práva jako obviněný. V zájmu práva na obhajobu tak obhájce má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se dávají obviněnému za vinu, vyjádřit se ke všem důkazů, předkládat důkazy a podávat opravné prostředky. Všechny písemnosti určené obviněnému se pak v tomto řízení doručují pouze obhájci.⁵¹¹ Přestože má obhájce v tomto řízení stejná práva jako obviněný, vykonává obhajobu stále jménem obviněného jako jeho právní zástupce a nikoli sám za sebe.⁵¹²

⁵⁰⁸ §36 odst. 1 písm. c) t.ř.

⁵⁰⁹ §306 odst. 2 t.ř.

⁵¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28.3.1980, sp. zn. 8 To 4/80.

⁵¹¹ §306 odst. 1 t.ř.

⁵¹² FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd., s.777.

6. Vybrané rozdíly v postavení obhájce v hlavním líčení mezi českým právním řádem a právní úpravou platnou na území Anglie a Walesu

6.1. Druhy trestných činů a věcná příslušnost soudů

Trestní právo platné na území Anglie a Walesu rozlišuje tři druhy trestných činů.⁵¹³ Toto dělení je důležité zejména proto, že určí, zda je k rozhodování o trestném činu věcně příslušný *Crown Court*, nebo *Magistrates' Court*. Prvním druhem trestných činů jsou *indictable-only offences*. Jedná se o nejzávažnější trestné činy, jako například vražda či znásilnění, o nichž v prvním stupni vždy rozhodují *Crown Courts*. Druhou skupinou trestných činů jsou *summary offences*, což jsou ty nejméně závažné trestné činy, které jsou vždy rozhodovány *Magistrates' Courts*. Třetí a poslední skupinou jsou *either-way offences*. Tyto trestné činy mohou být rozhodovány jak *Magistrates' Courts* tak *Crown Courts*, a to v závislosti na závažnosti konkrétních skutkových okolností trestného činu.

V řízení před *Magistrates' Court* rozhodují *magistrates*, kteří většinou nemají právnické vzdělání.⁵¹⁴ Proto je vždy u každého *Magistrates' Court* zřízena pozice právního poradce, jehož povinností je poskytovat *magistrates* rady jak o trestním právu procesním, tak i trestním právu hmotném.⁵¹⁵ Nikdy však nesmí poskytovat rady související se skutkovou stránkou případu.⁵¹⁶ Trest, který může být tímto soudem uložen, je omezen maximální hranicí šesti měsíců odnětí svobody.⁵¹⁷ *Crown Court* je složen z profesionálního soudce s právnickým vzděláním a poroty a není takovýmto způsobem omezen při ukládání trestů.

Ať už se jedná o jakýkoli druh trestného činu, soudní řízení vždy začíná u *Magistrates' Court*.⁵¹⁸ Tento soud o trestném činu sám rozhodne, a to v případě *summary offences*. Dále pak může rozhodovat o méně závažných *either-way offences* pokud má za to, že trest, který může dle právní úpravy uložit, bude s ohledem na skutkové okolnosti trestného činu dostačující. V případě *indictable-only offences* a závažných *either-way offences* postoupí řízení ke *Crown Court*. V případě, kdy *Magistrates' Court* rozhodne, že o *either-way offence* povede řízení sám, má obžalovaný právo žádat, aby bylo hlavní líčení konáno u *Crown Court*.⁵¹⁹ Zde se tedy objevuje první zásadní rozdíl mezi touto právní úpravou a českou právní

⁵¹³HUNGERFORD-WELCH, Peter. *Criminal procedure and sentencing*, s. 2.

⁵¹⁴SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 5.

⁵¹⁵S. 28 (4), Courts Act 2003.

⁵¹⁶SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 5.

⁵¹⁷S. 78 (1), Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000

⁵¹⁸SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 107.

⁵¹⁹Ibid.

úpravou, kdy obžalovaný má, za určitých podmínek, možnost výběru, před kterým soudem se bude hlavní líčení konat. Nezastupitelnou roli v tomto rozhodování samozřejmě hraje také obhájce obviněného, jehož povinností je obviněnému předložit veškeré relevantní informace a možné důsledky obou možností.⁵²⁰ Nicméně konečné rozhodnutí má vždy sám obviněný.⁵²¹

6.2. Osoba obhájce

Druhým podstatným rozdílem mezi českou úpravou trestního řízení a úpravou platnou na území Anglie a Walesu je sama osoba obhájce. Obviněný se může v trestních řízeních zastupovat sám, nebo se může nechat zastoupit *solicitor*.⁵²² *Solicitor* je profesionální právník, který provádí fakticky veškerou právníčnou činnost, jako vykonává advokát v České republice, kromě zastupování klienta u soudních jednání. Výjimkou z tohoto pravidla je zastupování obviněného před *Magistrates' Court*, kde *solicitors* vystupují jako obhájci pravidelně.⁵²³ Výjimečně mohou zastupovat obviněného i před *Crown Courts*, to ale pouze ve vymezených situacích, nebo pokud získají kvalifikaci vystupovat před *Crown Courts* nebo dalšími soudy vyšších instancí.⁵²⁴ Všichni *solicitors* podléhají *Solicitors Regulation Authority* (SRA). SRA je orgán, který organizuje a kontroluje vykonávání tohoto povolání s cílem zajistit maximální ochranu klientů a udržení co nejvyššího standardu poskytovaných služeb. Za tímto účelem má SRA pravomoc nejen vydávat závazné předpisy upravující zásady profesionálního chování včetně etického kodexu a stanovovat podmínky zápisu nových *solicitors* do seznamu, ale také kontroluje dodržování těchto i dalších závazných předpisů a má také právo případně uložit sankce za jejich porušování.⁵²⁵

V případě, že se soudní jednání koná před *Crown Court* nebo vyššími soudy, zastupování obviněného v soudních jednáních přebírá zpravidla *barrister*.⁵²⁶ *Barristers* se na rozdíl od *solicitors* převážně zabývají a specializují na zastupování obviněných v soudních jednáních. Stejně jako *solicitors*, i *barristers* mají určité právníčké vzdělání, které se ale odlišuje od právníčkého vzdělání *solicitors*. *The Bar Council*, jako stavovská organizace *barristers*, vydává závazné předpisy, včetně etického kodexu, jejich dodržování kontroluje a

⁵²⁰ SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*, s. 4.

⁵²¹ HUNGERFORD-WELCH, Peter. *Criminal procedure and sentencing*, s. 66.

⁵²² SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 4.

⁵²³ Ibid.

⁵²⁴ Ibid, s. 201.

⁵²⁵ <https://www.sra.org.uk/consumers/what-sra-about.page>

⁵²⁶ SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 4.

pro případ porušení má disciplinární pravomoc nad všemi *barristers*.⁵²⁷ V případě hlavního líčení před *Crown Court*, odvolacího nebo dovolacího řízení, *solicitor* obhajující obviněného předloží případ *barrister* s pokyny pro soudní jednání, který si na základě nich připraví prezentaci obhajoby, úvodní a závěrečnou řeč, kterou během soudního jednání přednese soudu a porotě.

Solicitors i *barristers* mají povinnosti nejen ke svému klientovi, ale také vůči soudu. Povinnosti vůči svému klientovi se výrazněji neliší od povinností obhájce v českém právním řádu. Jde tak zejména o povinnost mlčenlivosti a povinnost jednat v nejlepším zájmu klienta.⁵²⁸ V případě, kdy obžalovaný tvrdí, že byl odsouzen, nebo mu byl uložen přísnější trest, z důvodu nedbalosti svého obhájce při vedení obhajoby, jde o odvolací důvod proti rozhodnutí.⁵²⁹ To může mít za následek nejen odpovědnost obhájce za vzniklou škodu a nemajetkovou újmu, ale i kárnou odpovědnost, která může v krajním případě znamenat i vyškrcnutí z příslušného seznamu vedeného stavovskou organizací. Povinností obhájce vůči soudu je zejména úmyslně neklamát a nesvést soud.⁵³⁰

Je samozřejmé, že povinnosti vůči klientům a vůči soudu nejsou vždy v souladu a právní řád tak musí řešit otázky, která povinnost bude mít v případě takové kolize přednost a za jakých podmínek. Může nastat situace, kdy v trestním řízení dojde k právnímu omylu ve prospěch obhajoby, o kterém obhájce ví. Na tuto otázku se vytvořily dva pohledy. Dle prvního pohledu převáží povinnost jednat v nejlepším zájmu klienta, a tedy obhájci nevzniká povinnost o tomto právním omylu informovat soud.⁵³¹ Dle druhého pohledu naopak při takové skutečnosti je povinností obhájce upozornit soud na právní omyl bez ohledu na to, že je to v rozporu se zájmy obviněného.⁵³² Právní úprava v Anglii a Walesu se nakonec přiklonila k druhému názoru, kdy obhájce má povinnost na právní omyl upozornit soud.⁵³³ Na rozdíl od diskuze o právním omylu, která byla ukončena v neprospěch obviněného, diskuze týkající se skutkových omylů zůstává nadále otevřená. David Pannick, obhájce vystupující před Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva, zastává názor, že je neslučitelné se zásadami profesní chování, aby obhájce na omyl ve

⁵²⁷ <https://www.barcouncil.org.uk/about-the-bar/about-barristers/>

⁵²⁸ Zásada IV., Solicitors Regulation Authority's Code of Conduct 2011

⁵²⁹ CAPPER, David. Professional liability in the trial process. *Professional Negligence*. 2013, s. 24.

⁵³⁰ S 5.1., Solicitors Regulation Authority's Code of Conduct 2011

⁵³¹ R v Cocks (1976) 63 CrApp R 79.

⁵³² R v Edwards (1983) 77 CrApp R 5.

⁵³³ ASHWORTH, Andrew a Meredith BLAKE. Some ethical issues in prosecuting and defending criminal cases. *Criminal Law Review* s. 23.

skutkových okolnostech neupozornil soud stejně jako v případě právního omylu.⁵³⁴ Další příslušníci odborné veřejnosti naopak tvrdí, že povinnost obhájce upozornit soud na omyl ve skutečnostech by znamenalo samotné narušení rozdělení práv a povinností akuzčního procesu.⁵³⁵ Dle jejich názoru pokud se obhájce vyhne jakémukoli přímému nebo nepřímému odkazu na skutečnost, o které ví, že byla soudem vyložena chybně nebo nepřesně, neporuší svou povinnost neklamat a nepomýlit soud.⁵³⁶

6.3. Důsledky doznání obviněného

Dalším zásadním rozdílem jsou právní důsledky doznání obviněného, resp. popření viny. Pokud obviněný popře, že spáchal trestný čin, pro který je obžalován, bude v trestním řízení přistoupeno k dokazování, ve kterém příslušné orgány činné v trestním řízení musí dokázat bez důvodných pochybností, že obžalovaný naplnil skutkovou podstatu trestného činu.⁵³⁷ V opačném případě, tedy pokud se obviněný dozná ke všem trestným činům uvedeným v obžalobě, soud může bez dalšího vynést rozsudek a uložit obviněnému trest.⁵³⁸ Doznání pak přímo ovlivňuje druh trestu a jeho výši, a to v závislosti na tom, ve které fázi řízení k doznání došlo.⁵³⁹ Obviněný své rozhodnutí musí soudu sdělit osobně. V případě, že doznání nesdělí soudu osobně (ale například prostřednictvím svého obhájce), půjde o zásadní vadu řízení, na základě které může být rozsudek zrušen a celý případ bude vrácen k novému projednání.⁵⁴⁰ Tato právní úprava také umožňuje, aby orgány činné v trestním řízení spolu s obviněným uzavírali dohody týkající se jeho doznání. Nejčastějšími jsou situace, kdy orgány činné v trestním řízení podají obžalobu týkající se pouze některých z více spáchaných trestných činů pod podmínkou, že se k nim obviněný dozná, nebo situace, kdy orgány činné v trestním řízení upustí od obžaloby závažnějšího trestného činu, pokud se obviněný dozná k méně závažnému trestnému činu.⁵⁴¹ Důležité je ovšem zdůraznit, že doznání musí být provedeno dobrovolně a bez nátlaku ať už ze strany soudu, orgánů činných v trestním řízení, nebo i ze strany obhájce. Pokud by byl obviněný k doznání buď přímo, nebo nepřímo donucen, půjde o zásadní vadu řízení se stejnými důsledky, jako v případě doznání

⁵³⁴ PANNICK, David. *Advocates*.

⁵³⁵ ASHWORTH, Andrew a Meredith BLAKE. Some cical issues in prosecuting and defending criminal cases. *Criminal Law Review* s. 33.

⁵³⁶ *Ibid*, s. 24.

⁵³⁷ SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*, s. 269.

⁵³⁸ *Ibid*, s. 271.

⁵³⁹ S. 144, Criminal Justice Act 2003.

⁵⁴⁰ R v Ellis (1973) 57 CrApp R 571

⁵⁴¹ SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*, s. 271.

neučiněného soudu osobně.⁵⁴² V některých případech může tato hranice mezi vynuceným přiznáním a vyjednáváním nebo obhájcovou radou velice tenká a bude vždy záležet na konkrétních okolnostech daného případu.

I v souvislosti s tímto institutem je osoba obhájce důležitou a nezastupitelnou součástí rozhodování obviněného o případném doznání. V souladu se svou povinností jednat v nejlepším zájmu klienta,⁵⁴³ je obhájcovou základní povinností obviněnému pečlivě vysvětlit situaci, ve které se obviněný nachází a zhodnotit jí tak, aby měl obviněný dostatek relevantních informací k rozhodnutí, zda se k trestnému činu uvedenému v obžalobě doznat či svou vinu popřít. Tyto informace především zahrnují popis skutkové podstaty trestného činu, které musí orgány činné v trestním řízení prokázat bez důvodných pochybností, popis důkazů, které obžaloba navrhuje k provedení, upozornit na možné důkazy a okolnosti hrající ve prospěch obviněného a vymezit druhy a výše trestů, které obviněnému hrozí v případě uznání obviněného vinným.⁵⁴⁴ Obhájce však nesmí klienta tlačit k určitému rozhodnutí, a to i v situacích, kdy je přesvědčen, že nejlepší možné řešení je doznat vinu.⁵⁴⁵

Jelikož je toto rozhodnutí pouze v rukou obviněného, mohou nastat a nastávají pro obhájce velice obtížné situace, kdy popření nebo doznání viny neodpovídá skutečnosti. V takovém případě pak dochází ke kolizi povinnosti jednat v nejlepším zájmu klienta⁵⁴⁶ jak se základními zásadami a cíli trestního řízení (např. zprostit obžaloby nevinné a odsoudit pachatele trestných činů),⁵⁴⁷ tak i se zásadami profesního chování,⁵⁴⁸ zejména pak zákazu klamat a úmyslně pomýlit soud.⁵⁴⁹ Pokud tedy nastane situace, kdy se obviněný svému obhájci dozná, že trestný čin, pro který je obžalován, spáchal, ale přesto chce svou vinu před soudem popřít, vyplývá z toho pro obhájce několik dalších povinností.⁵⁵⁰ V případě, že obviněný chce na podporu svého tvrzení předložit soudu nepravdivé, či podvržené důkazy (např. výslech svědka nebo výpověď samotného obviněného s cílem uvést úmyslně soudu nepravdivé informace), musí ho obhájce poučit o právních dopadech takového rozhodnutí a o své povinnosti ukončit svou účast na takové obhajobě pro zásadní rozpor se zásadami

⁵⁴² R v Barnes (1970) 55 CrimApp R 100.

⁵⁴³ Zásada IV., Solicitors Regulation Authority's Code of Conduct 2011

⁵⁴⁴ SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*, s. 4.

⁵⁴⁵ ASHWORTH, Andrew a Meredith BLAKE. Some ethical issues in prosecuting and defending criminal cases. *Criminal Law Review* s. 25.

⁵⁴⁶ Zásada IV., Solicitors Regulation Authority's Code of Conduct 2011.

⁵⁴⁷ S 1.1 (2) a), The Criminal Procedure Rules 2015.

⁵⁴⁸ Solicitors Regulation Authority's Code of Conduct 2011; The Bar standards Board Handbook 2015.

⁵⁴⁹ S 5.1., Solicitors Regulation Authority's Code of Conduct 2011.

⁵⁵⁰ SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 9.

profesního chování.⁵⁵¹ Na takového obhájce pak ale i po ukončení své účasti na případu dopadá povinnost mlčenlivosti a nesmí tedy uvést důvody, které vedly k jeho odstoupení od obhajoby. Pokud však obviněný nemá v úmyslu takové důkazy předložit, nemá obhájce povinnost odstoupit.⁵⁵² V hlavním líčení pak může nadále klást otázky svědkům, napadat důvěryhodnost či pravost důkazů, avšak nesmí uvádět a vyvozovat fakta a závěry, o kterých ví, že jsou nepravdivé.⁵⁵³ Tím by se dostal do rozporu se svou povinností neklamat soud. V případě takové účasti obhájce během hlavního líčení je hranice mezi jednáním odporujícím stavovským předpisům a jednáním v souladu se stavovskými předpisy velice obtížně vymezitelná a nejasná a bude velmi záležet na konkrétních okolnostech daného trestního řízení.

Od situací, kdy se obviněný dozná svému obhájci před hlavním líčením, je třeba odlišit dvě jiné rozdílné situace. Nejprve situaci, kdy se obviněný svému obhájci dozná až po skončení hlavního líčení, ve kterém byl zproštěn obžaloby a zadruhé, kdy obviněný svou vinu nedozná, ale obhájce je o jeho vině přesvědčen. V prvním případě nehrozí obhájci žádný kárný postih, neboť neporušil svou povinnost úmyslně neklamat soud.⁵⁵⁴ Navíc ho i po pravomocném ukončení věci váže povinnost mlčenlivosti vůči klientovi, tudíž má povinnost tuto informaci o doznání udržet v tajnosti. Toto klientovo jednání tak může mít dopad pouze na případnou další vzájemnou spolupráci, kdy pak obhájce bude mít možnost další spolupráci odmítnout.⁵⁵⁵ V druhém případě, kdy je obhájce přesvědčen, že obviněný trestný čin spáchal, ačkoliv se mu obviněný nedoznal, nesmí mít osobní názor obhájce žádný vliv na obhajobu jako takovou. V případě, kdy by kvalita obhajoby byla ovlivněna osobním přesvědčením obhájce, šlo by o porušení profesních standardů, zejména pak povinnosti jednat v nejlepším zájmu klienta.⁵⁵⁶ Stejně tak tomu bude také v případě, kdy se obhájce pouze domnívá, že důkaz, který chce obviněný navrhnout k provedení, je nepravdivý.⁵⁵⁷ Jak z výše uvedeného vyplývá, bude prokazování v případě podezření na porušení některé z povinností obhájce velice náročné, a to zejména, zda a popřípadě kdy se obviněný svému obhájci doznal ke spáchání trestného činu, pro který byl obžalován.

⁵⁵¹ Stejnou povinnost bude mít obhájce i v případech, kdy obžalovaný bude záměrně sdělovat soudu nepravdivé údaje o svém jménu, datu narození či místu trvalého pobytu.

⁵⁵² SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 10.

⁵⁵³ Ibid, s. 121.

⁵⁵⁴ SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 10.

⁵⁵⁵ Ibid.

⁵⁵⁶ ASHWORTH, Andrew a Meredith BLAKE. Some ethical issues in prosecuting and defending criminal cases. *Criminal Law Review* s. 19.

⁵⁵⁷ Ibid, s. 22.

6.4. Nutná obhajoba a právní pomoc v hlavním líčení

Jelikož je Spojené království Velké Británie a Severního Irska smluvní stranou Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, má každý obviněný právo obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru, nebo pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně.⁵⁵⁸ Organizaci poskytování této bezplatné právní pomoci má na starosti *Legal Aid Agency*, která spadá pod ministerstvo spravedlnosti.⁵⁵⁹ O oprávněnosti nároku obviněného rozhodne hned při prvním soudním jednání *Magistrates' Court*, a to na základě dvou testů – zda má obviněný nedostatek finančních prostředků (*the means test*) a zda je poskytnutí bezplatné obhajoby v zájmu spravedlnosti (*the interests of justice test*).⁵⁶⁰ Obviněný je automaticky považován za osobu s nedostatkem finančních prostředků, pokud je mladší osmnácti let nebo pokud je příjemcem vyjmenovaných sociálních dávek. V ostatních případech se porovnává stanovená hranice pro právo na bezplatnou právní pomoc s roční příjmem obviněného sníženým o započitatelné výdaje, jako je pojistné na sociální zabezpečení, náklady na bydlení nebo náklady nezaopatřeného dítěte.⁵⁶¹ Druhý test, aby byla bezplatná obhajoba v zájmu spravedlnosti, bude splněn, pokud bude naplněna alespoň jedna podmínka uvedená v *Access to Justice Act 1999*. Jedná se zejména o případy, kdy obviněnému hrozí vazba, v případě odsouzení je pravděpodobné udělení trestu odnětí svobody, pokud obviněný není schopen chápat smysl trestního řízení, nebo pokud je v zájmu třetí osoby, aby byl obviněný zastoupen.⁵⁶²

Přesto, že orgány činné v trestním řízení, zejména v řízení vedeném v první instanci *Crown Court*, se snaží obviněného přimět, aby byl v hlavním líčení právně zastoupen, je právem obviněného hájit se sám, popřípadě odvolat svého obhájce kdykoli během řízení.⁵⁶³ Jediné omezení souvisí s výsledkem některých poškozených a svědků, kdy je v jejich zájmu, aby byl obviněný při provádění jejich výslechů zastoupen.⁵⁶⁴ Toto omezení platí v situacích, kdy jde o výslech poškozených, pokud byl obviněný obviněn ze znásilnění, dalších vyjmenovaných sexuálních trestných činů, únosu, zbavení osobní svobody nebo násilných trestných činů, pokud je poškozeným dítě nebo i v dalších případech, kdy je to v zájmu

⁵⁵⁸ Článek 6, odst. 3 písm. c) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

⁵⁵⁹ Legal Aid Agency [online]. [cit. 2018-06-13]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/organisations/legal-aid-agency>

⁵⁶⁰ SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 111.

⁵⁶¹ SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*, s. 116.

⁵⁶² Sch 3, §5 odst. 2 Access to Justice Act 1999.

⁵⁶³ SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*, s. 336.

⁵⁶⁴ Ibid.

poškozeného nebo svědka za podmínky, že to neodporuje spravedlnosti.⁵⁶⁵ Pokud si obviněný dobrovolně nezvolí obhájce pro tyto úkony, soud sám jmenuje obviněnému právnímu zástupce pro účely provedení těchto důkazů, který ale tyto důkazy provede bez ohledu na pokyny obviněného.⁵⁶⁶

⁵⁶⁵ Hlava II. Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999.

⁵⁶⁶ SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*, s. 337.

Závěr

Právo na obhajobu jako součást práva na spravedlivý proces má bezpochyby zásadní význam nejen pro legalitu a legitimitu trestního řízení jako takového, ale jeho dodržování je základním předpokladem existence právního státu.

Lze shrnout, že velice podstatnou, ne-li nejdůležitější, roli při vykonávání obhajoby hraje vzájemný vztah mezi obhájcem a obviněným. Základem tohoto vztahu je pochopení pozice obhájce v trestním řízení. Pochopení skutečnosti, že obhájcem není orgánem činným v trestním řízení a jeho povinností je poukázat pouze na skutečnosti, které zbavují obviněného viny, nebo jeho vinu zmírňují a poskytovat obviněnému odborné rady a pomoc. Aby mohla být užita nejlepší možná obhajoba, je bezpodmínečně třeba, aby obhájce měl k dispozici úplné a pravdivé informace o okolnostech, které na posouzení skutku, jež je v trestním řízení projednáván, mohou mít vliv. Předpoklady pro to, aby tyto informace obviněný mohl obhájci bez obav poskytnout, musí být dány v objektivním právu. V tomto smyslu objektivní právo upravuje celou řadu institutů, ať již jde o povinnost mlčenlivosti, zákaz výslechu, zákaz odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obhájcem a obviněným, skutečnost, že obhájce nemůže spáchat trestný čin neoznámění trestného činu podle §368 t. z., nebo právo obviněného na poradu se svým obhájcem bez přítomnosti třetích osob. Samozřejmě ani tato práva nelze chápat absolutně, a jak je výše uvedeno může se například obhájce dopustit trestného činu nadřování dle §366 t. z. nebo nepřekažení trestného činu podle ustanovení §367 t. z.. Dále je i možné například prolomit, zákaz odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obhájcem a obviněným, pokud obhájce páchá trestnou činnost spolu s obviněným. Dalším předpokladem k naplnění těchto práv bude zcela jistě pečlivé splnění obhájcovy povinnosti, aby obviněného, často právního laika, důsledně a řádně poučil nejen o všech jeho právech, o své povinnosti mlčenlivosti, zákazu výslechu, své roli během trestního řízení, případné kárné odpovědnosti za porušení některé ze svých povinností, ale také o limitech, které je na základě zákona nebo stavovských předpisů při výkonu obhajoby povinen dodržovat.

Při úvahách o *de lege ferenda* pak, dle mého názoru, vyvstávají dvě oblasti, u kterých je možné polemizovat o tom, zda jsou nastaveny přiměřeně svým účelům. První oblastí bude chybějící nutná obhajoba v případě právnických osob. Jak je již shora uvedeno, důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob k nutné obhajobě pouze uvádí, že „*Návrh zákona výslovně vylučuje použití ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě, protože ta je vymezena výlučně ve vztahu k právům fyzické osoby. Zahraniční právní úpravy si*

počínají obdobně a v zásadě vylučují použití ustanovení o nutné obhajobě u právnických osob.“⁵⁶⁷ Užitý argument, že si zahraniční právní úpravy počínají obdobně, není, dle mého názoru, zcela relevantní, neboť opačně lze argumentovat, že některé zahraniční úpravy nutnou obhajobu právnických osob upravují, jak například uvádí Tibitanzlová.⁵⁶⁸ Stejně tak je možné argumentovat, že každý právní řád je i přes své určité podobnosti unikátní, neboť vychází z historického, kulturního a společenského vývoje v dané zemi. Druhý argument pouze odpovídá na otázku, proč nejsou užity ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě, nicméně neříká nic o tom, proč není tento institut upraven odlišně přímo v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Podle mého názoru i v případě trestního řízení vedeného proti právnické osobě se vyskytují případy, kdy je třeba bezvýhradně trvat na povinném zastoupení advokátem. Takovým případem je zejména institut dohody o vině a trestu. Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým byl institut dohody o vině a trestu zaveden, uvádí, že „S ohledem na skutečnost, že v případě, kdy se v přípravném řízení sjednává dohoda o vině a trestu, se ze strany obviněného předpokládá podávání kvalifikovaného návrhu trestu, případně ochranného opatření, a návrhu na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, což předpokládá dostatečné právní znalosti v oblasti trestního práva a zejména s ohledem na skutečnost, že obsah sjednané dohody je klíčový z hlediska konečného rozhodnutí soudu ve věci, je zapotřebí, aby obviněný měl při sjednávání dohody o vině a trestu vždy obhájce, který by účinně hájil jeho práva a poskytoval mu potřebnou právní pomoc. Náklady spojené s nutnou obhajobou při sjednávání dohody o vině a trestu by měly být vyváženy očekávaným efektem snížení počtu odvolání proti rozsudku prvoinstančního soudu, neboť schválí-li soud dohodu o vině a trestu, není odvolání proti rozsudku přípustné.“ Otázkou tedy je, z jakého důvodu je nutná obhajoba právnické osoby vyloučena i v tomto případě, kdy jsou odborná právní pomoc a právní znalosti poměrně zásadní. Ekonomická otázka v tomto případě také nebude relevantní, neboť dle statistik Nejvyššího státního zastupitelství byla dohodou o vině a trestu v trestním řízení proti právnické osobě vyřízena (v součtu okresních a krajských státních zastupitelství) za rok 2017 4 trestní stíhání,⁵⁶⁹ v roce 2016 1 trestní stíhání⁵⁷⁰ a v roce 2015 také 1 trestní stíhání.⁵⁷¹

⁵⁶⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, k §35.

⁵⁶⁸ TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1. část. *Bulletin advokacie*. 6/2018, s.30.

⁵⁶⁹ Nejvyšší státní zastupitelství. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2017: tabulková část 4 NZN 601/2018[online].[cit.2019-05-23].Dostupné z: http://nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2017/Tabulkova_cast_zpravy_o_cinnosti-I.pdf, s. 135 a 145.

Za úvahu, dle mého názoru také stojí myšlenka, zda neuvažovat o nutné obhajobě v určité podobě i například v případě, kdy hrozí právnické osobě sankce v podobě jejího zrušení. Jak je již výše uvedeno, tato sankce může mít dopady na poměrně značný okruh třetích osob (např. zaměstnanci právnické osoby), kteří o trestné činnosti nemusí v některých případech ani vědět.

Druhou oblastí k zamyšlení je, dle mého názoru, nový trestný čin maření spravedlnosti dle §347a odst. 1 t. z. Pokud odhlédneme od důsledků, které tento nový trestný čin může mít například na civilní soudní řízení a soustředíme se pouze na tento trestný čin z pohledu obviněného a obhájce v trestním řízení, jaké bude tento nový trestný čin důsledky a je tato úprava nezbytná? Obviněný se může hájit všemi prostředky, které uzná za vhodné, tedy například může úmyslně uvádět nepravdu a lhát orgánům činným v trestním řízení. Jediná hranice byla nastavena trestným činem křivého obvinění dle §345 t. z., a jiný trestněprávní postih obviněnému až do konce ledna 2019 nehrozil. Důvodová zpráva k původnímu návrhu zákona zavádějící trestný čin maření spravedlnosti uvádí, že „...není proto důvod, proč když je trestně postihována křivá výpověď, nepravdivý znalecký posudek nebo nesprávné tlumočení v jiných soudních řízeních než trestních, mělo by být bez trestné značně nemorální jednání spočívající v předkládání padělaných či pozměněných důkazních prostředků či uplácení svědků. Nebylo by rovněž koncepční, aby obviněný byl za předložení padělaného důkazního prostředku v rámci své obhajoby trestně postižen, zatímco účastníci jiných soudních řízení by tak mohli činit bez trestně.“⁵⁷² Dle mého názoru, je nutné zdůraznit, že trestných činů (mimo trestného činu křivého obvinění dle §345 t. z.) v citované důvodové zprávě se obviněný jako strana trestního řízení nemůže dopustit a zároveň, že tyto trestné činy chrání jiné individuální objekty. Trestných činů křivého tlumočení dle §347 t. z. a nepravdivého znaleckého posudku dle §346 t. z. se mohou dopustit pouze znalec a tlumočník, tedy osoby, které nemohou být ve stejném trestním řízení obviněnými nebo obhájci. Dle mého názoru, tak chráněným zájmem v těchto případech je spíše to, že jak osoba znalce tak tlumočnicka musí, vzhledem k jejich významu v trestním řízení, vystupovat nestraně a nezaujatě, kdy svou činnost musí vykonávat s příslušnou mírou odbornosti a pečlivosti, s čímž se samozřejmě také pojí větší míra

⁵⁷⁰ Nejvyšší státní zastupitelství. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2016: tabulková část 4 NZN 602/2017 [online]. [cit. 2019-05-23]. Dostupné z: http://nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2016/Tabulkova_cast_2016.pdf. s. 89 a 99.

⁵⁷¹ Nejvyšší státní zastupitelství. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2015: tabulková část 4 NZN 602/2016 [online]. [cit. 2019-05-23]. Dostupné z: http://nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2015/Zprava%20o%20cinnosti%20SZ%20za%20rok%202015%20-%20tabulkova%20cast.pdf. s. 68 a 78.

⁵⁷² Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony (sněmovní tisk č. 79 z roku 2018) včetně důvodové zprávy, k bodu 33 až 42.

odpovědnosti. Nad to je třeba dodat, že obviněný se už za právní úpravy účinné před 1. únorem 2019 mohl dopustit účastenství k těmto trestným činům. Obdobná situace platí i na trestný čin křivé výpovědi dle §346 t. z., která zahrnuje i situace, kdy svědek zamlčí okolnost, která má podstatný význam pro rozhodnutí. Zároveň však trestní řád upravuje výjimky z povinnosti vypovídat jako svědek, kdy osoba může dle §100 t.ř. úmyslně tyto okolnosti zamlčet (tedy může beztrestně „jednat značně nemorálně“) a v krajním případě může tímto umožnit pachateli trestného činu vyhnout se uložení trestu. Jinými slovy zákonodárce uznává, že ochrana určitých jiných práv a oprávněných zájmů může v určitých situacích převážet.

Je třeba zdůraznit, že trestní zákoník již kriminalizuje, kromě shora uvedených trestných činů, padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu (§350 t. z.), nebo padělání a pozměnění veřejné listiny (§348 t. z.), přičemž trestné je již jednání, které je fakticky přípravou k padělání či pozměnění veřejné listiny (§348 odst. 1 alinea 3 t. z.). Pro obviněného již v předchozí úpravě mělo předložení padělaných důkazních prostředků, stejně tak jako uvádění nepravdivých skutečností, důsledky v tom smyslu, že soud při hodnocení důkazů samozřejmě hodnotí i jejich věrohodnost. Tedy uvádění nepravdivých skutečností, popř. označování a předkládání padělaných důkazů, může být pro obviněného ve výsledku kontraproduktivní. Obhájce ani za předchozí právní úpravy nemohl bez sankce předkládat padělané nebo pozměněné důkazní prostředky, neboť se musí při vykonávání advokacie řídit jak zákonem, tak i stavovskými předpisy. Je jeho povinností, aby při výkonu advokacie jednal čestně a svědomitě⁵⁷³ a dále tak, aby nesnižoval důstojnost advokátního stavu.⁵⁷⁴ Článek 17 odst. 2 etického kodexu pak výslovně uvádí, že „*Advokát nesmí v řízení uvádět údaje, ani navrhopvat důkazy, o nichž ví, že jsou nepravdivé nebo klamavé, a to ani na příkaz klienta.*“ Úmyslné předložení padělaných důkazních prostředků, stejně tak jako lhaní orgánům činným v trestním řízení, je pak zjevně porušení zákona a stavovských předpisů a bude mít za výsledek vyvození kárné odpovědnosti, kdy může být advokátovi v krajním případě za jeho jednání uložena sankce vyškrtnutí ze seznamu advokátů, a tedy nemožnost vykonávat obhajobu v trestních věcech.⁵⁷⁵ V neposlední řadě i bez této nové úpravy mohl obhájce tímto svým jednáním naplnit v nějaké formě skutkovou podstatu jiných trestných činů (např. trestného činu nadřezování dle §366 odst. 1 t. z.).

⁵⁷³ §16 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷⁴ § 17 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷⁵ §32 odst. 3 písm. e) zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

Otázkou tedy zůstává, zda je úprava tohoto nového trestného činu maření spravedlnosti dle §347a odst. 1 t.z. natolik důležitá, že odůvodňuje omezení práva obviněného na obhajobu, ale také, zda toto „značně nemorální jednání“ dosahuje i s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe takové intenzity, aby bylo nutné jej kriminalizovat, a zda nepostačuje uplatnění odpovědnosti buď podle jiného právního předpisu, nebo dle již dříve platné právní úpravy trestního práva.

Seznam použitých zkratk

obviněný	obžalovaný, obviněný
t. ř.	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
t. z.	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
z. s. v. m.	zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
t. o. p. o.	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
etický kodex	usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 31. 10. 1996 č.1/1997 Věstníku, kterým se stanoví pravidla profesionální etikyapřavidla soutěže advokátů České republiky (etický kodex)
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášeníListiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádkuČeské republiky, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

- KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.
- SKŘEJPEK, Michal a kolektiv. *Právnický stav a právnické profese v minulosti*. Praha: Havlíček Brain Team, 2007. ISBN 978-80-903609-9-0.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.
- BALÍK, Stanislav. *Dějiny advokacie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. V Praze: Česká advokátní komora ve spolupráci s Národní galerií, 2009. ISBN 978-80-7035-427-8.
- BALÍK, Stanislav. *Minulost, přítomnost a perspektivy advokacie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1998. ISBN 80-7082-398-4.
- JELÍNEK, Jiří a Marta UHLÍŘOVÁ. *Obhájce v trestním řízení*. Praha: Leges, 2011. Teoretik. ISBN 978-80-87212-88-2.
- KUKLÍK, Jan a kolektiv. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6.
- MANDÁK, Václav. *Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek*. *Bulletin advokacie*. 10/2003, 26-39.
- VANTUCH, Pavel. *Trestní řízení z pohledu obhajoby*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Praktická knihovna (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-457-5.
- FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3.
- VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 978-80-7400-321-9.
- JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. 7. aktualizované vyd. Praha: Leges, 2017. ISBN 978-80-7502-230-1.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.
- HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. č. 1-2/2010 38-47.
- SYKA, Jan. Z kárné praxe (12/2010 BA). *Bulletin advokacie*. č. 12/2010, 54.
- HERCZEG, Jiří. Právo obviněného nahlížet do spisu v řízení o vazbě. *Bulletin advokacie*. č. 12/2007.
- MANDÁK, Václav. K obsahu a vnějším podmínkám rozmluvy obžalovaného s obhájcem v průběhu hlavního líčení. *Bulletin advokacie*. III/1984.
- GRIVNA, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletin advokacie*. 6/2017, s. 61 - 66.

- VANTUCH, Pavel. Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost. *Bulletin advokacie*. 4/2013, s.13 - 18.
- GŘIVNA, Tomáš. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-593-7.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013. Teoretik. ISBN 978-80-87576-58-8.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob - pět let poté*. Praha: Leges, 2017. Teoretik. ISBN 978-80-7502-205-9.
- TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 1.část. *Bulletin advokacie*. 6/2018, s.29 - 33.
- TIBITANZLOVÁ, Alena. Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? – 2.část. *Bulletin advokacie*. 7-8/2018, s.20 - 23.
- VANTUCH, Pavel. Trestný čin nadřezování spáchaný advokátem. *Bulletin advokacie*. 3/2009, s.34 - 41.
- PÚRY, František. K trestní odpovědnosti advokátů v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu ČR. *Bulletin advokacie*. 1-2/2010, s.26 - 35.
- LATA, Jan. Limity obhajoby v kárné praxi České advokátní komory. *Bulletin advokacie*. 1-2/2016, s. 80 - 81.
- SOKOL, Tomáš. Limity obhajoby v kárné praxi České advokátní komory – tentokrát z pohledu advokáta. *Bulletin advokacie*. 5/2016, s. 56 - 58.
- NETT, Alexandr. Obstrukce v trestním řízení. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2/2013, s. 27 - 39.
- HUNGERFORD-WELCH, Peter. *Criminal procedure and sentencing*. 8th ed. New York: Routledge, 2014. ISBN 978-0-415-73355-7.
- SHARPLEY, Deborah. *Criminal Litigation: Practice and Procedure 2017/2018*. Guildford: The College of Law, 2017. ISBN 978-1911269816.
- SPRACK, John. *A practical approach to criminal procedure*. 14th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780199651955.
- ASHWORTH, Andrew a Meredith BLAKE. Some ethical issues in prosecuting and defending criminal cases. *Criminal Law Review*. Jan 1998, 16-34.
- CAPPER, David. Professional liability in the trial process. *Professional Negligence*. 2013, 7-24.
- PANNICK, David. *Advocates*. New York: Oxford University Press, 1992. ISBN 0198119488.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

- *Historie advokacie v ČR.* [online]. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=38>
- GŘIVNA, Tomáš a Petra GŘIVNOVÁ. Trestní právo procesní. Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví [online]. Brno: Bobek, M. - Molek, P. - Šimíček, V. (eds.), Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 582-610 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/20_582-610_komunistickepravo-cz_Grivnova-Grivna_Trestni-proces.pdf
- BALÍK, Stanislav. Advokacie. *Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví* [online]. Brno: Bobek, M. - Molek, P. - Šimíček, V. (eds.), Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 892-911 [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/29_892-911_komunistickepravo-cz_Balik_Advokacie.pdf
- Česká advokátní komora. 9. Schůze jednání představenstva [online]. 14.-15. květen 2018 [cit. 2018-10-17]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/priloha_2_2018_05_14.pdf
- MATZNER, Jiří. Vztah mezi advokátem a klientem: z čeho vyplývá a co si pod ním představit?. Právní prostor [online]. 1.6.2017 [cit. 2019-02-04]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/vztah-mezi-advokatem-a-klientem-z-ceho-vyplyva-a-co-si-pod-nim-predstavit>
- VANTUCH, Pavel. Obhajoba více obviněných [online]. 27.8.2008 [cit. 2019-03-05]. Dostupné z: <https://pravniradce.ihned.cz/c1-26786370-obhajoba-vice-obvinenych>
- Maření spravedlnosti se stane trestným činem. Bulletin-advokacie.cz [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/mareni-spravedlnosti-se-stane-trestnym-cinem2>.
- Poslanecká sněmovna České republiky, sněmovní tisk č. 79 [online]. [cit. 2019-05-21]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=8&t=79>.
- Nejvyšší státní zastupitelství. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2017: tabulková část 4 NZN 601/2018 [online]. [cit. 2019-05-23]. Dostupné z: http://nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2017/Tabulkova_cast_zpravy_o_cinnosti-I.pdf.
- Nejvyšší státní zastupitelství. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2016: tabulková část 4 NZN 602/2017 [online]. [cit. 2019-05-23]. Dostupné z: http://nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2016/Tabulkova_cast_2016.pdf.
- Nejvyšší státní zastupitelství. Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2015: tabulková část 4 NZN 602/2016 [online]. [cit. 2019-05-23]. Dostupné z: http://nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2015/Zprava%20o%20cinnosti%20SZ%20za%20rok%202015%20-%20tabulkova%20cast.pdf.

- Solicitors regulativ authority [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: <https://www.sra.org.uk/consumers/what-sra-about.page>
- The Bar Council [online]. [cit. 2018-06-11]. Dostupné z: <https://www.barcouncil.org.uk/about-the-bar/about-barristers/>
- Legal Aid Agency [online]. [cit. 2018-06-13]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/organisations/legal-aid-agency>

3. Seznam použitých právních předpisů

- Zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního.
- Císařské nařízení č. 364/1849 ř. z., kterým se přijímá prozatímní advokátní řád.
- Zákon č. 96/1868 ř. z., jímžto se uvádí řád advokátský.
- Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.
- Zákon č. 83/1920 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě advokacie.
- Zákon č. 40/1922 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují některá ustanovení o advokátech.
- Vládní nařízení č. 136/1940 Sb. z. a n.
- Vládní nařízení č. 354/1942 Sb. z. a n.
- Zákon č. 232/1946 Sb. z. a n.
- Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
- Zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii.
- Zákon č. 114/1951 Sb., o advokacii.
- Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 57/1963 Sb., o advokacii.
- Zákon č. 118/1975 Sb., o advokacii.
- Zákon č. 128/1990 Sb., o advokacii.
- Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 244/1996 Sb., kterou se podle zákona č. 58/1996 Sb., o advokacii, stanoví kárný řád (advokátní kárný řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška č. 197/1996 Sb., kterou se vydává zkušební řád pro advokátní zkoušky a uznávací zkoušky (advokátní zkušební řád), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
- Zákon č. 287/2018 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
- Courts Act 2003.
- Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000.
- Criminal Justice Act 2003.
- The Criminal Procedure Rules 2015.
- Access to Justice Act 1999.
- Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999.
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.
- Listina základních práv Evropské unie.

4. Seznam použité judikatury

- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 1997, sp. zn. III. ÚS 51/96.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 6. 2016, č. j. I. ÚS 520/16 – 1.
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2006, sp. Zn. III. ÚS 451/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. 2. 2002, sp. zn. I. ÚS 592/2000.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 83/1996.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 4. 2001, sp. zn. I. ÚS 549/2000.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 9. 2005, sp. Zn. III. ÚS 183/03.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 21. 8. 2006, sp. zn. I. ÚS 636/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2010, č. j. Pl. ÚS-st 30/10-1.
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. II. ÚS 889/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 2847/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 2847/14.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. 6. 1998, sp. zn. III. ÚS 308/97.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 83/96.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. II. ÚS 2448/08.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 11. 2014, sp. zn. I. ÚS 1638/14.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 12.11.2014, sp. zn. I. ÚS 1638/14
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 24.3.2014, sp. zn. III. ÚS 3988/13.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 6. 1968, sp. Zn. 11 Tz 29/68.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 10. 2011, č. j. 11 Tz 49/2011 – 38.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 2008, sp. zn. 8 Tdo 1148/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 11. 2002, sp. zn. 11 Tdo 636/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 12. 2011, č. j. 6 Tz 47/2011 – 55.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2010, sp. zn. 11 Tdo 1041/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. 8 Tdo 1020/2009.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2012, č. j. 3 Tdo 87/2012 - 20.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. 8 Tdo 748/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 1990, sp. zn. 5 To 46/90.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4.2.2009, sp. zn. 3 Tdo1498/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2003, sp. zn. 6 Tdo 1426/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 28.3.1980, sp. zn. 8 To 4/80.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 6.1999, sp. zn. 8 Tz 77/99.

- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. 5 To 76/2013.
- Rozsudek ESLP ze dne 16.6.2016, sp. zn. 49176/11, Versini-Campinchi a Crasnianski v. Francie.
- R v Cocks (1976) 63 CrApp R 79.
- R v Edwards (1983) 77 CrApp R 5.
- R v Ellis (1973) 57 CrApp R 571.
- R v Barnes (1970) 55 CrimApp R 100.

5. Seznam ostatních zdrojů

- Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony (sněmovní tisk č. 79 z roku 2018) včetně důvodové zprávy.
- Vládní návrh na vydání zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (sněmovní tisk č. 285 z roku 2011) včetně důvodové zprávy
- Vládní návrh zákona, se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (sněmovní tisk 510 z roku 2011, včetně důvodové zprávy.
- Usnesení představenstva České advokátní komory ze dne 31. 10. 1996 č. 1/1997 Věstníku, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (etický kodex).
- Solicitors Regulation Authority's Code of Conduct 2011
- The Bar standards Board Handbook 2015

Obhajoba obhájcem v hlavním líčení

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je nejen analyzovat postavení obhájce a obviněného v trestním řízení včetně jejich práv a povinností vyplývajících z tohoto postavení, ale zejména vymezit limity, ve kterých může jak obviněný tak obhájce vykonávat právo na obhajobu.

Obsah práce je rozdělen do úvodu, šest částí a závěru. V úvodu jsou shrnuty cíle, kterých má být v diplomové práci dosaženo. Je zde zdůrazněn význam práva na spravedlivý proces, jehož součástí je pak i právo na obhajobu a které jsou nedílnou součástí konceptu právního státu. První část se zabývá stručným historickým exkurzem do historie postavení obhájce a obviněného v trestním řízení zejména s důrazem na právní úpravu platnou na území současné České republiky. V druhé části jsou analyzována práva a povinnosti obviněného uplatňující se zejména, ale nejenom, v hlavním líčení. Důraz je přitom kladen na vymezení hranic práva obviněného na obhajobu a důvody, proč tato omezení v právním řádu vůbec existují. Třetí a čtvrtá část je pak věnována osobě obhájce, jeho právům a povinnostem vyplývajících z jeho postavení v trestním řízení a vykonávání obhajoby v hlavním líčení jako takovém. Tyto části znovu kladou důraz na vymezení limitů výkonu a způsobů vedení obhajoby. V páté části jsou rozebrány základní odlišnosti uplatnění práva na obhajobu ve zvláštních trestních řízeních, tj. v trestním řízení vedeném proti mladistvému, v trestním řízení vedeném proti právnické osobě a v trestním řízení vedeném proti uprchlému. Poslední šestá část se pak zabývá porovnáním právní úpravy práva na obhajobu v českém právním řádu s právem na obhajobu upraveném v právním řádu platném na území Anglie a Walesu.

Výsledky analýzy jsou pak prezentovány v závěru diplomové práce, kdy je zdůrazněn význam porozumění a pochopení role obhájce v trestním řízení, což je základním předpokladem pro naplnění účelu a smyslu samotné úpravy institutu obhájce a jeho účasti v trestním řízení v českém právním řádu. V neposlední řadě pak jsou předkládány návrhy změn právní úpravy *de lege ferenda*. Tyto změny pak jsou navrhovány ve dvou oblastech. První z nich je zcela chybějící institut nutné obhajoby v trestním řízení vedeném proti právnické osobě, kdy autor diplomové práce nutnost tohoto institutu spatřuje v případech, kdy je užito v trestním řízení institutu dohody o vině a trestu. Druhou oblastí pak je nový trestný čin maření spravedlnosti, konkrétně pak kriminalizace jednání spočívající v předložení padělaného nebo pozměněného listinného nebo věcného důkazního prostředku. Autor polemizuje nad tím, zda je nutné toto jednání kriminalizovat, zda vůbec dosahuje takové

intenzity, aby bylo nutné omezit tímto způsobem právo obviněného na obhajobu a zda nepostačuje právní úprava, která byla účinná před přijetím této novely trestního zákoníku.

Klíčová slova: obhajoba, obhájce, hlavní líčení

The defence by the defence counsel during the trial

Abstract

The aim of the thesis is not only to analyze both the position of the defence counsel and the accused in criminal proceedings, including their rights and obligations arising from this position, but in particular to define the limits in which both the accused and the defence counsel can exercise the right of defence.

The content of the thesis is divided into an introduction, six chapters and a conclusion. The introduction summarizes the aims to be achieved in the thesis. It emphasizes the importance of the right to a fair trial, which includes the right of defence and which is an integral part of the rule of law concept. The first part deals with a brief historical excursion into the history of the position of the defence counsel and the accused in criminal proceedings, with particular emphasis on the legislation applicable in the territory of the present Czech Republic. In the second chapter, the rights and obligations of the accused are analyzed, especially but not only in the trial. Emphasis is placed on defining the limits of the accused's right of defence and the reasons why such restrictions exist in the legal system. The third and fourth chapters are then devoted to the defence counsel, his rights and obligations arising from his position in the criminal proceedings and the defence in the trial as such. These chapters reiterate the emphasis on defining limits of conducting a defence. The fifth chapter analyzes the basic differences in the exercise of the right of defence in special criminal proceedings, i.e. in criminal proceedings against a juvenile, in criminal proceedings against a legal entity and in criminal proceedings against a fugitive. The last sixth chapter deals with the comparison of the right of defence in the Czech legal system with the right of defence provided for in the legal system in the territory of England and Wales.

The results of the analysis are then presented at the end of the thesis, where the importance of understanding of the position of a defence counsel is emphasized, which is a basic prerequisite for fulfilling the purpose and meaning of the actual regulation of the role of defence counsel and his participation in criminal proceedings in the Czech legal system. Last but not least, proposals for changes in the legal regulation *de lege ferenda* are presented. These changes are then proposed in two areas. The first one is a completely missing application of the compulsory defence in criminal proceedings against a legal entity, where the author of the thesis sees the necessity of compulsory defence in cases where the concept of agreement on guilt and punishment is used. The second area is a new offence of obstructing justice, namely criminalizing acts consisting of presenting a forged or altered documentary or

factual evidence. The author argues whether it is necessary to criminalize these possible actions, whether it achieves such intensity at all, in order to limit the right of the accused to defence in this way and whether the legislation that was effective before the adoption of this amendment to the Criminal Code was insufficient.

Key words: defence, defence counsel, trial